

Economische ontwikkelingen in de cultuu
sector, 2005-2012

Ape kwink^{groep} **PEBBEL**

Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2005-2012

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Eindrapport

Auteurs

Enno Gerdes (Rebel)
Jeroen in 't Veld (Rebel)
Irene Pohl (Rebel)
Carlien Schrijvershof (APE)
René Goudriaan (APE)
Rafiq Frierson (APE)
Gabrielle Mazzola (APE)
Maartje Gielen (APE)
Boris Gooskens (Kwink)

Datum
1.11.13

Status
Definitief

Klant
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

REBEL

kwink.
groep

Ape

www.rebelgroup.com
KvK 56 67 43 68
Rabobank 1754.09.870

Rebel Economics & Transactions bv T 010 275 59 95
Wijnhaven 23 F 010 275 59 99
3011 WH Rotterdam info@rebelgroup.com

Inhoud

o	Samenvatting	6
0.1	Aanleiding voor het onderzoek	6
0.2	Geanalyseerde delen van de cultuursector	6
0.3	Aanpak van het onderzoek	7
0.4	Belangrijkste trends, 2005-2012	7
0.5	Faillissementen	11
0.6	Nulmeting musea en festivals	11
0.7	Bekostigingsmix	13
0.8	Kosten	14
0.9	Veranderingen in het aanbod	15
0.10	Nederlandse cultuur in het buitenland	16
0.11	Conclusies	17
1	Inleiding	19
1.1	Aanleiding	19
1.2	Geanalyseerde deelsectoren	19
1.3	Indeling van het rapport	20
2	Opzet van de analyse	21
2.1	Inleiding	21
2.2	Aanpak	21
2.3	Gegevens podiumkunsten	23
2.4	Gegevens bioscopen, musea en beeldende kunst	25
	Deel I – Trends per deelsector	27
3	Trends bioscopen en filmtheaters, 2005-2012	29
3.1	Omvang van de markt, 2012	29
3.2	Aanbod, 2005-2012	30
3.3	Bezoeken, 2005-2012	31
3.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	32
3.5	Verdiepende analyse bioscopen en filmtheaters	33
3.6	Conclusies	37
4	Trends VSCD-podia, 2005-2012	39
4.1	Omvang van de markt, 2011	39
4.2	Aanbod, 2005-2012	40
4.3	Bezoeken, 2005-2012	43
4.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	46
4.5	Conclusies	47

5	Trends bij de VNPF-poppodia, 2005-2012	49
5.1	Omvang van de markt, 2012	49
5.2	Aanbod, 2005-2012	50
5.3	Bezoeken, 2005-2012	51
5.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	54
5.5	Conclusies	55
6	Trends bij de vrije theaterproducenten, 2005-2012	57
6.1	Omvang van de markt, 2012/2013	57
6.2	Aanbod, 2005-2012	58
6.3	Bezoeken, 2005-2012	59
6.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	61
6.5	Conclusies	62
7	Trends bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005 - 2012	65
7.1	Omvang van de markt en aanbod	65
7.2	Aanbod, 2005-2012	66
7.3	Bezoeken, 2005-2012	67
7.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	69
7.5	Conclusies	71
8	Trends bij FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012	73
8.1	Omvang van de markt, 2012	73
8.2	Aanbod, 2005-2012	74
8.3	Bezoeken, 2005-2012	75
8.4	Toegangsprijzen, 2005-2012	77
8.5	Conclusies	79
9	Trends Kunstkoopregeling, 2005-2012	81
	Deel II – Nulmeting per branche	83
10	Musea	85
10.1	Nulmeting	85
10.2	Trends rijksmusea, 2005-2012	87
10.3	Conclusies	91
11	Festivals	93
11.1	Nulmeting	93
11.2	Verdieping: gesubsidieerde festivals	95
11.3	Conclusies	98
	Deel III – Capita selecta	99
12	Faillissementen in de cultuursector, 2006-2012	101
12.1	Inleiding	101

12.2	Resultaten, 2006-2012	101
12.3	Conclusies	103
13	Bekostigingsmix	104
13.1	Inleiding	104
13.2	Bekostigingsmix van musea	104
13.3	BIS-instellingen voor podiumkunsten	109
13.4	FPK-instellingen voor podiumkunsten	112
13.5	Bekostigingsmix vrije theaterproducenten	115
13.6	Bekostigingsmix van VSCD-podia	116
13.7	Conclusies	118
14	Kosten	121
14.1	Inleiding	121
14.2	Kosten van rijksgesubsidieerde gezelschappen voor podiumkunsten	121
14.3	Kosten van VSCD-podia	126
14.4	Kosten van rijksgesubsidieerde musea	128
14.5	Conclusie	130
15	Ontwikkelingen in het aanbod	131
15.1	Inleiding	131
15.2	Resumé: aanbod in de podiumkunsten	131
15.3	Het rijksgesubsidieerde aanbod, overlap in gegevensbronnen	132
15.4	Aanbod per genre	134
15.5	Aanbod per speelplek	135
15.6	Uitvoeringen per productie	138
15.7	Conclusies	141
16	Nederlandse cultuur in het buitenland	143
16.1	Inleiding	143
16.2	Podiumkunsten	143
16.3	Musea in het buitenland	144
16.4	Conclusie	145
	Literatuur	147
	Bijlage I Leden van de begeleidingscommissie	149

o Samenvatting

o.1 Aanleiding voor het onderzoek

Het ministerie van OCW wil in de komende jaren meer zicht krijgen op de economische ontwikkelingen in de cultuursector in termen van publiek, aanbod, prijs en financiering. Om dit doel te bereiken, wordt in 2013, 2014 en 2015 een jaarlijkse monitor uitgevoerd, met als onderwerp de ontwikkelingen in het voorafgaande jaar. De monitor dient zowel algemene sectorale ontwikkelingen inzichtelijk te maken, als ook inzicht te geven in trends in de cultuursector.

Het voorliggende rapport bevat het verslag van de eerste uitvoering van de monitor. Deze eerste meting borduurt voort op het eerdere onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector dat APE het afgelopen jaar uitvoerde. In de monitor brengen we de ontwikkelingen in de culturele sector in het jaar 2012 in beeld. Om de uitkomsten van de monitor goed te kunnen interpreteren, is het belangrijk om rekening te houden met de context van het jaar 2012. Het gaat om een jaar waarin Nederland zich, evenals veel andere Europese landen, in een economische recessie bevindt. Deze recessie wordt onder meer gekenmerkt door stijgende werkloosheid en een teruglopende koopkracht, onder meer door een bezuinigende overheid. Die bezuinigen hebben de cultuursector in 2012 echter nog niet in volle omvang geraakt. Immers, 2012 was ook het laatste jaar in de "oude" cultuurnotaperiode. De bezuinigingen leiden vanaf 2013 tot lagere subsidiebedragen van nagenoeg alle overheden.

Dit betekent dat het jaar 2012 gezien kan worden als een jaar voor een nulmeting: de economische situatie van de cultuursector voorafgaande aan de grootschalige bezuiniging op subsidies voor culturele organisaties. In de komende jaren zullen we in deze monitor op zoek gaan naar het verschil tussen de effecten van de economische crisis enerzijds en de effecten van de bezuinigingen anderzijds.

o.2 Geanalyseerde delen van de cultuursector

Het onderzoek richt zich op een beschrijving van de effecten van de economische ontwikkelingen in de cultuursector. We streven ernaar om een zo volledig mogelijk beeld voor de gehele cultuursector te schetsen. Vanwege witte vlekken in de gegevens is dat (nog) niet in alle opzichten mogelijk. Daarnaast heeft de opdrachtgever de keus gemaakt niet in te gaan op de volgende deelsectoren: archieven, monumenten, archeologie, bibliotheken; cultuureducatie. De volgende deelsectoren komen in het rapport uitgebreid aan de orde:

- bioscopen (inclusief filmtheaters) aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB);
- podia aangesloten bij de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD-podia);
- podia aangesloten bij de Vereniging Nederlandse Poppodia en- Festivals (VNPF-poppodia);
- vrije theaterproducenten aangesloten bij de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP);
- instellingen voor podiumkunsten die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd en deel uitmaken van de Basisinfrastructuur (BIS-instellingen voor podiumkunsten);

- instellingen voor podiumkunsten die meerjarig door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd (FPK-instellingen voor podiumkunsten);
- musea, waaronder de rijksmusea als afzonderlijke categorie;
- aankopen gedaan met behulp van de Kunstkoopregeling;
- festivals; zowel gesubsidieerd door OCW of het FPK als ongesubsidieerd.

Voor de analyse hebben we gebruik kunnen maken van gegevens die door een groot aantal organisaties zijn aangeleverd. Enkele uitkomsten wijken af van die van vorig jaar omdat dit jaar de festivals als afzonderlijke categorie zijn geanalyseerd en er enkele aanvullende correcties zijn uitgevoerd op onderliggende data. Daarna hebben we geprobeerd om nog wat extra instellingen in de analyse te betrekken door een verruiming van de criteria voor opname in de analyse.

0.3 Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen. In **deel I** komt een aantal deelsectoren aan bod waarvoor trendanalyses zijn gemaakt. Dit zijn sectoren waarbij voor een groot deel van de instellingen meerjarige gegevens beschikbaar zijn, in de meeste gevallen vanaf 2005. Concreet betreft het de bioscopen, de VSCD- en de VNPF-poppodia, de vrije theaterproducenten, de instellingen die deel uitmaken van de door OCW gesubsidieerde basisinfrastructuur, en de instellingen die door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd. Daarnaast komen de beeldende kunsten aan bod.

In **deel II** behandelen we twee sectoren waarvoor dit jaar ofwel voor het eerst data beschikbaar is, ofwel waarvoor de data voor dit jaar op een duidelijk hoger kwaliteitsniveau ligt dan de data uit de voorafgaande jaren. Hierdoor zijn trendanalyses in mindere mate mogelijk. In plaats daarvan wordt een nulmeting uitgevoerd, die in de komende jaren wordt uitgebreid tot een trendanalyse. Concreet betreft het de musea en de festivals.

In **deel III** komen een aantal specifieke onderwerpen aan bod: de capita selecta. Dit zijn onderwerpen waarop nu ingezoomd wordt, omdat ze op dit moment in de belangstelling van verschillende partijen (overheden, media, instellingen zelf, et cetera) staan.

0.4 Belangrijkste trends, 2005-2012

0.4.1 Aanbod

Tabel 0.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen in de podiumkunsten en het aanbod van films in bioscopen en filmtheaters in de periode 2005-2008, 2008-2012 en 2005-2012. Over de gehele periode (2005-2012) vindt per saldo alleen een toename plaats van het aanbod van Nederlandse films in bioscopen en filmtheaters, en van het aantal uitvoeringen van FPK-instellingen en vrije theaterproducenten. Het aantal uitvoeringen in de andere deelsectoren neemt af. De afname van het aanbod is het sterkst bij de VNPF-poppodia. Het totale aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen neemt af. Bij de genres muziek en opera en muziektheater is echter nog sprake van een toename. Het aanbod van FPK-instellingen neemt nog toe, vooral bij de genres muziek en dans vindt een forse toename plaats.

In de periode 2008-2012 neemt het aanbod in alle sectoren af, met uitzondering van de bioscopen en filmtheaters en FPK-instellingen. Bij de FPK-instellingen voor podiumkunsten zien we alleen een daling bij het genre theater. Bij de VSCD-podia, de VNPF-poppodia en de BIS-instellingen voor podiumkunsten neemt het aanbod sinds 2008 met ongeveer 2,5% per jaar af. Het aanbod van de vrije theaterproducenten kent een iets sterkere daling. Bij de BIS-instellingen neemt het aanbod van muziek nog toe, terwijl het aanbod in de overige genres afneemt.

Tabel 0.1: Gemiddelde jaarlijkse groei aanbod, 2005-2012

Deelsector	Jaarlijkse groei uitvoeringen (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
	Nederlandse films in bioscopen en filmhuizen	-8,4	12,5
Totaal films in bioscopen en filmhuizen	-3,0	3,8	1,7
VSCD-podia ^a	2,7	-2,4	-0,2
VNPF-poppodia ^a	-2,3	-2,6	-2,5
Vrije theaterproducenten (VVTP)	5,3	-3,0	0,5
BIS-instellingen podiumkunsten totaal ^a	-0,2	-2,5	-1,5
- theater	-0,5	-3,0	-2,0
- muziek	5,9	1,8	3,5
- dans	-3,7	-4,9	-4,4
- opera en muziektheater	4,6	-1,1	1,3
FPK-instellingen podiumkunsten totaal ^a	2,2	2,0	2,1
- theater	1,9	-1,6	-0,1
- muziek	6,8	7,6	7,2
- dans	5,3	4,8	5,0
- opera en muziektheater	-8,8	4,5	-1,4

^a Exclusief festivals.

Bron: APE/Rebel

0.4.2 Bezoeken

Tabel 0.2 vat de ontwikkeling van de bezoekerscijfers in de periode 2005-2012 samen. De tabel illustreert dat met uitzondering van bioscopen en Rijksge subsidieerde musea de vraag naar culturele activiteiten de laatste jaren terugloopt. Het aantal bioscoop- en filmhuisbezoeken en het aantal bezoeken aan rijksge subsidieerde musea stijgen in de periode 2005-2012 onafgebroken. De bezoeken aan de BIS-instellingen voor podiumkunsten en de VNPF-poppodia tonen per saldo ook nog een groei van het aantal bezoeken; deze groei is echter beperkt. Binnen de BIS-instellingen voor podiumkunsten treedt alleen bij dans een daling van het aantal bezoeken op.

In de periode 2008-2012 neemt alleen het bezoek aan bioscopen en filmhuizen (6,7% per jaar) en Rijksge subsidieerde musea (1,8% per jaar) nog toe. In alle overige (sub)sectoren treedt een daling van het aantal bezoeken op. Het bezoek aan uitvoeringen van vrije theaterproducenten loopt met 10,0%

per jaar hard terug. De VSCD-podia kennen ondanks een verlaging van de toegangsprijzen eveneens een teruggang van het aantal bezoeken na 2008, maar die is aanzienlijk minder groot dan bij de vrije theaterproducenten. Hetzelfde geldt voor de VNPF-poppodia. Van de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten neemt het bezoek aan uitvoeringen van BIS-instellingen gemiddeld minder sterk af dan dat van FPK-instellingen.

Tabel 0.2: Gemiddelde jaarlijkse groei aantal bezoeken, 2005-2012

Deelsector	Jaarlijkse groei bezoeken (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Bioscopen en filmhuizen	4,5	6,7	5,8
VSCD-podia ^a	1,9	-5,3	-2,3
VNPF-poppodia ^a	6,3	-3,2	0,7
Vrije theaterproducenten (VVTP)	3,2	-10,0	-4,6
BIS-instellingen podiumkunsten totaal ^a	3,9	-1,8	0,6
- theater	-2,9	4,6	1,3
- muziek	6,5	-4,5	0,1
- dans	2,8	-2,7	-0,4
- opera en muziektheater	15,3	-2,8	4,6
FPK-instellingen podiumkunsten totaal ^a	0,4	-3,6	-1,9
- theater	3,8	-3,3	-0,3
- muziek	-1,8	-3,4	-2,7
- dans	6,6	-3,3	0,8
- opera en muziektheater	-8,1	-6,5	-7,2
Rijksgesubsidieerde musea	1,9	1,8	1,8

^a Exclusief festivals.

Bron: APE/Rebel

0.4.3 Toegangsprijzen, 2005-2012

De (quasi-)toegangsprijzen worden evenals in onze eerdere studies in alle deelsectoren benaderd door de gemiddelde publieksinkomsten of recettes per bezoek. In deze maatstaf zijn onder meer de effecten van kortingsregelingen en gratis toegang verwerkt, evenals het effect van verschuivingen in de publieke belangstelling tussen de verschillende musea, gezelschappen of podia (met uiteenlopende toegangsprijzen). De berekende gemiddelde toegangsprijs is primair geschikt om *prijzveranderingen* (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde publieksinkomsten of recette per bezoek kunnen in ieder geval qua niveau duidelijk afstaan van de prijs die men voor een toegangskaartje aan de kassa betaalt; bijvoorbeeld wanneer gezelschappen of orkesten uitkoopsommen ontvangen. Dat is voor de analyses geen probleem wanneer de verhouding tussen de prijs aan de kassa en het bedrag dat de gezelschappen ontvangen in de tijd relatief constant blijft. Wanneer we spreken over de ontwikkeling van de toegangsprijzen gaat het dus om *quasi-toegangsprijzen* die per

(deel)sector een benadering vormen van de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek. We spreken van reële toegangsprijzen, omdat de toegangsprijzen worden gecorrigeerd voor de inflatie. Reëel slaat in dit rapport *niet* op de daadwerkelijke prijs die aan de kassa wordt betaald.

De reële toegangsprijzen zijn het sterkst gestegen bij de VNPF-poppodia (zie tabel 0.3), zonder dat dit in eerste instantie heeft geleid tot een daling van het aantal bezoeken. De prijsstijging bij de VNPF-poppodia is ook beduidend sterker dan die van de prijsindex van concurrerende vrijetijdsactiviteiten, die in de periode 2008-2012 echter sneller stijgt dan de toegangsprijzen in de meeste deelsectoren. De sterke reële stijging van de toegangsprijzen verklaart mede waarom het bezoek aan de VNPF-podia na 2008 is gedaald.

Tabel 0.3: Gemiddelde jaarlijkse groei (quasi-)toegangsprijzen (gecorrigeerd voor de algemene inflatie), 2005-2012

Deelsector	Jaarlijkse groei toegangsprijzen (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Bioscopen en filmhuizen	0,5	1,7	1,1
VSCD-podia ^{a,b}	2,6	-1,2	0,5
VNPF-poppodia ^{a,b}	12,1	4,0	7,4
Vrije theaterproducenten (VVTP)	0,6	-8,7	-4,9
BIS-instellingen podiumkunsten totaal ^b	0,0	0,0	0,0
- theater	-1,6	3,5	1,3
- muziek	-1,4	-1,3	-1,3
- dans	1,2	2,7	2,1
- opera en muziektheater	-4,9	-1,0	-2,7
FPK-instellingen podiumkunsten totaal ^b	9,4	-1,4	3,1
- theater	12,1	-3,1	3,2
- muziek	8,3	-2,7	1,9
- dans	6,8	11,6	9,5
- opera en muziektheater	2,6	2,8	2,7
Rijksgesubsidieerde musea	2,5	0,5	1,4
Concurrerende vrijetijdsbestedingen ^c	1,5	1,4	1,4

^a Recette gedeeld door *betaald* bezoek.

^b Exclusief festivals.

^c Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie (gecorrigeerd voor de algemene inflatie).

Bron: APE/Rebel

Na de VNPF-poppodia zijn de toegangsprijzen binnen de podiumkunsten het sterkst gestegen bij de FPK-gesubsidieerde instellingen, vooral bij de dans. Daar zijn de toegangsprijzen na 2009 het snelst gestegen van alle onderzochte deelsectoren. Vermoedelijk is dit deels een registratie-effect, dat wordt versterkt door het relatief kleine aantal dansgezelschappen. Ook bij bioscopen en filmhuizen, en bij rijksgesubsidieerde musea neemt de toegangsprijs toe, maar de toename is veel beperkter.

De toegangsprijzen van de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten zijn na 2008 reëel het sterkst gedaald, mede door een verschuiving in het aanbod van duurdere musicaluitvoeringen naar goedkopere cabaretuitvoeringen. Dit heeft de teruggang van het aantal bezoeken in deze deelsector niet kunnen stuiten. Verder dalen de toegangsprijzen van VSCD-podia tussen 2008 - 2012. Binnen de BIS-instellingen voor podiumkunsten blijft de reële toegangsprijs per saldo gemiddeld genomen gelijk (d.w.z. de prijs is net zo snel gestegen als de algemene inflatie).

Het beschikbare inkomen van huishoudens is vanaf 2008 reëel gedaald. Daardoor is de koopkracht achteruitgegaan en kunnen huishoudens minder geld besteden aan culturele activiteiten. In dit licht bezien, valt de ontwikkeling van het aantal bezoeken nog mee. Het beschikbare inkomen is immers een belangrijke determinant van het bezoek aan culturele activiteiten.

o.5 Faillissementen

De ontwikkeling van het bezoek, de prijs en het aanbod in de culturele sector geven een indicatie van de economische situatie in de sector. Om een vollediger beeld van de ontwikkelingen in de sector te geven gaan we in op het aantal faillissementen in de sector. De trendmatige ontwikkeling van het aantal uitgesproken faillissementen in de sector heeft vooral betrekking op het *commerciële* deel van de cultuursector. Bij staking van de bekostiging worden de activiteiten van gesubsidieerde instellingen of gemeentelijke diensten immers beëindigd zonder dat er doorgaans sprake is van een faillissement.

In de periode 2009-2012 treedt een duidelijke stijging van het aantal faillissementen in het commerciële deel van de cultuursector op. Ten opzichte van de periode 2006-2008 is het gemiddelde aantal faillissementen per jaar in de cultuursector met 63% gestegen. De grote stijging van het aantal faillissementen vindt vooral plaats in 2009 en dan in het bijzonder bij de filmproducenten, en de radio- en tv-producenten. In het eerste halfjaar van 2013 onttrekt de cultuursector zich aan de sterke stijging van het aantal faillissementen in de rest van de economie. Uit een volgende meting zal moeten blijken of het aantal faillissementen zich in het tweede deel van 2013 ook onttrekt aan de landelijke ontwikkeling.

o.6 Nulmeting musea en festivals

Voor musea en festivals is een nulmeting uitgevoerd. We beschikken dit jaar voor het eerst over gegevens over verschillende type festivals op basis van onderzoek van Respons. Daarnaast hebben we meerjarige gegevens van gesubsidieerde festivals. Voor musea voeren we een nulmeting uit omdat, we dit jaar beschikken over gegevens uit Museana en gegevens van de Museumkaart. Deze gegevens zijn van een andere kwaliteit dan de CBS gegevens die in het onderzoek van vorig jaar zijn gebruikt. Voor de rijksgesubsidieerde musea zijn meerjarige gegevens beschikbaar, zodat hiervoor ook een trendanalyse is uitgevoerd.

Uit de database van de Museumkaart hebben we gegevens over de bezoeken aan 310 musea in Nederland. Hieruit blijkt dat in totaal zo'n 17 miljoen bezoeken zijn afgelegd. Hiervan zijn zo'n 38% vol-

betalend en zo'n 37% met korting of gratis. Voor circa 25% van de bezoeken wordt gebruik gemaakt van de Museumkaart. Onder de bezoekers is de leeftijdscategorie tussen de 19 end de 64 jaar sterker vertegenwoordigd bij de museumbezoeken dan bij de bevolking als geheel. Voor mensen ouder dan 64 jaar geldt juist het tegendeel.

De toegangsprijzen van musea worden benaderd via de gemiddelde opbrengst uit entreegelden per bezoek. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen de gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek enerzijds en de gemiddelde vergoeding vanuit de Museumkaart anderzijds. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek (alle bezoeken) lagen in 2012 bij 4,58 euro. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek (exclusief Museumkaart) zijn daarbij iets hoger dan de gemiddelde vergoeding per Museumkaartbezoek: 4,76 euro ten opzichte van 4,05 euro.

Voor de festivals geldt dat aan 698 festivals in totaal 19,7 miljoen bezoeken zijn afgelegd. Deze getallen dienen zeer voorzichtig geïnterpreteerd te worden. Vooral voor de gratis toegankelijke festivals zijn de aantallen bezoeken niet altijd even betrouwbaar. Veruit de meeste bezoeken worden afgelegd aan gratis festivals: 25 van de 30 festivals met de hoogste aantallen bezoeken zijn gratis toegankelijk. Aan deze 25 festivals worden in totaal 6,85 miljoen bezoeken afgelegd. Aan de vijf betaalde festivals die in de "top 30" festivals vallen (International Film Festival Rotterdam; International Documentary Filmfestival Amsterdam; Lowlands; Zwarte Cross; Pinkpop) worden 0,94 miljoen bezoeken afgelegd.

Er zijn relatief veel kleinere festivals: 359 festivals met 10.000 bezoeken of minder. Aan deze festivals worden 2,16 miljoen bezoeken afgelegd. In relatieve termen uitgedrukt: 11% van de bezoeken wordt uitgebracht aan 51% van de festivals. De bovengenoemde "top 30" (4% van de festivals) trekken 40% van de bezoeken.

Zowel bij het aantal festivals als bij het aantal bezoeken zien we een dominante positie van de muziekfestivals (66% van de bezoeken). Opvallend is dat theaterfestivals naar verhouding meer bezoeken trekken: het gaat om 16% van de festivals en om 22% van de bezoeken.

Tabel 0.4 geeft een samenvatting van de analyse van de festivals.

Tabel 0.4 Overzicht festivals per deelsector

Genre	Aantal	% van totaal	Gemiddeld aantal bezoeken	% bezoek	% meerdaags
Muziek	503	72	25.856	66	46
Film	30	4	34.353	5	100
Theater	114	16	37.775	22	70
Kunst	51	7	26.783	7	71
Totaal	698		28.235		54

Bron: Respons (bewerking APE/Rebel)

o.7 Bekostigingsmix

In het kader van dit onderzoek is, in aanvulling op de analyses van bijvoorbeeld aanbod, bezoeken en toegangsprijzen, ook gekeken naar de bekostigingsmix van culturele instellingen. Daarbij maken we een onderscheid tussen drie bekostigingsbronnen:

- **Subsidies:** dit zijn bijdragen van het ministerie van OCW of een ander ministerie, van een cultuurfonds, van een decentrale overheid of van de Europese Unie. Hieronder vallen zowel exploitatie- als huursubsidies, en zowel structurele als incidentele subsidies.
- **Opbrengsten:** dit zijn bijdragen van private partijen waar een tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden zijn publieksinkomsten (tegenprestatie: toegang tot culturele activiteiten), sponsorinkomsten (tegenprestatie: zichtbaarheid van een merk) en inkomsten uit horeca en merchandising.
- **Overige private bijdragen uit private middelen:** dit zijn bijdragen van private partijen (personen of bedrijven) waar geen (directe) tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden hiervoor zijn bijdragen van private fondsen en giften van bedrijven of vriendenverenigingen.

De analyse is uitgevoerd voor rijksgesubsidieerde musea en podiumkunsteninstellingen, voor musea in brede zin, voor VSCD-podia en voor vrije theaterproducenten. Voor musea is een onderscheid gemaakt tussen 23 rijksgesubsidieerde musea enerzijds, en een bredere selectie van 192 musea (waaronder de rijksgesubsidieerde musea). Voor podiumkunsteninstellingen zijn analyses uitgevoerd voor 53 BIS-instellingen voor podiumkunst, 56 FPK instellingen voor podiumkunst, 95 VSCD podia en 10 vrije theaterproducenten. Tabel 0.5 vat de bekostigingsmix in 2012 samen.

Op basis van de analyse stellen we vast dat de bekostigingsmix in de onderzochte deelsectoren in de afgelopen jaren niet ingrijpend is gewijzigd: de rijksgesubsidieerde instellingen en de overige musea blijven voor circa twee derde van hun inkomsten afhankelijk van overheidssubsidies. Daarbij geldt wel dat vooral de 'overige bijdragen uit private middelen' duidelijk sterker stijgen dan de subsidies. Op termijn leidt dit tot een teruglopend belang van subsidie, en een stijgend belang van marktinkomsten en overige private inkomsten. Maar gezien de absolute getallen duurt die omslag lang: zelfs als de BIS-instellingen voor podiumkunsten hun 'overige bijdragen uit private middelen' met 50% zouden verhogen, dan zou het belang van deze inkomstenpost nog steeds 'slechts' 3% zijn. De rijksgesubsidieerde musea zijn het verst in het terugdringen van de subsidieafhankelijkheid.

VSCD-podia zijn in verhouding tot de producerende instellingen en musea veel minder afhankelijk van subsidies, het aandeel subsidies is 44% in de totale bekostiging. Op deze podia spelen echter wel gesubsidieerde gezelschappen. Vrije theaterproducenten krijgen niet of nauwelijks subsidie en halen dus al hun inkomsten uit de markt. Ze spelen (deels) op VSCD-podia die een deel van hun inkomsten uit subsidies krijgen.

Tabel 0.5: Bekostigingsmix per deelsector (in %), 2012

	Subsidies	Opbrengsten	Overige bijdragen private middelen
Rijksgesubsidieerde musea (n=23)	62	29	9
Bredere selectie musea (n=192)	67	26	7
BIS-instellingen voor podiumkunst (n=53)	75	23	2
FPK instellingen voor podium- kunst (n=56)	63	33	4
VSCD-podia ^a	44	56	
Vrije theaterproducenten ^b	0	89	11

^a Bij de VSCD-podia hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen subsidies enerzijds en eigen inkomsten anderzijds. In deze tabel zijn de eigen inkomsten meegenomen in de kolom 'opbrengsten'.

^b Bij de vrije theaterproducenten hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen ten eerste subsidies, ten tweede inkomsten uit recette en sponsoring en ten derde overige inkomsten. De tweede categorie is meegenomen in de kolom 'opbrengsten', de derde categorie in de kolom 'overige bijdragen private middelen'.

Bron: FPK, OCW, VSCD, VVTP (bewerking APE/Rebel)

0.8 Kosten

Culturele instellingen staan vanuit verscheidene kanten onder druk: er zijn minder overheidssubsidies beschikbaar, het beschikbaar inkomen van het publiek neemt af waardoor er minder geld te besteden is aan culturele activiteiten en het bedrijfsleven is (mogelijk) in tijden van economische crisis minder geneigd om bijvoorbeeld als sponsor op te treden. We gaan na of we eventuele gevolgen hiervan terugzien in de kostenstructuur van culturele instellingen. We analyseren de kostenstructuur van rijksgesubsidieerde musea en gesubsidieerde podiumkunsteninstellingen waarbij we ingaan op de kostenontwikkeling en de gemiddelde kosten per bezoek.

Uit de analyse blijkt dat de kosten van gesubsidieerde instellingen toenemen in de periode 2005-2012. De toename bij BIS-instellingen voor podiumkunsten is met 0,9% per jaar beduidend minder sterk dan bij de FPK-instellingen (3%) en de rijksgesubsidieerde musea (3,9%). Voor elke sector geldt dat de groei in kosten tussen 2008 en 2012 minder sterk is dan in de periode hiervoor. De kosten per bezoek zijn voor musea met € 41 het laagste (2012). BIS-instellingen voor podiumkunsten kennen de hoogste kosten per bezoek: € 85. Bij FPK-instellingen voor podiumkunsten liggen de kosten gemiddeld op € 58 per bezoek. Voor de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten hebben we inzicht in de kosten per bezoek naar genre. Opera en muziektheater is veruit het duurste genre: de kosten per bezoek liggen bij de BIS-instellingen op gemiddeld € 208. Het genre muziek kent de laagste kosten per bezoek.

Ook de kosten van VSCD-podia nemen over de periode 2005-2012 toe. De toename is met 0,2% per jaar echter kleiner dan bij de gesubsidieerde instellingen. Daarbij zien we in de periode 2008-2012 een afname van de kosten. Deze afname wordt veroorzaakt door een afname van de kostenpost 'directe voorstellingskosten'. Gemiddeld bedragen in 2012 de kosten per bezoek € 48.

De beschikbare gegevens van de rijksgesubsidieerde instellingen zijn niet geschikt om de kostenstructuur nader te analyseren. De verdeling van de kostensoorten verschilt sterk per instelling en het is niet duidelijk of het daadwerkelijk gaat om een verschil in kostenverdeling of om een verschil in registratiewijze. Hierdoor kunnen we niet aangeven of instellingen bepaalde kosten aanpassen als gevolg van de crisis. In de komende jaren van de monitor moeten we bezien of we hier verbeteringen in kunnen aanbrengen.

0.9 Veranderingen in het aanbod

De vraag is hoe het aanbod in de podiumkunsten zich de afgelopen jaren ontwikkelt en of culturele instellingen door de economische crisis bezuinigingen aan de aanbodkant uitvoeren. We analyseren het aanbod in de podiumkunsten en maken een vergelijking tussen het gesubsidieerde en het commerciële aanbod. We kijken naar de ontwikkeling van het aanbod, het aanbod naar genre, de speelplek en het aantal uitvoeringen per productie.

Zoals de trendanalyse al aangaf, neemt het aanbod op de VSCD-podia en bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten af terwijl bij FPK-instellingen en vrije theaterproducenten in de periode 2005-2012 nog een toename in het aanbod te zien is. Tussen 2011 en 2012 zien we echter een forse afname in het aanbod van vrije theaterproducenten (-18%). Deze trend zien we, zij het veel minder sterk, terug bij de VSCD-podia (-3%) en BIS-instellingen (-1%). In de podiumkunsten vinden uitvoeringen van verschillende genres plaats. De verdeling van het aanbod per genre is op de VSCD-podia stabiel. Ook bij de rijksgesubsidieerde gezelschappen zien we een redelijk stabiele genre verdeling. Alleen bij de vrije theaterproducenten zien we dat er een forse verschuiving in het aanbod naar genre plaatsvindt tussen musical/operette enerzijds en cabaret anderzijds. In 2012 beslaan beide genres elk 30% van het totaal aantal uitvoeringen, terwijl de verhouding in 2005 37% musical/operette en 19% cabaret was.

Een ander aspect dat iets zegt over de ontwikkeling van het aanbod is de plaats waar gezelschappen spelen. Uit onze analyse blijkt dat de BIS-instellingen voor podiumkunsten in 2012 een derde van hun uitvoeringen in de standplaats spelen.¹ Dit aandeel is afgenomen omdat in de genres theater en dans relatief vaker buiten de standplaats wordt gespeeld.

Als laatste kijken we naar het aantal uitvoeringen per productie: dit ligt bij het gesubsidieerde aanbod fors lager dan bij het commerciële aanbod. In 2012 spelen vrije theaterproducenten gemiddeld 43 uitvoeringen per productie tegenover 6 à 11 uitvoeringen per productie bij de gesubsidieerde instellingen. Dit komt deels doordat de aard van het aanbod verschilt. Vrije theaterproducenten bieden voor een groot deel musicals aan, waarvan - gemiddeld genomen - in 2012 122 uitvoeringen per productie worden gespeeld. Gesubsidieerde instellingen spelen ook muziekuitvoeringen die gemiddeld

¹ Voor de andere gegevensbronnen is deze data op dit moment niet voor handen.

een relatief laag aantal uitvoeringen per productie kennen, dit genre komt niet voor bij de vrije theaterproducenten. Het type aanbod verklaart echter niet het totale verschil tussen het commerciële en gesubsidieerde aanbod. Ook bij de genres die in beide delen van de markt worden aangeboden, blijkt dat de vrije theaterproducenten gemiddeld hun producties langer doorspelen.

o.10 Nederlandse cultuur in het buitenland

Eén van de capita selecta heeft betrekking op de vraag naar Nederlandse cultuur in het buitenland. Om inzicht hierin te verkrijgen hebben we naar musea en naar gesubsidieerde podiumkunsteninstellingen gekeken. De vraag is niet alleen hoeveel Nederlandse cultuur in het buitenland te zien is, maar ook hoe diep activiteiten in het buitenland verankerd zijn in de sector. Met andere woorden: is het alleen een toplaag van instellingen die in het buitenland actief is, of worden de activiteiten gedragen door een bredere laag van instellingen?

De 53 door het ministerie van OCW gesubsidieerde podiumkunsteninstellingen waarvoor gegevens beschikbaar zijn, hebben in 2012 44 instellingen voorstellingen gegeven in het buitenland. Dit aantal schommelt sinds 2005 steeds rond de 40; het maximum bedraagt 45 instellingen in 2010, terwijl het minimum 38 instellingen in 2005 bedraagt. De instellingen trekken daarbij in 2012 circa 330.000 bezoeken. Ook dit getal is zeer stabiel door de jaren heen. Eveneens een stabiele factor is dat vijf van de instellingen – Grand Theatre, Koninklijk Concertgebouworkest, Nederlands Dans Theater, Rotterdams Philharmonisch Orkest en Toneelgroep Amsterdam – verantwoordelijk zijn voor circa 60% van de bezoeken.

Bij FPK-instellingen is het beeld vergelijkbaar: de publieksinkomsten van de sector in het buitenland worden binnengehaald door 33 van de 75 geanalyseerde instellingen. Sterker nog, er is sprake van een duidelijke concentratie van de buitenlandse publieksinkomsten bij een beperkt aantal instellingen. Van de 75 instellingen zijn er 10 (13,3%) die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de publieksinkomsten in het buitenland. Het betreft vooral muziek- en dansgezelschappen; bij deze genres speelt immers geen taalbarrière. Van de 75 instellingen halen vijf instellingen meer dan de helft van de publieksinkomsten in het buitenland op. Bij nog eens acht instellingen is dit tussen een kwart en de helft.

Van de musea maken 17 musea melding van in totaal 48 tentoonstellingen in het buitenland, waaraan 2,65 miljoen bezoeken worden afgelegd. Circa 55% van deze bezoeken worden afgelegd aan tentoonstellingen van het Rijksmuseum en van het Kröller-Müller Museum. Samen met vijf andere musea zijn ze verantwoordelijk voor meer dan 90% van de bezoeken. Vier van de 17 musea trekken zelfs meer bezoeken in het buitenland dan in Nederland. Dit geldt bijna ook voor het geheel: als we de bezoeken in Nederland van 16 musea bij elkaar optellen (voor één van de musea zijn vanuit Museana geen gegevens voor het binnenland beschikbaar), dan komen we op 2,65 miljoen bezoeken in het binnenland en 2,51 miljoen bezoeken in het buitenland. Als we ook tentoonstellingen van het Mauritshuis in Japan meenemen (die niet in de database zijn opgenomen, maar wel door in totaal 1,2 miljoen mensen zijn bezocht), komen we tot een forse verhoging van de bovengenoemde aantallen.

De cijfers voor de musea dienen echter met uiterste voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Het is immers niet bekend welke financiële afspraken zijn gemaakt met de gastmusea in het buitenland.

Wellicht ontvangen de Nederlandse musea een vergoeding of gaat het om een afspraak op basis van reciprociteit. Een tentoonstelling met "Nederlandse" kunstwerken in het buitenland, in ruil voor een tentoonstelling met "buitenlandse" kunstwerken in Nederland zou dan uiteindelijk zorgen voor hogere publieksinkomsten in Nederland zelf.

0.11 Conclusies

Het ministerie van OCW wil in de komende jaren meer zicht krijgen op de economische ontwikkelingen in de cultuursector in termen van publiek, aanbod, prijs en financiering. Om dit doel te bereiken, wordt een jaarlijkse monitor uitgevoerd, met als onderwerp de ontwikkelingen in het voorafgaande jaar. Het voorliggende rapport bevat het verslag van de eerste uitvoering van de monitor. Deze eerste meting borduurt voort op het eerdere onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector dat APE in 2012 uitvoerde. De analyses hebben betrekking op de periode 2005-2012. De bezuinigingen van de verschillende overheden in 2013 en latere jaren zijn nog niet in de cijfers verwerkt. Evenals in het eerdere APE-onderzoek komen de effecten van de economische crisis in een aantal gevallen duidelijk tot uiting.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek luiden:

- Het aantal uitvoeringen van podiumkunsten neemt in de periode 2005-2012 per saldo in de meeste deelsectoren af, vooral sinds de economische crisis na 2008. Alleen de FPK-instellingen voor podiumkunsten en de vrije theaterproducenten vormen hierop een uitzondering. Bij de vrije theaterproducenten is er echter in de periode 2008-2012 ook sprake van een daling. Met name tussen 2011 en 2012 neemt hier het aanbod fors af. De daling van het aanbod in de periode 2005-2012 is het grootst bij de poppodia. Binnen de BIS-instellingen en de FPK-instellingen voor podiumkunsten vertoont het aantal muziekuivoeringen in de gehele periode een voortdurende groei.
- De samenstelling van het aanbod is in de meeste deelsectoren betrekkelijk weinig veranderd. Alleen bij de vrije theaterproducenten treedt een duidelijke verandering op in de vorm een van verschuiving van de duurdere musicaluitvoeringen naar de goedkopere cabaretuitvoeringen.
- Met uitzondering van de bioscopen/filmhuizen en de rijksgesubsidieerde musea is het aantal bezoeken onder invloed van de economische crisis na 2008 gedaald. Deze daling is het sterkst bij de vrije theaterproducenten, gevolgd door de VSCD-podia. In alle deelsectoren trad tussen 2005 en 2008 nog een stijging van het bezoek op.
- Over de hele linie zijn de quasi-toegangsprijzen tussen 2005 en 2012 - met uitzondering van de vrije theaterproducenten - sneller gestegen dan de algemene inflatie. De toegangsprijzen zijn meest gestegen bij de poppodia. Daar overtreft de prijsstijging de stijging van de prijsindex van concurrerende vrijetijdsactiviteiten.
- In de periode 2009-2012 treedt onder invloed van de economische crisis een duidelijke stijging van het aantal faillissementen op in het commerciële deel van de cultuursector, vooral bij de filmproducenten, en de radio- en tv-producenten.
- De bekostigmix van de (Rijks)gesubsidieerde cultuurinstellingen is de afgelopen jaren betrekkelijk weinig gewijzigd. De instellingen zijn voor twee derde van hun inkomsten afhankelijk

van overheidssubsidies. In de kosten van de Rijksgesubsidieerde cultuurinstellingen vinden we de effecten van de economische crisis nog niet duidelijk terug.

- De kosten van rijksgesubsidieerde instellingen nemen tussen 2005 en 2012 toe, terwijl de kosten van VSCD-podia afnemen. Dit laatste komt door een afname in de directe voorstellingskosten.
- Het aantal uitvoeringen per productie ligt in het commerciële deel van de podiumkunsten een stuk hoger dan in het gesubsidieerde aanbod. Dit komt deels doordat de aard van het aanbod verschilt, maar ook bij de genres die in beide delen van de markt worden aangeboden blijkt dat de vrije theaterproducenten gemiddeld hun producties langer doorspelen.
- BIS- en FPK-instellingen zorgen voor een stabiel aanbod van Nederlandse cultuur in het buitenland. Het grootste deel daarvan komt voor rekening van een beperkt aantal cultuurinstellingen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het ministerie van OCW wil in de periode 2013-2015 meer zicht krijgen op de economische ontwikkelingen in de culturele sector, met betrekking tot publiek, aanbod, prijs en financiering. De economische situatie beïnvloedt mede het ondernemend vermogen en de verdien capaciteit van gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde instellingen. In het onderzoek dient het verschil inzichtelijk te worden gemaakt tussen de effecten van de economische crisis enerzijds, en hervormingen van het cultuurbeleid anderzijds. Om dit doel te bereiken, wordt in 2013, 2014 en 2015 een jaarlijkse monitor uitgevoerd, met als onderwerp de ontwikkelingen in het voorafgaande jaar. De monitor dient zowel algemene sectorale ontwikkelingen inzichtelijk te maken, als ook inzicht te geven in trends in de culturele sector.

Dit rapport bevat het verslag van de eerste uitvoering van de monitor. Deze eerste meting borduurt voort op het onderzoek naar de effecten van de economische crisis in de cultuursector dat APE vorig jaar uitvoerde. Dit rapport breidt de trendanalyses van die studie uit met het jaar 2012 en voegt voor enkele sectoren een nulmeting toe (zie verder hoofdstuk 2). Om de uitkomsten van de monitor goed te kunnen interpreteren, is het belangrijk om rekening te houden met de context van het jaar 2012. Het gaat om een jaar waarin Nederland zich, evenals veel andere Europese landen, in een economische recessie bevond. Deze recessie wordt onder meer gekenmerkt door stijgende werkloosheid en een teruglopende koopkracht, onder meer door een bezuinigende overheid. Die bezuinigen hebben de culturele sector in 2012 echter nog niet in volle omvang geraakt. Immers, 2012 was ook het laatste jaar in de "oude" cultuursubsidieperiode. De bezuinigingen leiden vanaf 2013 tot lagere subsidiebedragen van nagenoeg alle overheden.

Een en ander betekent dat het jaar 2012 gezien kan worden als een jaar voor een nulmeting: de economische situatie van de culturele sector voorafgaand aan de grootschalige bezuiniging op subsidies voor culturele instellingen. In de komende jaren gaan we in deze monitor op zoek naar het verschil tussen de effecten van de economische crisis enerzijds en de effecten van de bezuinigingen anderzijds.

1.2 Geanalyseerde deelsectoren

Het onderzoek richt zich op een beschrijving van de effecten van de economische ontwikkelingen in de cultuursector. We streven ernaar om een zo volledig mogelijk beeld van de gehele cultuursector te schetsen. Vanwege witte vlekken in de gegevens is dat (nog) niet in alle opzichten mogelijk. Daarnaast heeft de opdrachtgever de keus gemaakt niet in te gaan op de volgende deelsectoren: archieven, monumenten, archeologie, bibliotheken en cultuureducatie. De volgende deelsectoren komen in het rapport uitgebreid aan de orde:

- bioscopen (inclusief filmtheaters) aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB);
- musea, waaronder de rijksmusea als afzonderlijke categorie;

- podia aangesloten bij de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD-podia);
- podia aangesloten bij de Vereniging Nederlandse Poppodia en –Festivals (VNPF-podia);
- vrije theaterproducenten aangesloten bij de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP);
- instellingen voor podiumkunsten die structureel door het Rijk worden gesubsidieerd en deel uitmaken van de Basisinfrastructuur (BIS-instellingen voor podiumkunsten);
- instellingen voor podiumkunsten die meerjarig door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd (FPK-instellingen);
- aankopen gedaan met behulp van de Kunstkoopregeling;
- festivals; zowel gesubsidieerd door OCW of het FPK, als ook in de breedte.

Voor de analyse hebben we gebruik kunnen maken van gegevens die door de verschillende organisaties zijn aangeleverd. Op basis van deze gegevens kunnen we niet voor elke (deel)sector een volledig beeld geven. Het is dan ook de bedoeling om de monitor de komende jaren verder uit te breiden.

1.3 Indeling van het rapport

Dit onderzoek bestaat uit drie onderdelen. In **deel I** komen een aantal deelsectoren aan bod waarvoor trendanalyses zijn gemaakt. Dit zijn sectoren waarbij voor een groot deel van de instellingen meerjarige gegevens beschikbaar zijn, in de meeste gevallen vanaf 2005. Concreet gaat het hierbij om de bioscopen en filmtheaters, de VSCD- en de VNPF-podia, de vrije theaterproducenten, de instellingen die deel uitmaken van de door OCW gesubsidieerde basisinfrastructuur, en de instellingen die door het Fonds Podiumkunsten worden gesubsidieerd. Daarnaast komen de beeldende kunsten aan bod.

In **deel II** behandelen we twee sectoren waarvoor dit jaar ofwel voor het eerst data beschikbaar is, ofwel waarvoor de data voor dit jaar op een duidelijk hoger kwaliteitsniveau ligt dan de data uit de voorafgaande jaren. Hierdoor zijn trendanalyses in mindere mate mogelijk. In plaats daarvan wordt een nulmeting uitgevoerd, die in de komende jaren uitgebreid kan worden tot een trendanalyse. Concreet gaat het hierbij om de musea en om de festivals.

In **deel III** komen een aantal specifieke onderwerpen aan bod, de capita selecta. Dit zijn onderwerpen waarop nu ingezoomd wordt, omdat ze op dit moment in de belangstelling van verschillende partijen (overheden, media, instellingen zelf, etc.) staan. Deze selectie van onderwerpen kan in de volgende edities van de monitor ingewisseld worden voor nieuwe onderwerpen. Maar het is ook denkbaar dat in een volgend jaar (een selectie van) de onderwerpen deel uitmaken van de reguliere trendanalyse.

2 Opzet van de analyse

2.1 Inleiding

In het eerste deel van de rapportage staan de trendmatige ontwikkelingen in de verschillende delen van de culturele sector centraal. De presentatie van de trends wordt gedicteerd door de beschikbare gegevens. De hoofdstukken hebben steeds zoveel mogelijk dezelfde opbouw. Na een korte inleiding komt eerst de *omvang* van de markt aan de orde. Daarna schetsen we - waar mogelijk - achtereenvolgens de *trends* in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen. Soms is het ook mogelijk om een uitsplitsing van de cijfers naar landsdeel te presenteren.

In de presentatie van regionale uitsplitsingen hanteren we steeds de gebruikelijke indeling naar landsdelen van het CBS. Het noorden van het land omvat de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Het landsdeel oost bestaat uit de provincies Overijssel, Gelderland en Flevoland. Het westen van het land omvat de provincies Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland. Het zuiden van het land wordt gevormd door de provincies Noord-Brabant en Limburg.

2.2 Aanpak

2.2.1 Inleiding

Voor de verschillende deelsectoren hanteren we zoveel mogelijk dezelfde aanpak. Dat is echter niet in alle gevallen mogelijk. Voor de ene deelsector beschikken we nu eenmaal over meer informatie dan voor de andere deelsector. Zo kunnen we van een aantal sectoren trends over de jaren 2005-2012 presenteren terwijl bij andere sectoren er over een beperktere periode informatie beschikbaar is. Dat betekent dat presentatie in de hoofdstukken van de onderscheiden deelsectoren soms iets verschilt, hoewel de inhoud van de hoofdstukken in hoofdlijnen steeds hetzelfde is.

2.2.2 Indexcijfers

De omvang van de verschillende delen van de cultuursector verschilt. Dat geldt ook voor de onderliggende cijfers. Maar omdat we ons vooral op *trends* in de tijd richten, wordt in de presentatie van de resultaten vooral gebruik gemaakt van *indexcijfers* of jaarlijkse *groeipercentages*. De waarde van het kenmerk waarvan we de ontwikkeling in de tijd analyseren, bijvoorbeeld het aantal bezoeken, wordt in het basisjaar van de analyses - doorgaans 2005- bij de indexcijfers op 100 gesteld. Vervolgens wordt steeds gezien hoe de waarde van het geanalyseerde kenmerk in een ander jaar zich verhoudt tot de waarde van het betreffende kenmerk in het basisjaar. Op deze wijze brengen we steeds de procentuele stijging of daling ten opzichte van het basisjaar in beeld, zonder dat het beeld wordt vertekend door een uiteenlopende grootte van de kenmerken of van de deelsectoren. Het CBS gebruikt een soortgelijke aanpak bij de presentatie van de prijsontwikkeling in de tijd (prijsindexcijfers).

2.2.3 'Quasi' toegangsprijzen

Bruikbare informatie over de ontwikkeling van de toegangsprijzen van de culturele instellingen in de tijd ontbreekt grotendeels. Daarom worden de toegangsprijzen evenals in onze eerdere studies *benaderd* via de gemiddelde publieksinkomsten c.q. de bruto of netto recettes dan wel de opbrengsten uit entreegelden gedeeld door het aantal (betaalde en gratis) bezoeken. De zo berekende (gewogen) gemiddelde toegangsprijs is een maatstaf waarin niet alleen het effect van *kortingsregelingen en gratis toegang* is verdisconteerd, maar ook het effect van *verschuivingen* in de publieke belangstelling tussen de verschillende instellingen in een deelsector; bijvoorbeeld tussen musea (met uiteenlopende toegangsprijzen).

De berekende gemiddelde toegangsprijs is – zeker bij instellingen voor podiumkunsten – primair geschikt om *prijzveranderingen* (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek kunnen - in ieder geval qua *niveau*- soms duidelijk afstaan van de prijs die een bezoeker voor een toegangkaartje aan de kassa betaalt. Dat geldt in het bijzonder wanneer de gesubsidieerde orkesten of gezelschappen uitkoopsommen ontvangen. Deze worden tot de publieksinkomsten gerekend, hoewel de recettes van de podia bij tegenvallende publieke belangstelling soms aanzienlijk *lager* kunnen uitpakken. In dat geval worden de publieksinkomsten bij de gesubsidieerde orkesten of gezelschappen en de bijbehorende gemiddelde toegangsprijs overschat. Als deze overschatting in de tijd relatief constant blijft, heeft dit nauwelijks consequenties voor de gepresenteerde trends of de uitgevoerde analyses. De trendanalyses richten zich immers op relatieve veranderingen in de tijd. Het absolute prijsniveau speelt daarbij geen rol.

We streven er naar om de prijsontwikkeling in elke deelsector op dezelfde manier in beeld te brengen, namelijk door de publieksinkomsten te delen door het totaal aantal bezoeken (betaald en gratis). Bij enkele databronnen is dat niet mogelijk omdat bijvoorbeeld alleen de betaalde bezoeken worden geregistreerd. Indien we in onze analyse afwijken van de reguliere rekenwijze geven we dit in het betreffende hoofdstuk aan.

2.2.4 Correctie voor inflatie

Bij analyses in de tijd corrigeren we steeds voor *inflatie*. Alle in geld uitgedrukte kenmerken, zoals de toegangsprijs, het beschikbare inkomen en de eigen inkomsten, worden gedeeld door de consumentenprijsindex (CPI). De voor inflatie gecorrigeerde cijfers duiden we steeds aan via de toevoeging *reëel*; bijvoorbeeld de reële toegangsprijs, die aangeeft of de toegangsprijzen sneller zijn gestegen dan de inflatie. Voor onze analyses van de ontwikkeling van de bezoekcijfers is het immers niet van belang of de toegangsprijzen zijn gestegen, maar of ze wel of niet sneller zijn gestegen dan het algemeen prijspeil.²

² Als alle prijzen en het inkomen met hetzelfde percentage stijgen, verandert er immers niets, omdat alle prijsverhoudingen ongewijzigd blijven. Consumenten bezoeken in dat geval niet vaker of minder vaak een culturele activiteit.

2.2.5 Concurrerende vrijetijdsactiviteiten

Voor het bezoek aan culturele activiteiten is het niet alleen van belang hoe de toegangsprijzen zich ontwikkelen, maar ook hoe de prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten en het beschikbare inkomen van huishoudens zich ontwikkelen (na correctie voor de algemene inflatie). Daarom schenken we bij de analyse van de ontwikkeling van de toegangsprijzen ook aandacht aan de (reële) inkomensontwikkeling en de (reële) prijsontwikkeling van concurrerende vrijetijdsactiviteiten. Deze *concurrerende vrijetijdsactiviteiten* worden doorgaans als *substituten* aangeduid. De prijs van substituten wordt steeds gemeten via de door het CBS gepubliceerde consumentenprijsindex van diensten cultuur en recreatie. Dat is een breed samengestelde prijsindex die een goed beeld geeft van de prijsontwikkeling van de verschillende vrijetijdsactiviteiten.

2.2.6 Selectie van instellingen

Culturele instellingen vormen geen stabiele populatie. Instellingen kunnen worden opgeheven, omdat ze niet langer in aanmerking komen voor subsidie. Instellingen kunnen ook failliet gaan. Daarnaast komen er soms ook weer nieuwe instellingen bij. Soms is een podium of een museum één of meer jaren (c.q. seizoenen) gesloten wegens een verbouwing. Dergelijke *incidenten* geven aanleiding tot trendbreuken en kunnen het zicht op de structurele ontwikkeling vertroebelen. Soms kunnen ze zelfs aanleiding geven tot het trekken van de verkeerde conclusies; bijvoorbeeld als het gaat om de effecten van de economische crisis. Dan bestaat het risico dat bijvoorbeeld een tijdelijke sluiting van een groot podium of museum ten onrechte wordt gezien als het effect van de economische crisis (of de afwezigheid daarvan) op het aantal bezoeken.

Gezien het voorgaande streven we ernaar om in onze analyses zoveel mogelijk uit te gaan van een *vaste populatie* van instellingen in de tijd. Dan kunnen we de structurele ontwikkeling van de individuele instellingen in de tijd volgen. Deze aanpak vereenvoudigt de interpretatie van de trends. Doordat we - waar mogelijk - een vaste populatie van instellingen in de tijd volgen, wijken de cijfers in het voorliggende rapport soms af van de cijfers die de *brancheverenigingen* zelf publiceren. Die cijfers richten zich vooral op een goede beschrijving van de situatie van een branche in een bepaald jaar, en wat minder op de structurele trends. Deze verschillen in aanpak zijn onvermijdelijk gegeven de doelstellingen van ons onderzoek, waar de nadruk ligt op de analyse van trends. We verwachten echter niet dat onze selectie van instellingen met een volledige reeks van waarnemingen tot sterk afwijkende conclusies leidt ten opzichte van de cijfers die de brancheverenigingen zelf publiceren.

2.3 Gegevens podiumkunsten

2.3.1 Bronnen

Wij gebruiken in het onderzoek maar liefst vijf verschillende bronnen voor de podiumkunsten. Deze berusten steeds op de gegevens van individuele instellingen (podia, gezelschappen en orkesten).

De podia van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) beslaan het grootste deel van de podiumkunsten. In 2011 waren 172 podia aangesloten bij de VSCD. Aan deze podia werden in dat jaar 14,4 mln. bezoeken aan uitvoeringen van podiumkunsten gebracht. Een deel van deze uitvoeringen bestaat uit uitvoeringen van leden van de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP). Deze vereniging bestaat uit zestien theater- en muziekproducenten, die een belangrijk deel van het professionele podiumaanbod verzorgen. De leden van de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) zijn poppodia en popfestivals. De VNPF telt in 2011 53poppodia en -festivals als lid. Het totaal aantal bezoeken bedraagt in dat jaar 3,0 mln.

Vervolgens zoomen we in op 53 BIS-instellingen voor podiumkunsten, waarvan de gegevens van het ministerie van OCW afkomstig zijn. Aan de uitvoeringen van deze instellingen worden in 2012 3,2 mln. bezoeken afgelegd. Ten slotte analyseren we FPK-gesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten. Deze gegevens hebben we verkregen van het ministerie van OCW en het Fonds Podiumkunsten. Het gaat om 56 FPK-instellingen waaraan in 2012 0,96 mln. bezoeken worden afgelegd.

We onderzoeken de trends op basis van deze vijf gegevensbronnen in afzonderlijke hoofdstukken. De festivals die in deze gegevensbronnen zijn opgenomen analyseren we in een apart hoofdstuk. Dit hoofdstuk geeft ook inzicht in verschillende culturele festivals die door OCW of het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerd worden. Daarnaast maken we gebruik van data van het evenementeninformatiebureau Respons, zodat we ook een analyse kunnen maken van een bredere groep van festivals.

Geven deze bronnen samen een compleet beeld van de podiumkunsten? Niet alle podiumkunsteninstellingen zijn opgenomen in deze gegevensbronnen. Zo ontbreken de kleinschalige podia die voorheen in de Benchmark Analysesysteem Muziekpodia (BeAM) van het Muziek Centrum Nederland waren opgenomen. Deze omvatten de kleine gesubsidieerde en ongesubsidieerde muziekpodia en –festivals in de oude, klassieke en hedendaags gecomponeerde muziek, jazz en wereldmuziek. Vanwege het stopzetten van deze benchmark beschikken we niet meer over deze data. We beschikken voor het eerst over cijfers van festivals, maar een meerjarig beeld van deze groep ontbreekt (buiten festivals uit de BIS en FPK). Daarnaast zijn er uiteraard ook instellingen die niet bij een brancheorganisatie zijn aangesloten. Toch kunnen we stellen dat de gecombineerde gegevens een groot deel van de podiumkunsten beslaan en dat op basis hiervan een goed beeld van trends voor de podiumkunsten kan worden geschetst.

2.3.2 Analyse overlap

Om de trends in de podiumkunsten in beeld te brengen gebruiken we gegevens van instellingen (FPK en BIS), festivals (FPK en BIS), producenten (VVTP) en podia (VSCD). Vraag is in hoeverre deze bronnen elkaar overlappen. Deels ondervangen we de overlap door festivals als aparte categorie te presenteren. We voegen daartoe de BIS en de FPK festivals samen en analyseren hiervan de trends in bezoek, prijs en aanbod. De festivals die lid zijn van de VSCD overlappen met de festivals uit de BIS en FPK en laten we daarom buiten beschouwing.

Op basis van de speellijstgegevens van de NAPK de gegevens van de VSCD, het FPK en de BIS maken we een schatting van de overlap tussen het aanbod van gezelschappen en podia. Deze analyse presenteren we in deel 3 van dit rapport (hoofdstuk 15).

2.4 Gegevens bioscopen, musea en beeldende kunst

Nederland telt in 2012 173 bioscoop- en filmtheaterexploitanten die zijn aangesloten bij de Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB). Voor de bioscopen en filmhuizen beschikken we over gegevens op instellingsniveau. Dit betekent dat we hierdoor bioscopen en filmhuizen op het niveau van individuele instellingen in de tijd kunnen volgen. We beschikken niet over bekostigings- en kostengegevens waardoor deze analyses voor de bioscopen en filmtheaters ontbreken.

Voor de musea hanteren we drie verschillende gegevensbronnen. Ten eerste maken we een trendanalyse van de meer dan 22 rijksge subsidieerde musea die deel uitmaken van de BIS. Voor deze musea beschikken we over actuele gegevens op instellingsniveau. Daarom berusten de analyses in de tijd op een vaste populatie van rijksmusea. Daarnaast maken we gebruik van de data van Museana. Ten derde kunnen we gebruik maken van data op instellingenniveau over het gebruik van de Museumkaart.

Voor de beeldende kunst zijn voornamelijk minder gegevens beschikbaar dan voor de overige delen van de cultuursector. De analyses voor de beeldende kunst geschieden vooral op basis van de gegevens van de (presentatie-)instellingen voor beeldende kunst die zijn opgenomen in de BIS. Dit betreft gegevens van een vaste populatie van individuele instellingen in de tijd. Daarnaast schenken we aandacht aan de trends in de kunstmarktregeling van het Mondriaanfonds. In het kader van deze monitor hebben tevens een korte enquête uitgezet onder galleries die aangesloten zijn bij de Nederlandse Galerie Associatie (NGA). Op deze enquête was de respons zeer gering (15%). Hierdoor kunnen we de resultaten niet meenemen in onze analyse omdat we geen representatief beeld kunnen schetsen van de sector.

Deel I – Trends per deelsector

3 Trends bioscopen en filmtheaters, 2005-2012

3.1 Omvang van de markt, 2012

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van bioscopen en filmtheaters in Nederland aan de orde. Hiermee geven we de ontwikkeling in een deel van de filmsector weer. Ontwikkelingen in het aantal filmproducenten, producties van Nederlandse films en het gebruik van bijvoorbeeld Dvd's of video-on-demand blijven in dit hoofdstuk buiten beschouwing. Voor volgend jaar gaan we na hoe we deze ontwikkelingen in de monitor kunnen betrekken. De filmfestivals worden in hoofdstuk 11, festivals, behandeld.

In 2012 telt Nederland 139 bioscoop- en 34 filmtheaterexploitanten die zijn aangesloten bij de branchevereniging Nederlandse Vereniging van Bioscoopexploitanten (NVB). We hebben gegevens per bioscoop en filmtheater ontvangen van de NVB, deze presenteren we in paragraaf 3.5. Daarnaast beschikken we over geaggregeerde gegevens van de sector, deze vormen de basis voor de analyses in paragraaf 3.2 tot en met 3.4. In deze paragrafen volgen geen vast panel van bioscopen en filmtheaters in de tijd en kijken we dus af van de werkwijze in de overige hoofdstukken.

In tabel 3.1 geven we een aantal absolute cijfers weer van de bioscopen en filmtheaters in Nederland. De cijfers in de tabel hebben betrekking op de situatie in 2012. Aangezien we in de rest van het hoofdstuk vooral ingaan op de trends, helpt de tabel met het duiden van de omvang van de markt.

Tabel 3.1: Omvang van de Nederlandse bioscoopmarkt, 2012

Aantal bioscopen ^a	173
Waarvan filmtheaters	34
Aantal doeken	738
Aantal stoelen	122.800
Totaal aantal nieuwe films ^b	364
Waarvan nieuwe Nederlandse films	63
Bruto recette	€ 244,6 mln.
Aantal bezoeken	30,6 mln.
Bruto recette per bezoek	€ 8,00

a Onder bioscopen verstaan we zowel bioscopen als filmhuizen/filmtheaters. Dit aantal is exclusief reis- en openluchtbioscopen (4 in 2012) en filmhuizen zonder weekprogramma (79 in 2012). Deze laatste categorie is wel vertegenwoordigd in het aantal bezoeken en de bruto recette.

b Bij nieuw uitgekomen films zijn alleen de releases van leden van de Nederlandse Vereniging van Filmdistributeurs (NVF) meegeteld.

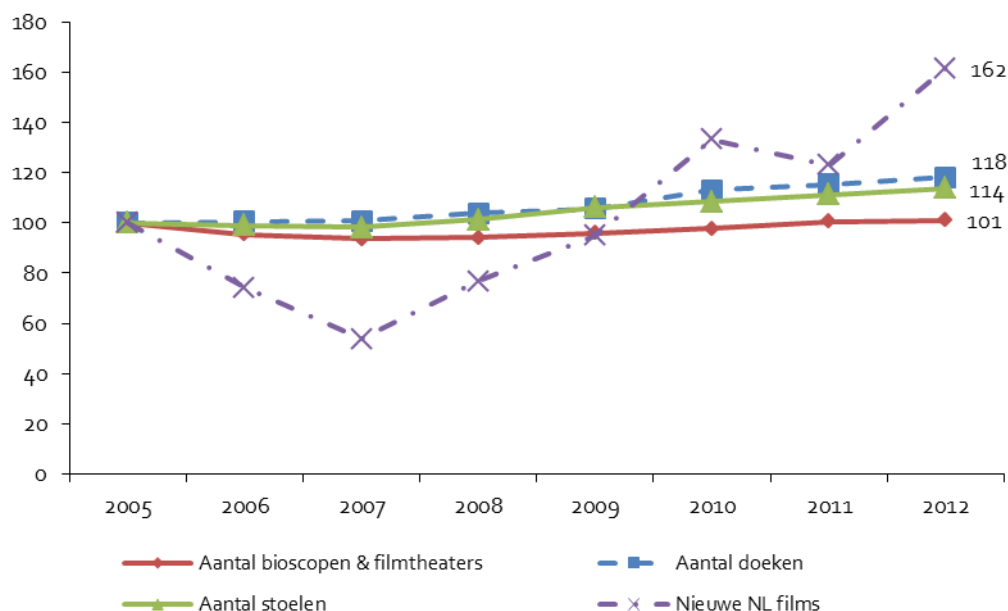
Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

In totaal werden in het jaar 2012 30,6 mln. bioscoopbezoeken afgelegd. Deze zorgen voor een bruto recette van € 245 mln. De toegangsprijzen worden benaderd via de bruto recette per bezoek (zie paragraaf 2.2) en bedragen gemiddeld € 8,-.

3.2 Aanbod, 2005-2012

Figuur 3.1 toont de ontwikkeling van het aantal bioscopen en filmtheaters, het aantal doeken en het aantal stoelen, alsmede het aantal nieuwe Nederlandse films in indexvorm. In 2012 komen 364 nieuwe films uit in Nederlandse bioscopen, waaronder 63 Nederlandse films. De figuur laat zien dat het aantal bioscopen en filmtheaters tot en met 2009 iets afneemt om vervolgens licht te stijgen. Over de gehele periode bezien is dit aantal stabiel. Het aantal stoelen daalt tot en met 2007 maar neemt vervolgens gestaag toe. De toename is 14% tussen 2005-2012. Ook het aantal doeken is in 2012 groter dan in 2005, namelijk 18%. Dit komt mede door de opening van nieuwe multiplexen (met minimaal acht doeken).

Figuur 3.1: Ontwikkeling van het aantal bioscopen en filmtheaters, het aantal stoelen, het aantal doeken en het aantal nieuwe Nederlandse films, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: NVB (Bewerking APE/Rebel)

Bij het aantal nieuwe Nederlandse films vindt in de periode 2005-2007 een relatief forse daling plaats.³ Omdat het weinig producties betreft (39 in 2005 en 21 in 2007), is de daling procentueel al snel groot. Na deze daling stijgt het aantal nieuwe Nederlandse films tot 63 in 2012. Deze toename is mede te verklaren doordat in 2010 de Nederlandse Vereniging van Filmdistributeurs (NVF) een nieuw lid heeft gekregen die Nederlandse films distribueert.

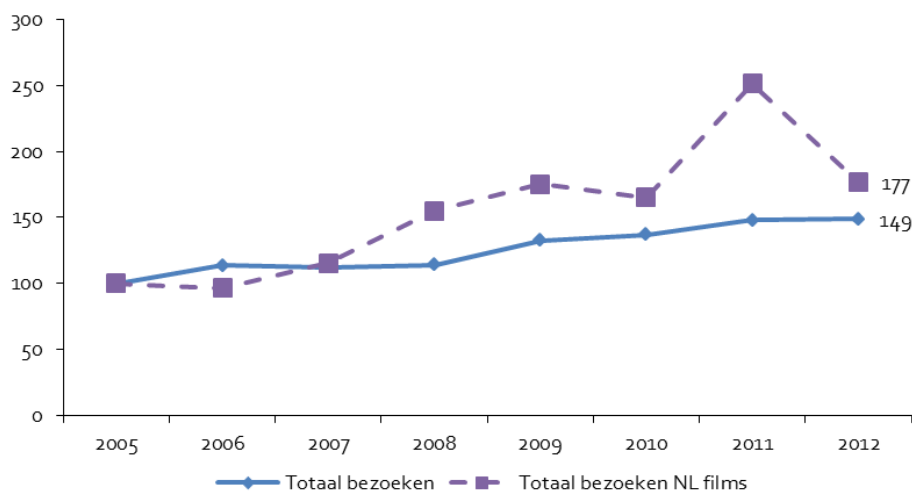
³ Dit ondanks het feit dat CV-regeling voor de films tot en met 2007 nog van toepassing was.

3.3 Bezoeken, 2005-2012

Figuur 3.2 laat het totale bioscoopbezoek en het bezoek aan Nederlandse films zien. Het totale bioscoopbezoek volgt de trend van het stijgende aanbod. In de periode 2005-2008 neemt het aantal bezoeken met 4,5% per jaar toe en gedurende de periode 2008-2012 met 3,9% per jaar. De uitbreiding van de capaciteit en investeringen in nieuwe technieken heeft mede aan deze groei bijgedragen. De groei vlakkt in 2012 echter wel af ten opzichte van de periode 2008-2011. Dit is in lijn met de ontwikkeling van het aantal bioscoopbezoeken in Europa. Dit aantal neemt sinds 2009 af. In landen als Frankrijk, Spanje en Italië is er sprake van een afname, terwijl in Duitsland het aantal nog stijgt. In Groot-Brittannië en Nederland stabiliseert de toename in het bioscoopbezoek van de afgelopen jaren.⁴

Het aantal bezoeken aan een Nederlandse film stijgt nog sneller dan het totale bioscoopbezoek: met 77% ten opzichte van 2005 (8,5% per jaar). Het bezoek aan Nederlandse films kent een piek in 2011 die wordt veroorzaakt door de kaskraker *Gooische Vrouwen*. In 2012 is het bezoek aan Nederlandse films nagenoeg gelijk aan het niveau van 2010. Het bezoek aan Nederlandse film vertoont hiermee een afwijkende trend ten opzichte van het totale aanbod. Vanwege het relatief kleine aantal Nederlandse films heeft een kaskraker als *Gooische Vrouwen* veel meer impact op de trend in het aantal bezoeken aan Nederlandse films in vergelijking met internationale films.

Figuur 3.2: Ontwikkeling van het totaal aantal bezoeken en het aantal bezoeken aan Nederlandse films, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

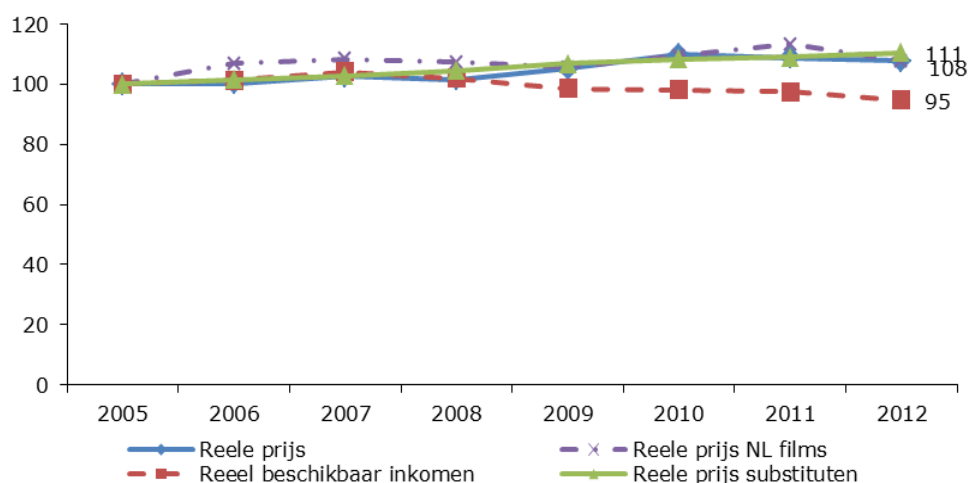
Bron: NVB (APE-bewerking)

⁴ MEDIA Salles, Europees bioscoopbezoek in 2012

3.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

De (quasi-)toegangsprijs van de bioscopen en filmtheaters wordt benaderd via de gemiddelde bruto recette per bezoek (zie ook paragraaf 2.2.3 en paragraaf 2.2.4). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van *reële* toegangsprijzen. Figuur 3.3 illustreert dat de voor de inflatie gecorrigeerde toegangsprijzen (= reële toegangsprijzen) van bioscopen en filmtheaters in de periode 2005-2012 met gemiddeld 1,1% per jaar stijgen.⁵ Vooral de opkomst van de 3D-films vanaf 2009 (met hogere toegangsprijzen) heeft gezorgd voor hogere recettes. De prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten⁶ kennen gemiddeld een iets grotere stijging dan de toegangsprijzen van bioscopen, maar de ontwikkeling is nagenoeg hetzelfde. De prijzen voor Nederlandse films liggen in 2012 op het zelfde niveau als de toegangsprijs voor bioscopen in het algemeen. In de periode voor 2012 wist de toegangsprijs voor Nederlandse films nog wel eens boven het algemene niveau uit te stijgen. De gemiddelde toegangsprijs voor Nederlandse films neemt echter sneller af ten opzichte van 2011 in vergelijking met de algemene prijsontwikkeling voor bioscopen. De figuur laat ook zien dat het reële beschikbaar inkomen (de koopkracht) daalt vanaf 2008, terwijl de toegangsprijzen van bioscopen pas vanaf 2010 dalen. Uit figuur 3.2 kunnen we echter opmaken dat de dalende koopkracht nog geen invloed heeft gehad op het aantal bioscoopbezoeken. Dat komt waarschijnlijk doordat de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten sneller stijgt dan de toegangsprijs van bioscopen.

Figuur 3.3: Ontwikkeling van de gemiddelde toegangsprijzen van bioscopen, Nederlandse films, het beschikbaar inkomen en de prijs van substituten^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Prijs substituten is prijsindex cultuur en recreatie. Alle cijfers zijn gecorrigeerd voor algemene inflatie.

Bron: NVB en CBS (Bewerking APE/Rebel)

⁵ De toegangsprijs is benaderd door de bruto recette per bezoek (zie paragraaf 2.2.3).

⁶ Deze prijs van deze concurrerende vrijetijdsactiviteiten wordt gemeten via de consumentenprijsindex voor cultuur en recreatie van het CBS. Deze breed samengestelde prijsindex geeft een goed beeld van de prijsontwikkeling van verschillende culturele activiteiten.

3.5 Verdiepende analyse bioscopen en filmtheaters

Op basis van gegevens per bioscoop en filmtheater maken we een verdiepende analyse van het aanbod, bezoek en de prijsontwikkeling per type bioscoop of filmtheater en per regio. We nemen in deze analyse een panel van bioscopen en filmtheaters mee over de periode 2008-2012 waarvan de gegevens ten hoogste twee jaar ontbreken. De analyse is een verdieping op de voorgaande paragrafen en berust op een andere sample van bioscopen en filmtheaters. Daar waar de uitkomsten afwijken van eerdere resultaten geven we dit aan.

3.5.1 Onderscheid bioscopen en filmtheaters

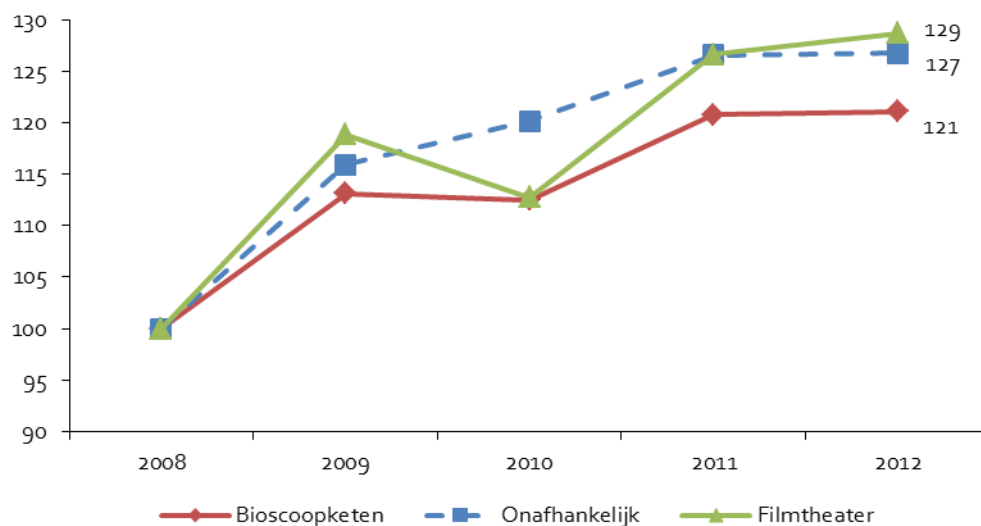
We onderscheiden drie typen: bioscoopketens (zoals Pathé), onafhankelijke bioscopen, en filmhuizen en filmtheaters (hierna filmtheaters). Tabel 3.2 geeft weer dat de onafhankelijke bioscopen het grootste aandeel hebben in het geheel in termen van aantal bioscopen/filmtheaters. Bioscoopketens bieden een kwart van het aantal bioscopen en filmtheaters bijna een derde. Wanneer we kijken naar het gemiddeld aantal zalen per type zien we dat de bioscoopketens met gemiddeld 6 zalen de grootste complexen hebben. Dit zien we ook terug in het aandeel bezoeken, bioscoopketens zijn goed voor driekwart van alle bezoeken. Filmtheaters beslaan een zeer beperkt deel van de markt in termen van bezoeken, mede vanwege het kleinschalige karakter van dit type bioscoop. De gemiddelde toegangsprijs is bij bioscoopketens € 8,28 in 2012, bij de onafhankelijke bioscopen ligt de gemiddelde toegangsprijs op € 7,72 en bij filmtheaters is de gemiddelde toegangsprijs met € 5,97 een stuk lager.

Tabel 3.2 Aandeel in het aanbod, bezoek en gemiddelde prijs naar type, 2012

	Aandeel aanbod	Aandeel bezoeken	Gemiddelde prijs
Bioscoopketen	24%	76%	8,28
Onafhankelijk	48%	22%	7,56
Filmhuizen	29%	1%	5,59

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

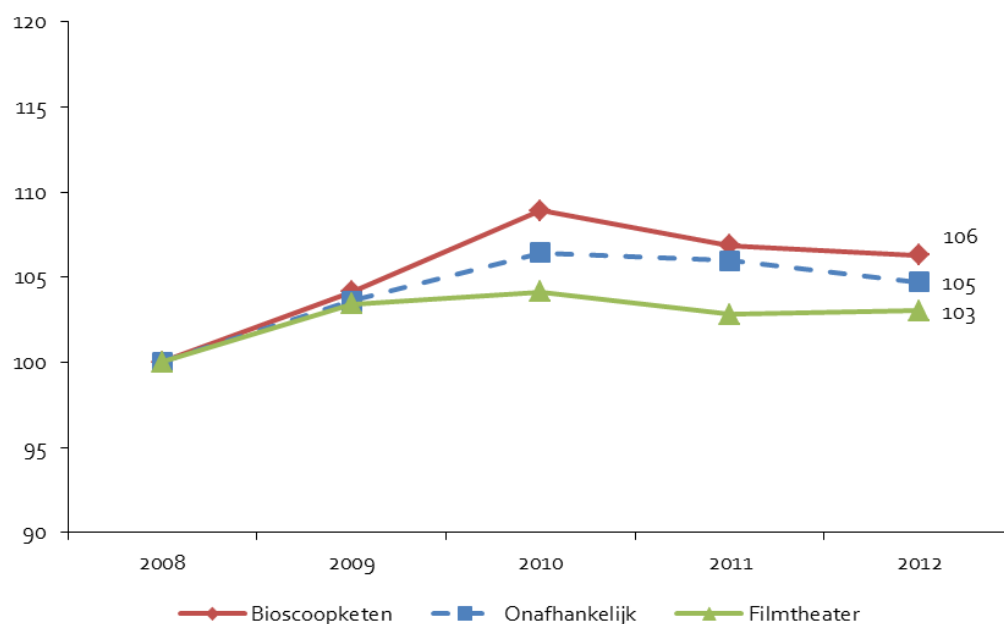
Figuur 3.4 geeft de ontwikkeling van het totaal aantal bezoeken uitgesplitst naar type bioscoop. De ontwikkeling van het aantal bezoeken aan filmtheaters fluctueert het meest vanwege het relatief lage aantal bezoeken. Over de gehele periode 2008-2012 nemen we een opwaartse trend waar en stijgt het aantal bezoeken aan de filmtheaters het sterkst in vergelijking met het bezoek aan de andere typen bioscopen. Het bezoek aan bioscopen die onderdeel uitmaken van een keten blijft iets achter in de ontwikkeling. Bij alle type bioscopen zien we een stagnering van de groei in het aantal bezoeken in 2012.

Figuur 3.4: Ontwikkeling van het totaal aantal bezoeken bioscopen en filmtheaters per type, 2008-2012^a

a Indexcijfers met 2008 = 100.

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

De volgende figuur toont de reële ontwikkeling van de entreprijzen per type bioscoop. De gemiddelde jaarlijkse groei is gelijk aan 1,4% (gecorrigeerd voor inflatie). De reële entreprijs van bioscoopketens en onafhankelijke bioscopen neemt tot 2010 sterk toe om vervolgens af te nemen. Deze ontwikkeling zien in mindere mate bij de filmtheaters. Daar stabiliseert de gemiddelde toegangsprijs in 2009 en neemt deze vanaf 2010 af.

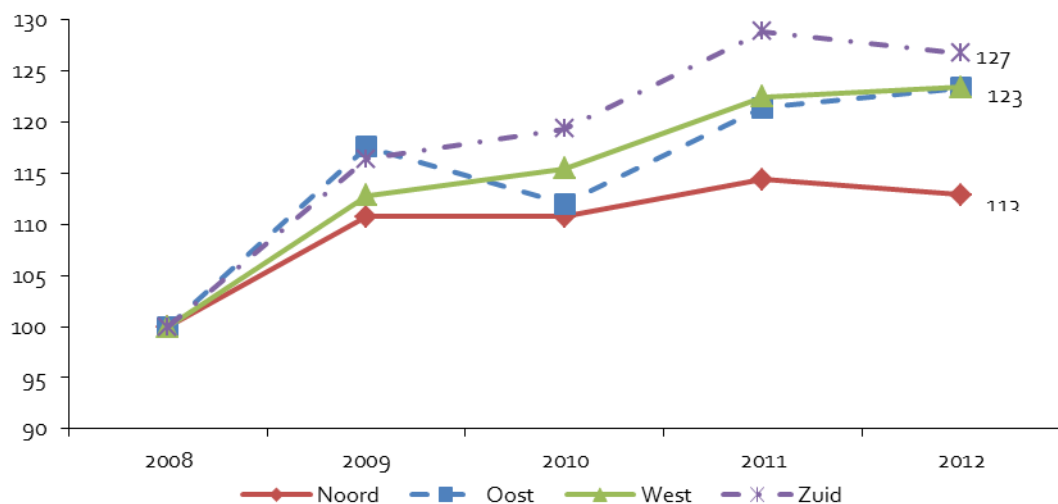
Figuur 3.5: Ontwikkeling van de reële toegangsprijs van bioscopen en filmtheaters per type ^a

^a Indexcijfers met 2008 = 100. Alle cijfers zijn gecorrigeerd voor algemene inflatie.

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

3.5.2 Regionale analyse bioscopen en filmtheaters

Figuur 3.6 laat de ontwikkeling van het bezoek aan bioscopen en filmtheaters zien per landsdeel. Het bezoek stijgt het sterkst in landsdeel Zuid, namelijk met 27% in de periode 2008-2012. In het Noorden is de toename met 13% het minst sterk. Wanneer we de trend in bezoek tussen de landsdelen vergelijken zien we dat in het Noorden en Zuiden het bezoek in 2012 afneemt ten opzichte van 2011, terwijl er in West en Oost nog sprake is van een lichte stijging.

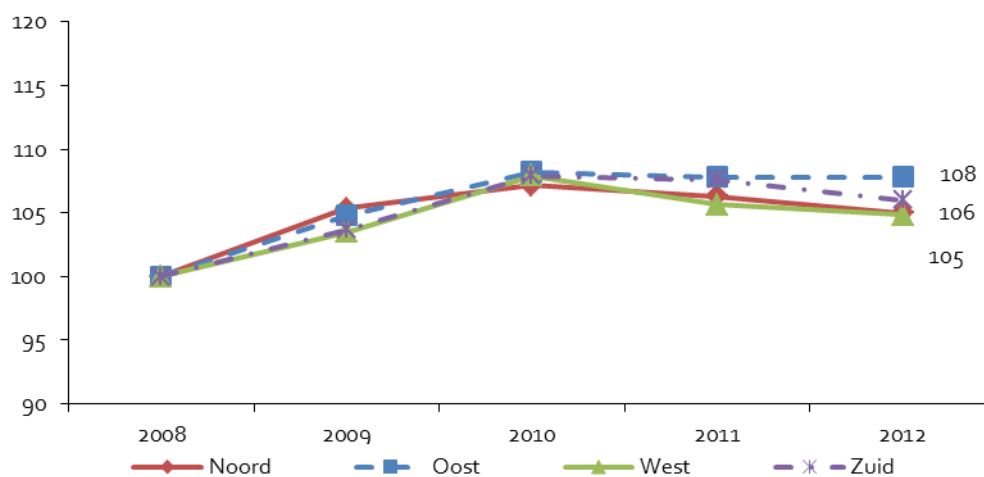
Figuur 3.6: Ontwikkeling van het totaal aantal bezoeken per landsdeel, 2008-2012^a

a Indexcijfers met 2008 = 100.

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

Figuur 3.7 illustreert dat de voor de inflatie gecorrigeerde toegangsprijzen (= reële toegangsprijzen) van bioscopen en filmtheaters in de periode 2008-2012 met gemiddeld 1,4% per jaar stijgen.⁷ De ontwikkeling van de gemiddelde toegangsprijzen verschilt nauwelijks tussen de verschillende landsdelen. In de landsdelen Noord en West neemt de prijs relatief minder snel toe dan in Oost en Zuid. De prijsniveaus verschillen ook nauwelijks tussen de landsdelen. In elk landsdeel kost een bioscooptoegangkaartje gemiddeld 8 euro in 2012. De gemiddelde toegangsprijs neemt tot en met 2010 in alle landsdelen toe, om vervolgens af te nemen. Alleen in de regio Oost blijft de gemiddelde toegangsprijs op hetzelfde niveau als in 2010.

⁷ De toegangsprijs is benaderd door de bruto recette per bezoek, gewogen naar het aantal bezoeken (zie paragraaf 2.2).

Figuur 3.7: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van bioscopen per landsdeel^a

a Indexcijfers met 2008 = 100. Alle cijfers zijn gecorrigeerd voor algemene inflatie.

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

3.6 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de bioscopen in jaren 2005 tot en met 2012 geschetst. Tabel 3.3 vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 3.3: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van bioscopen en filmtheaters, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Nieuwe Nederlandse films	-8,4	12,5	7,1
Nieuwe films totaal	-3,0	3,8	1,7
Bezoeken	4,5	6,7	5,8
Reële toegangsprijzen ^a	0,5	1,7	1,1
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen ^b	1,5	1,4	1,4

a Toegangsprijzen na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

b Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie.

Bron: NVB (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Tussen 2008 en 2012 neemt het aantal nieuwe Nederlandse films in de Nederlandse filmtheaters en bioscopen met 12,5% toe terwijl dit tussen 2005-2008 afneemt als gevolg van toename in dis-

tribiteurs. De procentuele toename in aantal nieuwe Nederlandse films is redelijk groot vanwege het relatief lage aantal nieuwe films (63 in 2012).

- In de onderzochte periode is het aantal bioscoopzalen uitgebreid, is er sprake van een groeiend filmaanbod van onder meer Nederlandse films, en zijn 3D-films doorgebroken.
- Het aantal bioscoopbezoeken in Nederland stijgt nog steeds. Ondanks de daling van het reëel beschikbare inkomen en de stijging van de reële toegangsprijzen, blijft men naar de film gaan. In de periode 2008-2012 neemt het bezoek jaarlijks zelfs sterker toe dan in de periode daarvoor (6,7% per jaar versus 4,5% per jaar). De toename in het aantal bezoeken vlakt na een sterke stijging tussen 2008 en 2011 in 2012 af.
- De toegangsprijs van bioscopen stijgt jaarlijks gemiddeld met 1,1% tussen 2005 en 2012. De tweede periode is de stijging sterker dan de periode daarvoor. Doordat de toegangsprijzen van bioscopen minder snel stijgen dan de prijzen van concurrerende vrijetijdsactiviteiten, is de concurrentiepositie van bioscopen ten opzichte van andere vrijetijdsactiviteiten verbeterd. Dat verklaart mede de stijging van het bioscoopbezoek.
- Bioscoopketens trekken het grootste deel van de bezoeken aan bioscopen en filmtheaters, namelijk 76%. Het aanbod in de bioscoopketens is met een gemiddelde toegangsprijs van € 8,28 duurder dan het gemiddelde kaartje. Filmtheaters kennen met €5,59 de laagste toegangsprijs.
- Tussen 2008 en 2012 lijkt er sprake te zijn van een substitutie-effect van bioscoopketens naar filmtheaters. De reële entreprijs van bioscoopketens neemt in deze periode sterker dan gemiddeld toe, terwijl het bezoek aan dit type bioscoop relatief minder sterk stijgt. Bij de filmtheaters is het omgekeerde het geval: de reële entreprijs neemt in vergelijking tot die van andere type bioscopen het minst sterk toe, terwijl het bezoek aan filmtheaters het sterkste stijgt.
- In het Noorden groeit het bezoek aan bioscopen minder snel dan het landelijke gemiddelde, terwijl in het Zuiden het bezoek aan bioscopen juist een bovengemiddelde groei laat zien.

4 Trends VSCD-podia, 2005-2012

4.1 Omvang van de markt, 2011

In dit hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aantal bezoeken, de toegangsprijzen en de variatie van het aanbod van de podia van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) aan de orde. De informatie is afkomstig uit het Theater Analyse Systeem (TAS) van de VSCD. Het TAS bevat gegevens van 172 podia in de periode 2005-2012. Voor een deel van de podia ontbreken de gegevens over een of meer jaren. Voor 95 podia beschikken we over gegevens over de periode 2005-2012 waarbij ten hoogste een jaar ontbreekt. Om cijfers van de structurele ontwikkeling te verkrijgen en te voorkomen dat het beeld wordt vertroebeld door incidentele factoren, baseren we onze analyse op gegevens van deze 95 podia (zie ook paragraaf 2.2). De festivals nemen we niet mee in de analyse omdat we die in hoofdstuk 11 als aparte sector analyseren. Dat betekent dat de hier gehanteerde cijfers berusten op een kleiner deel van de podia dan de cijfers die de VSCD zelf publiceert in Podia.

Om een volledig beeld van de geselecteerde podia en de grootte van de sector te geven, presenteren wij in tabel 4.1 een overzicht van enkele kenmerken. We geven de totale waarde van de kenmerken in onze selectie en de totale waarde van alle leden van de VSCD in 2012 (op basis van Podia 2012). Podia 2012 geeft een goed beeld van het totaal aantal bezoeken en uitvoeringen van alle VSCD-leden in 2012, maar wij zijn in ons onderzoek echter vooral geïnteresseerd in de structurele ontwikkeling van het aantal bezoeken en uitvoeringen aan individuele podia. Daarom nemen wij in onze selectie alleen podia mee die voor de periode 2005-2012 ten minste zeven van de acht onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt (vaste selectie van podia).⁸ Waar nodig vullen we de gegevens voor maximaal één jaar aan.⁹

⁸ Een individueel podium kan een substantieel effect hebben op de cijfers, zeker bij regionale uitsplitsingen en uitsplitsingen naar genre. Als een podium geen cijfers heeft geleverd in een bepaald jaar of tijdelijk is gesloten vanwege verbouwing, kan dit de cijfers in de vergelijking van jaar op jaar vertekenen.

⁹ Indien de gegevens van één jaar ontbreken, bepalen we deze gegevens via interpolatie (extrapolatie). Door de gewijzigde aanpak kunnen we nu meer podia in de analyse betrekken dan in ons eerdere onderzoek (Blankers *et al.* 2012). In onze eerdere studie stelden we immers de eis dat we van de te analyseren podia voor alle jaren over gegevens moeten beschikken. Doordat we nu met een iets ruimere selectie van podia werken, veranderen de uitkomsten licht ten opzichte van ons eerdere onderzoek.

Tabel 4.1: Omvang van de markt: overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde VSCD-podia, 2011

Kenmerk	Vaste selectie APE (alleen podia die ten hoogste een jaar geen gegevens hebben geleverd)	Populatie VSCD (alle leden 2011)
Aantal podia	95	149
Aantal uitvoeringen	22.996	33.226
Aantal bezoeken	8.051.381	10.915.524
Bruto recette	€ 99.112.266	€ 135.000.000
Opbrengsten uit theatrale verhuur	€ 23.751.844	€ 28.000.000
Benaderde prijs per bezoek	€ 15,3	€ 14,9

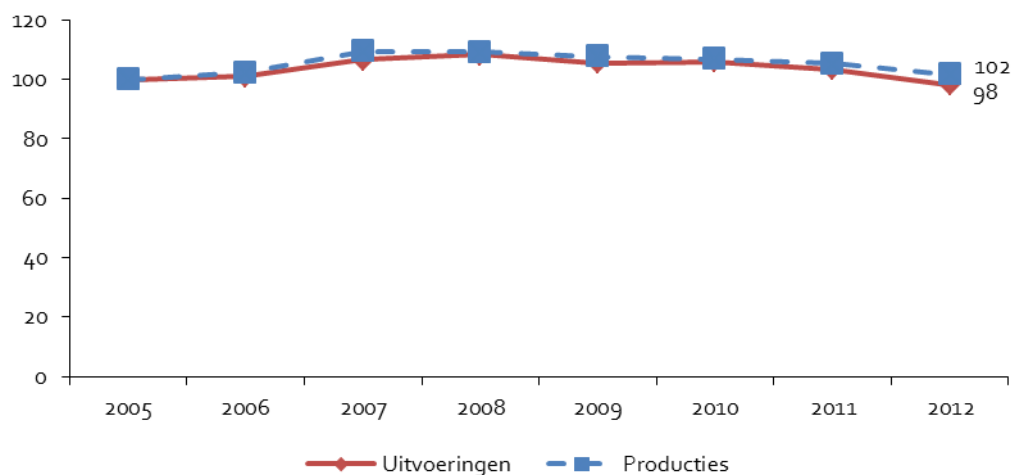
Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Volgens Podia 2012 vinden er in 2012 33.226 uitvoeringen plaats bij de VSCD-podia. In onze vaste selectie van 95 podia met volledige gegevens in de tijd zijn dat er 22.996 (69% van het totaal). Het aantal bezoeken van de VSCD-podia bedraagt in 2012 10,9 mln. en in onze selectie zijn dit er 8,1 mln. Onze analyse heeft dus betrekking op 74% van het totaal aantal bezoeken. Aangezien het aandeel bezoeken in onze selectie groter is dan het aantal podia en uitvoeringen, betreft onze selectie vooral de grotere podia. De toegangsprijs van een bezoek aan een VSCD-podium wordt in dit hoofdstuk, in tegenstelling tot wat in paragraaf 2.2.3 staat beschreven, benaderd door de bruto recette en de inkomsten uit theatrale verhuur gedeeld door het totaal betaalde bezoek (dus exclusief gratis bezoek). De toegangsprijs is in onze selectie van podia iets hoger dan voor het totaal van alle VSCD-leden.

4.2 Aanbod, 2005-2012

Aantal producties en uitvoeringen redelijk stabiel

Figuur 4.1 geeft de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en het aantal producties in de periode 2005-2012 weer (in indexvorm). Alle uitvoeringen van podiumkunsten worden in de analyse betrokken, ook uitvoeringen waarvoor het podium wordt gehuurd of uitvoeringen die georganiseerd zijn door het podium maar plaatsvinden op een andere locatie. Evenementen waarbij podiumkunsten geen rol speelt, zoals congressen of vergaderingen, blijven hier buiten beschouwing. Een productie kan verscheidene keren worden uitgevoerd; het aantal uitvoeringen is daarom minstens even groot als het aantal producties.

Figuur 4.1: Ontwikkeling van de uitvoeringen en producties bij de VSCD-podia, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

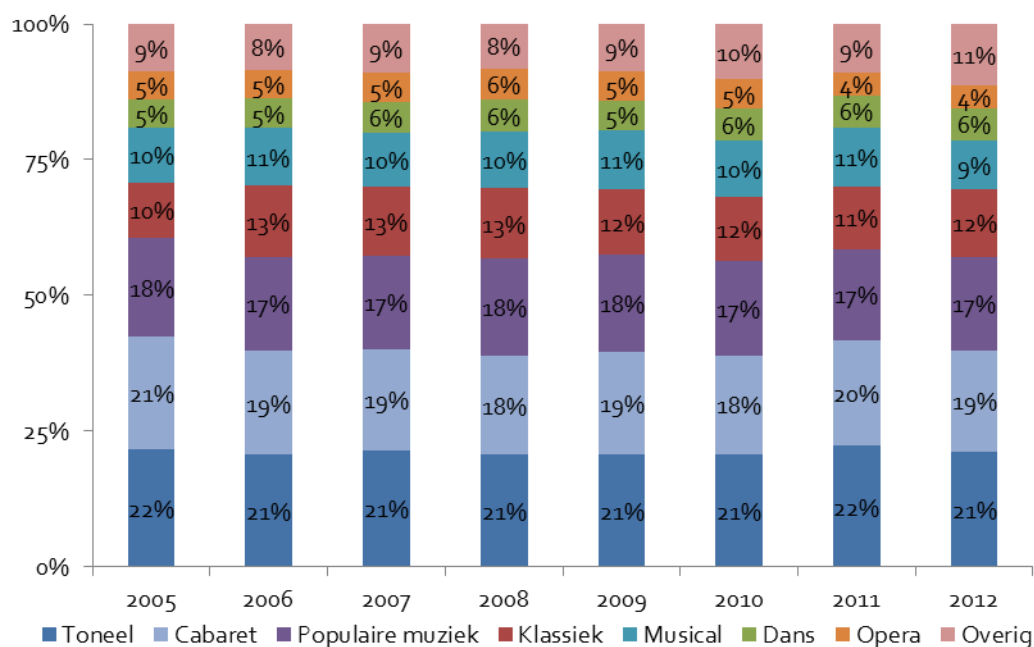
Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

De figuur laat grofweg een vergelijkbaar patroon zien voor de uitvoeringen en producties. Zowel het aantal uitvoeringen als het aantal producties blijft tamelijk constant tussen 2005 en 2012; er zijn geen grote schommelingen van jaar op jaar. In 2012 tellen we 22.996 uitvoeringen en 17.749 producties. Over de gehele periode daalt het aantal uitvoeringen met 2% (gemiddeld 0,2% per jaar) en het aantal producties stijgt met 2% (gemiddeld 0,2% per jaar). Dit duidt erop dat het aantal uitvoeringen per productie licht afneemt tussen 2005 en 2012. In hoofdstuk 15 gaan we nader in op deze ontwikkeling.

Ontwikkeling van het aanbod per genre

Figuur 4.2 toont de samenstelling van het aanbod per genre tussen 2005 en 2012. De samenstelling van het aanbod is redelijk constant in de onderzoeksperiode. Toneel, populaire muziek en cabaret hebben het grootste aandeel (allemaal ongeveer een vijfde).

Figuur 4.2: Aandelen van de verschillende genres in het totale aantal uitvoeringen, 2005-2012

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Tabel 4.2 geeft een nauwkeuriger beeld van de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen per genre. We zien dat het totaal aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2008 gemiddeld per jaar met 2,7% toeneemt. Tussen 2008 en 2012 treedt echter een daling op van 2,4% per jaar. Over de gehele periode neemt het aantal uitvoeringen per saldo met 0,2% af.

Gemiddeld genomen daalt het aantal uitvoeringen op VSCD-podia licht, namelijk met 0,2% per jaar in de periode 2005-2012. In de genres toneel, klassiek, dans en overig stijgt het aantal uitvoeringen nog per saldo in de periode 2005-2012. De daling van het aantal uitvoeringen vindt vooral in de periode 2008-2012 plaats, in de periode hiervoor stijgt het aantal uitvoeringen nog gemiddeld met 2,7% per jaar. In het bijzonder in de genres klassiek, dans en opera is in die periode sprake van een sterke jaarlijkse groei. In de periode 2008-2012 nemen we juist een daling bij alle genres (op overig na) waar. Het aantal opera-uitvoeringen is in die periode met maar liefst 9,3% per jaar gedaald.

In 2012 zijn er 3.947 rijks gesubsidieerde uitvoeringen; dit is 17% van het totaal. Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van het aantal rijks gesubsidieerde en niet-rijks gesubsidieerde uitvoeringen zien we dat het aantal rijks gesubsidieerde uitvoeringen (BIS- en FPK-instellingen) tussen 2005 en 2012 stijgt terwijl het aantal niet-rijks gesubsidieerde uitvoeringen daalt. Dezelfde ontwikkeling zien we tussen 2008 en 2012. Ook in de periode 2008-2012 neemt het aantal rijks gesubsidieerde uitvoeringen nog licht toe, terwijl het niet-rijks gesubsidieerd aanbod afneemt.

Het aantal buitenlandse uitvoeringen, jeugduitvoeringen en het aantal besloten uitvoeringen zijn relatief sterk gestegen. Het aantal buitenlandse uitvoeringen bedraagt in 2012 2.448; dat is 11% van

het totaal. Het aandeel van jeugduitvoeringen en besloten uitvoeringen is in 2012 respectievelijk 12% en 6%.

Tabel 4.2: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen bij de VSCD-podia per genre en type uitvoering, 2005-2012

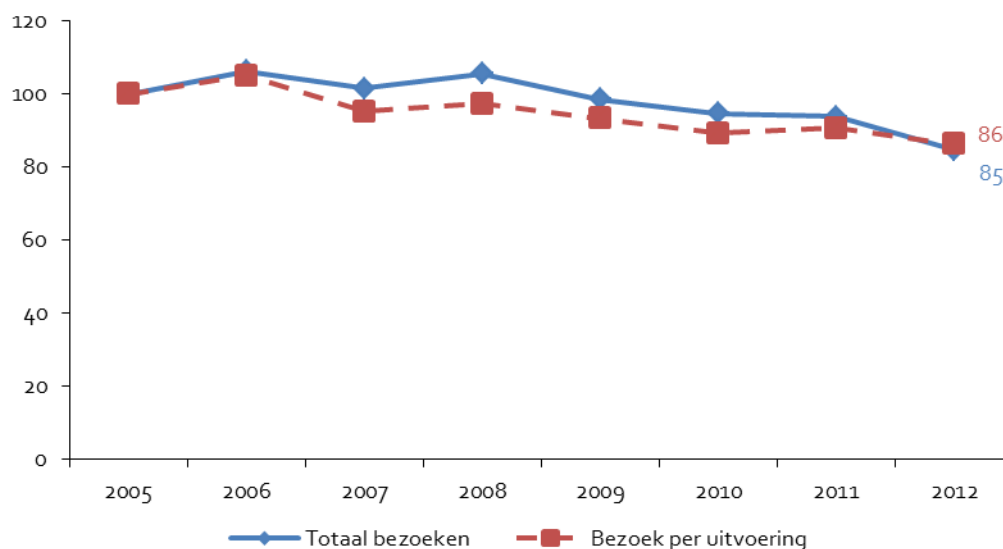
Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Totaal	2,7	-2,4	-0,2
Toneel	2,3	-1,3	0,2
Klassiek	12,6	-3,3	3,2
Dans	8,7	-3,1	1,8
Populaire muziek	3,6	-3,0	-0,3
Musical	5,0	-5,0	-0,9
Opera	7,8	-9,3	-2,3
Cabaret	-0,1	-1,7	-1,0
Overig	1,9	6,3	4,4
Type			
Rijks gesubsidieerd ^a	7,6	0,8	3,7
Niet-rijks gesubsidieerd	2,0	-3,0	-0,9
Buitenlands	9,7	-4,0	1,6
Jeugd	7,2	-1,2	2,3
Besloten	-1,9	4,2	1,6

a BIS- en FPK-instellingen.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

4.3 Bezoeken, 2005-2012

Figuur 4.3 laat de ontwikkeling van het aantal (betaalde) bezoeken aan de VSCD-podia en het aantal bezoeken per uitvoering in de periode 2005-2012 zien. Aanvankelijk neemt het aantal bezoeken licht toe, maar vanaf 2008 is er sprake van een geleidelijke afname. Het aantal bezoeken aan de VSCD-podia is in 2012 per saldo 15% lager dan in 2005. Dat komt neer op een daling van 2,3% per jaar. In de vorige paragraaf hebben we kunnen zien dat het aantal uitvoeringen in dezelfde periode met 2% daalt. Het aantal bezoeken per uitvoering is in 2012 14% lager dan in 2005. In 2012 tellen we 8,1 mln. bezoeken en gemiddeld 350 bezoeken per uitvoering.

Figuur 4.3: Ontwikkeling aantal bezoeken en bezoeken per uitvoering bij de VSCD-podia, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

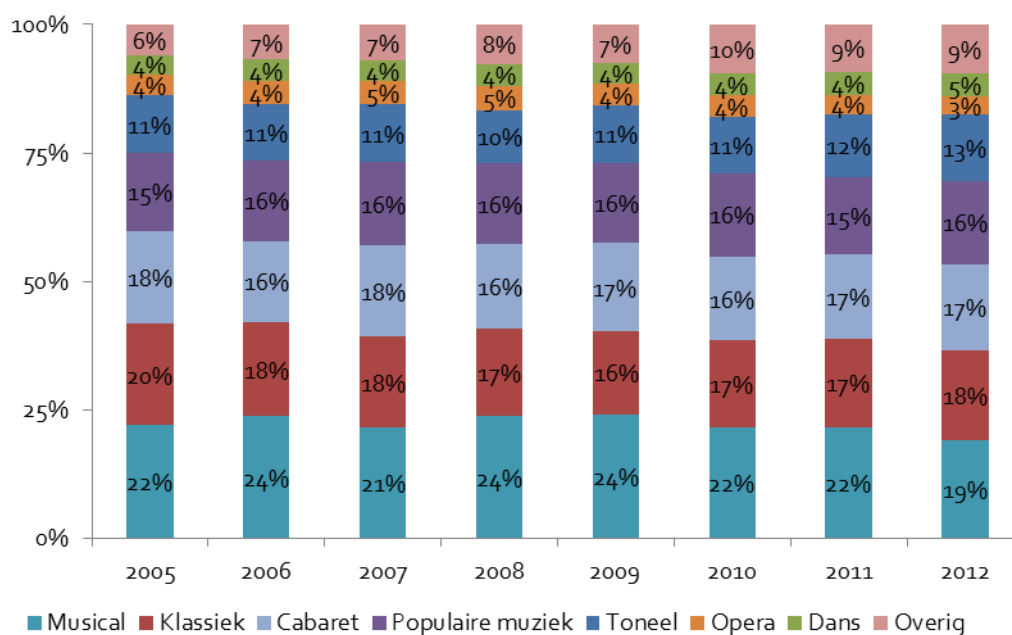
Aandeel uitverkochte en rijks gesubsidieerde uitvoeringen

Een gedaald aantal bezoeken per uitvoering is een indicatie voor een lager percentage uitverkochte uitvoeringen. Dit zien we inderdaad terug in het aandeel uitverkochte uitvoeringen. Dit aandeel daalt tussen 2005 en 2010 van 24% tot 16%, voor de jaren hierna zijn deze gegevens niet beschikbaar. Het aandeel bezoeken aan uitvoeringen die door het Rijk zijn gesubsidieerd neemt in dezelfde periode toe van 10% tot 13%, en groeit door tot 16% in 2012. Dit is in lijn met de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van rijks gesubsidieerde instellingen, deze nemen immers toe. In hoofdstuk 15 gaan we nader in op deze ontwikkeling.

Aandeel bezoeken naar genre

In figuur 4.4 schetsen we de ontwikkeling van de bezoekaandelen per genre. Cabaret kent samen met toneel het grootste aandeel in het aantal uitvoeringen (zie figuur 4.2), maar het genre musical trekt een groter deel van de bezoeken (19% in 2012). Na musical trekken klassiek, cabaret en populaire muziek een substantieel deel van de bezoeken. In de periode 2005-2012 neemt het aandeel bezoeken van musicals iets af, evenals het aandeel klassiek. Het aandeel toneel neemt juist weer iets toe. De veranderingen zijn echter zeer beperkt.

Figuur 4.4: Aandelen van de verschillende genres in het totale aantal bezoeken, 2005-2012

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Tabel 4.3 toont de gemiddelde jaarlijkse mutatie van het aantal bezoeken per genre in de perioden 2005-2008, 2008-2012 en de totale periode 2005-2012. Het totale aantal bezoeken neemt per saldo tussen 2005 en 2012 jaarlijks met gemiddeld 2,2% af. Tussen 2005-2008 is er nog sprake van een stijging van het aantal bezoeken; in deze periode nemen deze jaarlijks met gemiddeld 1,9% toe. Tussen 2008 en 2012 neemt het aantal bezoeken maar liefst met gemiddeld 5,2% per jaar af. Dit is vermoedelijk het gevolg van de recessie. Bij de genres overig en toneel stijgt het aantal bezoeken tussen 2005-2012. Bij alle andere genres zien we dalende bezoekersaantallen tussen 2005 en 2012. De afname in bezoeken bij cabaret, dans en populaire muziek is minder sterk dan gemiddeld. De bezoeken aan opera en musical dalen jaarlijks het sterkst, beide met 5% per jaar. Deze afname vindt plaats in de periode 2008-2012 waar het bezoek met maar liefst met 11 en 12% per jaar afneemt. Vooral bij musicals is de afname in het bezoek een stuk groter dan de afname in het aantal uitvoeringen (11% tegenover 5%).

Tabel 4.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de VSCD-podia per genre en type uitvoering, 2005-2011

Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Totaal	1,9	-5,2	-2,2
Toneel	-1,2	0,2	0,3
Klassiek	-3,0	-4,7	-2,8
Dans	7,5	-3,2	-1,0
Populaire muziek	3,5	-5,0	-1,9
Musical	4,4	-10,7	-5,2
Opera	6,3	-12,1	-5,3
Cabaret	-1,8	-5,0	-1,6
Overig	11,9	-0,2	3,4
Type			
Rijksgesubsidieerd	1,1	6,9	3,4
Niet-rijksge-subsidieerd	2,0	-6,9	-4,0
Buitenlands	8,2	-9,4	-2,8
Jeugd	6,6	-7,0	-2,6
Besloten	-2,1	1,3	-1,4

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Daar waar het bezoek gemiddeld met 2,2% afneemt zien we dat het bezoek aan uitvoeringen door rijksgesubsidieerde instellingen juist toeneemt met gemiddeld 3,4% per jaar (2005-2012). Deze stijging loopt vrijwel gelijk op met de stijging in het aantal uitvoeringen van rijksgesubsidieerde instellingen (3,7% per jaar, zie tabel 4.2). De grootste stijging vindt plaats in de periode 2008-2012. De daling in het aantal bezoeken zit zodoende bij de niet-rijksge-subsidieerde uitvoeringen, hier nemen we juist een bezoekdaling van gemiddeld 4,0% per jaar waar. Het aantal bezoeken aan besloten uitvoeringen daalt tussen 2005 en 2012 met gemiddeld 1,4% per jaar.

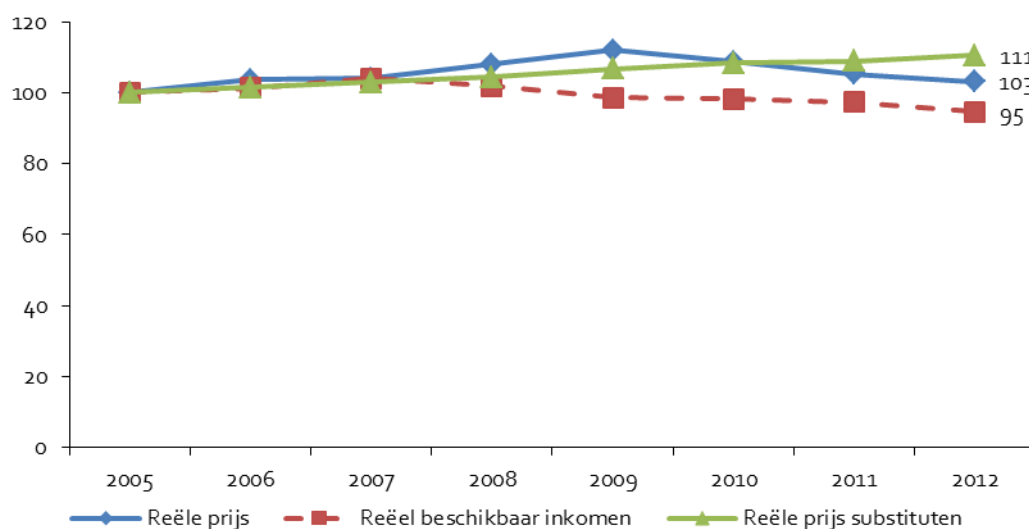
4.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

De (quasi-)toegangsprijs van de VSCD-podia benaderen we door de optelsom van de bruto recette en de inkomsten uit culturele verhuur te delen door het totaal aantal betalende bezoeken. Deze rekenwijze wijkt af ten opzichte van andere sectoren omdat in het totaal aantal bezoeken de gratis bezoeken niet meegeteld worden (zie ook paragraaf 2.2.3 en paragraaf 2.2.4). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van *reële* toegangsprijzen.

Figuur 4.5 toont de ontwikkeling van de reële gemiddelde toegangsprijzen van de VSCD-podia in de periode 2005-2012 (in indexvorm). Deze benadering is alleen geschikt om veranderingen in de tijd te analyseren, het daadwerkelijke prijsniveau kan sterk verschillen van de prijs die de bezoeker aan de

kassa betaalt. De reële toegangsprijzen nemen tussen 2005 en 2009 toe en dalen vervolgens tussen 2009 en 2012 weer.

Figuur 4.5: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de VSCD-podia, het beschikbare inkomen en de prijs van substituten, 2005-2011^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Gecorrigeerd voor algemene inflatie.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

In 2012 bedraagt de gemiddelde reële toegangsprijs € 15,56. Tot en met 2010 is de ontwikkeling van de reële toegangsprijzen zo goed als gelijk aan de ontwikkeling van de prijs van substituten, maar vanaf 2009 dalen de toegangsprijzen van de VSCD-podia, terwijl de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten juist verder blijft stijgen. Gemeten over de gehele periode neemt de reële toegangsprijs per saldo met 3% toe, dit is een gemiddelde jaarlijkse toename van 0,5%. Wanneer we kijken naar de ontwikkeling tussen 2005-2008 dan zien we dat de jaarlijkse toename met 2,8% per jaar veel groter is. In de periode 2008-2012 neemt de prijs gemiddeld af met 1,2% per jaar.

De prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten (substituten) neemt in dezelfde periode met 11% toe, het beschikbare inkomen neemt juist met 5% af. Ondanks de daling van de toegangsprijzen vanaf 2009 en sterkere prijsstijging van concurrerende vrijetijdsactiviteiten neemt het aantal bezoeken aan de VSCD-podia per saldo af.

4.5 Conclusies

In dit hoofdstuk beschrijven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de VSCD-podia in de periode 2005-2012. Tabel 4.4 vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 4.4: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van de VSCD-podia, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Uitvoeringen	2,7	-2,4	-0,2
Producties	3,0	-1,8	0,2
Bezoeken	1,9	-5,3	-2,3
Reële toegangsprijzen ^a	2,6	-1,2	0,5
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen ^b	1,5	1,4	1,4

a Toegangsprijzen na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

b Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- In de periode 2008-2012 neemt het aantal uitvoeringen per saldo met gemiddeld 2,4% per jaar af. Ook het aantal producties neemt in dezelfde periode af, de afname is met 1,8% per jaar iets kleiner. Dit heeft tot gevolg dat over de gehele periode 2005-2012 gezien het aantal producties jaarlijks nog licht toeneemt (0,2%).
- Het aantal bezoeken aan uitvoeringen op de VSCD-podia neemt tussen 2005 en 2012 gemiddeld met 2,3% per jaar af, ondanks een daling van de reële toegangsprijzen met gemiddeld 0,9% per jaar en een stijging van de reële prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten met gemiddeld 1,4% per jaar.
- De daling van het aantal bezoeken en de toegangsprijzen is geconcentreerd in de periode 2008-2012. Het aantal bezoeken en de reële toegangsprijzen dalen in deze periode met respectievelijk 5,3% en 1,2% per jaar.
- De afname in het aantal bezoeken en aantal uitvoeringen vindt plaats bij het niet-rijks gesubsidieerde aanbod. Bezoeken aan en uitvoeringen van rijks gesubsidieerde instellingen tonen juist een stijgende lijn. Dit zien we terug in een stijgend aandeel bezoeken aan rijks gesubsidieerde uitvoeringen.

5 Trends bij de VNPF-poppodia, 2005-2012

5.1 Omvang van de markt, 2012

Voor een volledig beeld van de gebruikte selectie van de podia en de grootte van de sector presenteren wij in de volgende tabel een overzicht van enkele kenmerken. We tonen de totale waarde van de kenmerken in onze selectie van podia en volgens *Poppodia in cijfers 2012*. Poppodia in cijfers geeft een overzicht van de gegevens van alle leden van de VNPF die in 2013 lid en in 2012 actief waren. Dit verschaft een beeld van de grootte van de sector in 2012.

In onze vaste selectie nemen we alleen de podia mee die over de volledige periode 2005-2012 gegevens hebben geleverd, of bij wie de gegevens van maximaal één jaar ontbreken.¹⁰ We kiezen voor deze aanpak, omdat we in dit onderzoek geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van de poppodia tussen 2005 en 2012. Als we dan alle podia in de analyse zouden betrekken, worden de trends vertekend door podia die in een aantal jaren geen cijfers hebben geleverd of die gesloten zijn geweest wegens een verbouwing. In verband met de vergelijkbaarheid van de gegevens in de tijd blijft de analyse in het hoofdstuk noodgedwongen beperkt tot de *betaalde activiteiten* en de *betaalde bezoeken*. Tabel 5.1 vat de kenmerken van de sector samen.

Tabel 5.1: Overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde VNPF-poppodia, 2012

Kenmerk	Vaste selectie APE (alleen podia die maximaal een jaar geen gegevens hebben geleverd)	Poppodia in cijfers 2012 (alle leden actief in 2012 en lid in 2013)
Aantal podia	25	52
Aantal betaalde muziekactiviteiten	4.412	7.431
Aantal betaalde bezoeken muziekactiviteiten	1,5 mln.	2,5 mln.
Totale inkomsten	€ 59,4 mln.	€ 103,1 mln.
Bruto recette per betaald bezoek	€13	€13

Bron: VNPF (microdata en *Poppodia in Cijfers 2012* (bewerking APE/Rebel))

Onze selectie omvat 25 van de 52 poppodia (48%). Volgens *Poppodia in cijfers* vinden er in 2012 7.431 betaalde muziekactiviteiten plaats op de podia die aangesloten zijn bij de VNPF. In onze selectie van 52 podia zijn dat er 4.412; dat is ruim 59% van het totaal aantal betaalde muziekactiviteiten. Aan de geselecteerde poppodia wordt 60% van de betaalde bezoeken afgelegd. Onze selectie van poppodia omvat dus vooral de wat grotere poppodia. Voor de volledigheid hebben we gecontroleerd of onze conclusies wezenlijk zouden veranderen als we alle poppodia meenemen in ons onderzoek. Dit blijkt niet het geval te zijn.

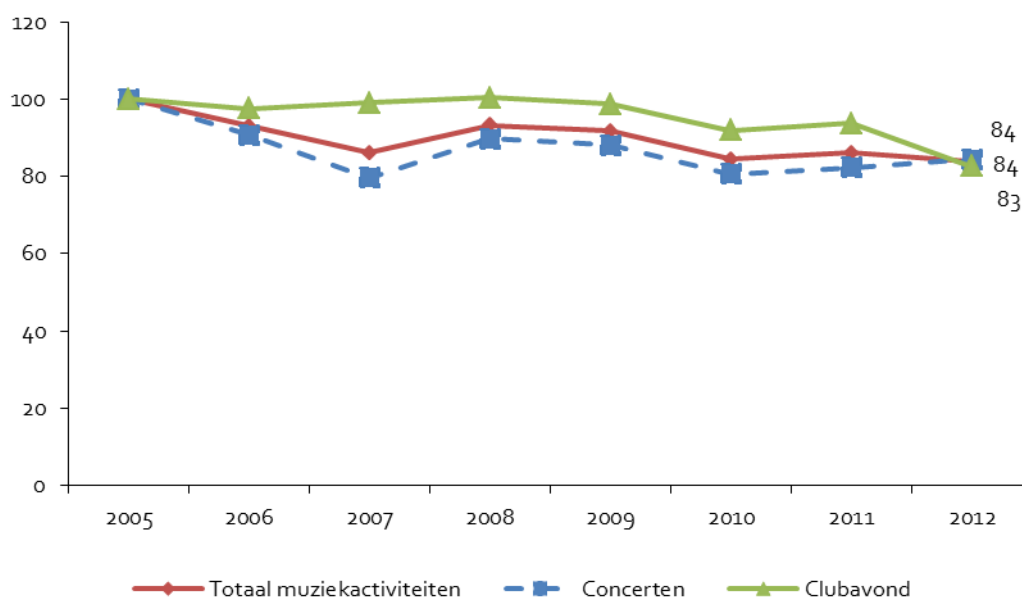
¹⁰ Indien de gegevens van één jaar ontbreken, bepalen we deze gegevens via interpolatie (extrapolatie). Door de gewijzigde aanpak kunnen we nu meer poppodia in de analyse betrekken dan in ons eerdere onderzoek (Blankers *et al.* 2012). In onze eerdere studie stelden we immers de eis dat we van de te analyseren poppodia voor alle jaren over gegevens moeten beschikken. Doordat we nu met een iets ruimere selectie van podia werken, veranderen de uitkomsten licht ten opzichte van ons eerdere onderzoek.

5.2 Aanbod, 2005-2012

Figuur 5.1 toont de ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten van de VNPF-podia tussen 2005 en 2012 (in indexvorm). Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia. Een muziekactiviteit is een concert of clubavond met betaalde entree in de eigen concertzalen. Activiteiten in besloten verhuur, gratis activiteiten en activiteiten in niet-concertzalen worden niet meegeteld. Niet-muziekactiviteiten blijven eveneens buiten beschouwing behalve in paragraaf 5.4.¹¹

Tussen 2005 en 2012 is het aantal concerten (-16%) en het aantal clubavonden (-17%) gedaald. Het aantal muziekactiviteiten is in deze periode met 16% afgenomen. In totaal tellen we in 2012 4.412 betaalde muziekactiviteiten, waarvan 2.962 concerten en 1.450 clubavonden.

Figuur 5.1: Ontwikkeling van de muziekactiviteiten op de VNPF-poppodia: totaal muziekactiviteiten, concerten en clubavonden, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Uitsluitend betaalde activiteiten.

Bron: VNPF (Bewerking APE/Rebel)

Tabel 5.2 toont de gemiddelde jaarlijkse groei van het aantal muziekactiviteiten. Tussen 2008 en 2012 daalt het aantal betaalde muziekactiviteiten met gemiddeld 2,6% per jaar, vooral door de afname van

¹¹ Vergeleken met Blankers *et al.* (2012) zijn onder meer de onderliggende cijfers voor concerten in 2005 en 2006 licht gewijzigd in verband met de toevoeging van een categorie die in het eerdere onderzoek ten opzichte aan de niet-muziekactiviteiten is toegerekend. Daardoor worden de betreffende trends ten opzichte van 2005 iets afgezwakt.

het aantal clubavonden. Tussen 2005 en 2008 is het aantal muziekactiviteiten met 2,3% per jaar gedaald. Per saldo is het aantal muziekactiviteiten tussen 2005 en 2012 met 2,5% per jaar afgenomen.

Tabel 5.2: Ontwikkeling van het aantal muziekactiviteiten bij de VNPF-poppodia per type, 2005-2012^a

Type	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Concerten	-3,6	-1,5	-2,4
Clubavonden	0,1	-4,7	-2,7
Totaal muziek	-2,3	-2,6	-2,5

a Uitsluitend betaalde activiteiten.

Bron: VNPF (Bewerking APE/Rebel)

Daarnaast kunnen we onderscheid maken naar optredens van buitenlandse artiesten (niet in de tabel). Een optreden is niet hetzelfde als een activiteit; een activiteit kan bestaan uit meer optredens. Het aantal optredens van buitenlandse artiesten is gestegen: met 9,4% in de periode 2005-2008 en met 0,3% in de periode 2008-2012.

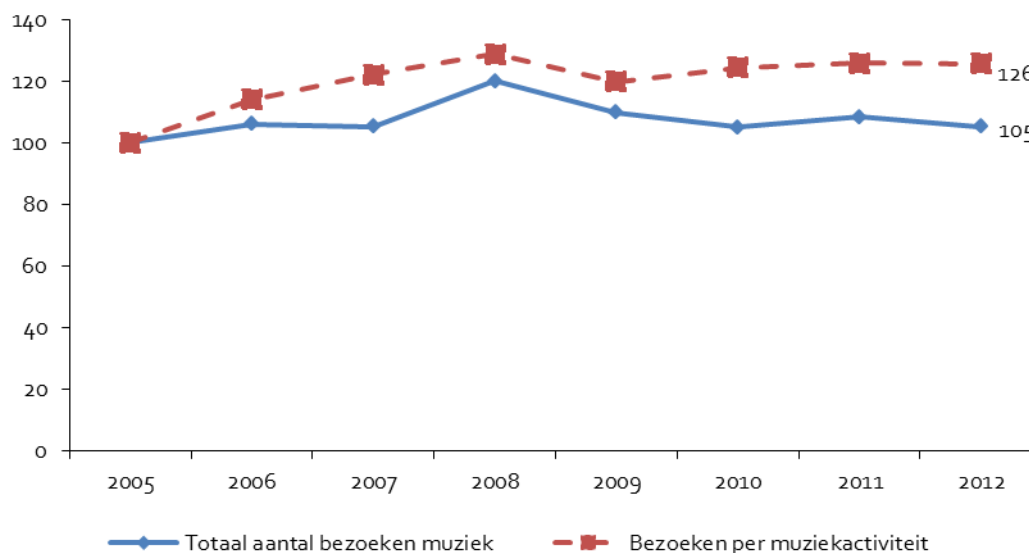
5.3 Bezoeken, 2005-2012

Aantal bezoeken

Figuur 5.2 brengt de ontwikkeling van het aantal betaalde bezoeken aan de muziekactiviteiten op de poppodia in beeld (in indexvorm). Het betreft in de tijd steeds dezelfde groep poppodia.

Tussen 2005 en 2008 is het aantal betaalde bezoeken aan betaalde muziekactiviteiten fors gestegen (in totaal 20%). In 2009 en 2010 daalt het bezoek, maar daarna blijft het aantal bezoeken aan muziekactiviteiten vrijwel constant. Over de gehele periode neemt het aantal bezoeken per saldo met 5% toe (gemiddeld 0,7% per jaar). De economische crisis heeft in 2009 en 2010 een negatief effect gehad op het aantal bezoeken. Het aantal bezoeken per muziekactiviteit is tot en met 2008 sterker gestegen dan het aantal bezoeken, doordat het aantal bezoeken is toegenomen en het aantal muziekactiviteiten is gedaald. Van 2008 op 2009 treedt een daling van het aantal bezoeken per muziekactiviteit op, vooral bij de clubavonden. In 2012 blijft het aantal bezoeken per activiteit ten opzichte van het voorgaande jaar vrijwel gelijk. We tellen in dat jaar 26% meer bezoeken per muziekactiviteit dan in 2005. Deze groei is het gevolg van de stijging van het aantal bezoeken en de daling van het aantal muziekactiviteiten (in 2012 16% lager dan in 2005).

Figuur 5.2: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per muziekactiviteit op de VNPF-poppodia, 2005-2012^a

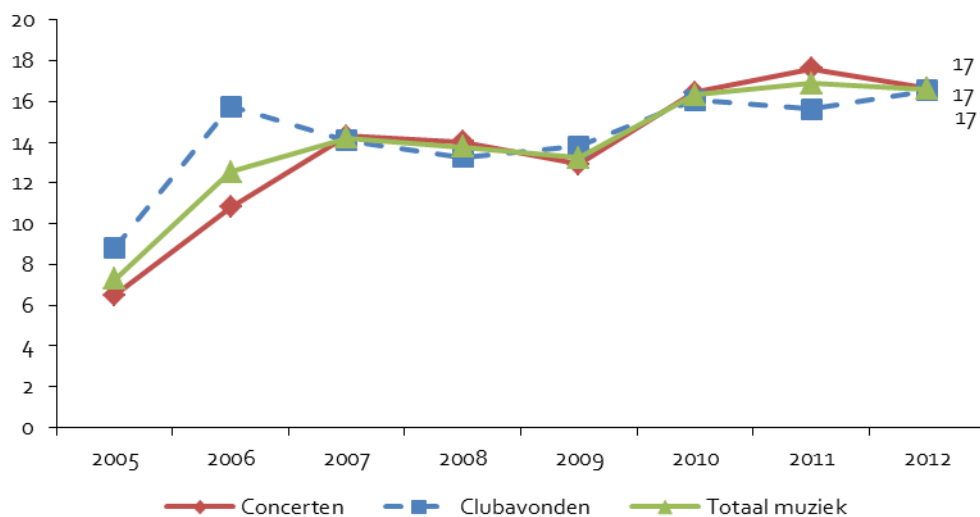
a Indexcijfers met 2005 = 100. Bezoeken uitsluitend betaalde bezoeken.

Bron: VNPF (bewerking APE/Rebel)

Uitverkochte muziekactiviteiten

Informatie over de ontwikkeling van het percentage uitverkochte muziekactiviteiten presenteren we in figuur 5.3. Het aandeel uitverkochte muziekactiviteiten stijgt: van 7% in 2005 tot 17% in 2012. Poppodia zijn voorzichtiger gaan programmeren, vooral onder invloed van de economische crisis en de sterke stijging van de programmakosten. In 2008 en 2009 treedt een lichte daling op van het aandeel uitverkochte muziekavonden. Deze komt voort uit een daling van het aandeel uitverkochte concerten in 2008 en 2009. Bij de clubavonden treedt al in 2007 en 2008 een daling van het aandeel uitverkochte avonden op, maar in 2009, 2010 en 2012 stijgt het aandeel uitverkochte clubavonden weer.

Figuur 5.3: Ontwikkeling van het aandeel uitverkochte muziekactiviteiten bij de VNPF-poppodia (in %), 2005-2012

Bron: VNPF (Bewerking APE/Rebel)

Bezoeken per type

Tabel 5.3 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken aan clubavonden en concerten. We onderscheiden de perioden 2005-2008, 2008-2012 en de gehele periode 2005-2012. Het bezoek aan de VNPF-poppodia is in de periode 2005-2012 met gemiddeld 0,7% per jaar gestegen. De stijging is gerealiseerd in de periode 2005-2008; in de periode 2008-2012 treedt mede door de economische crisis juist een daling met gemiddeld 3,2% per jaar op. Bij het bezoek aan clubavonden vindt tussen 2008 en 2012 een sterke daling plaats (7,2% per jaar), terwijl het bezoek aan concerten in dezelfde periode slechts licht daalt (0,2% per jaar). Per saldo is het aantal concertbezoeken tussen 2005 en 2012 met 2,5% per jaar gestegen, terwijl het bezoek aan clubavonden in deze periode jaarlijks met gemiddeld 1,6% is afgenomen.

Tabel 5.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de VNPF-poppodia per type, 2005-2012

Type	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Concerten	6,2	-0,2	2,5
Clubavonden	6,4	-7,2	-1,6
Totaal muziek	6,3	-3,2	0,7

a Uitsluitend betaalde bezoeken.

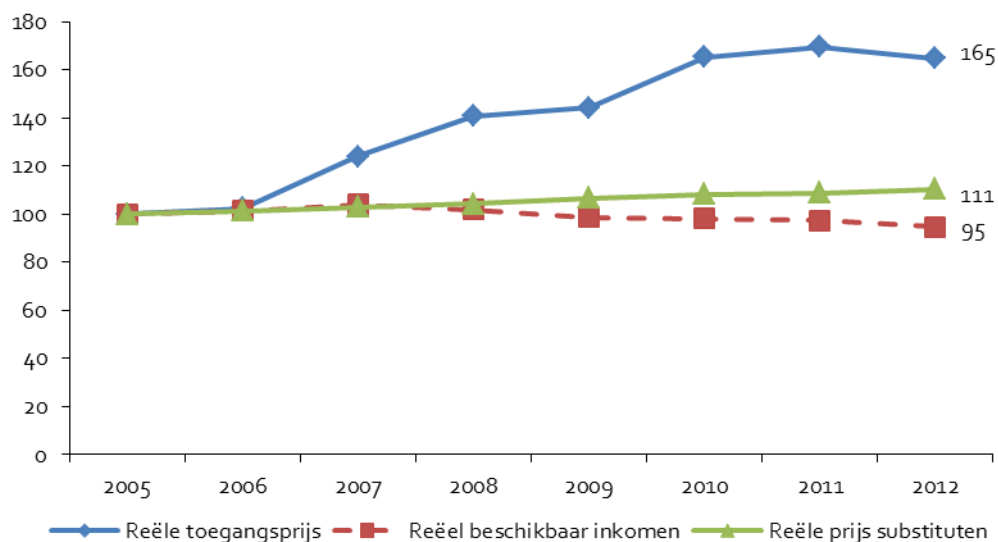
Bron: VNPF (Bewerking APE/Rebel)

5.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

De (quasi-)toegangsprijs van de poppodia wordt benaderd via de gemiddelde bruto recette per bezoek (zie ook paragraaf 2.2). Na correctie voor inflatie levert dit de reële toegangsprijs op. In de berekende reële toegangsprijs komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting. Omdat de bruto recette zowel betrekking heeft op de muziekactiviteiten als op de niet-muziekactiviteiten, nemen we bij de berekening van de toegangsprijzen het totale aantal *betaalde* bezoeken (aan muziekactiviteiten en niet-muziekactiviteiten) in beschouwing.

Figuur 5.4 illustreert dat de toegangsprijzen van de poppodia beduidend sterker stijgen dan de algemene inflatie. De reële prijsstijging wordt vooral veroorzaakt door een sterke stijging van de directe programmakosten (gages) en mogelijk ook door wijzigingen in de samenstelling van het aanbod. De sterke prijsstijging vindt vooral in de periode 2005-2008 plaats. Alleen in 2012 vallen de reële toegangsprijzen terug naar het niveau van 2010. De reële stijging van de toegangsprijzen van 2005 tot en met 2012 bedraagt per saldo 65% (7,4% per jaar). De prijs van concurrerende vrijetijdsbestedingen neemt in de periode 2005-2012 eveneens toe, maar minder sterk (11% in totaal en 1,4% per jaar). In dezelfde periode neemt het reële beschikbare inkomen per inwoner in Nederland per saldo in totaal af met 5% (0,8% per jaar).

Figuur 5.4: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de VNPF-poppodia, het beschikbare inkomen en de prijs van substituten^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Gecorrigeerd voor inflatie.

Bron: VNPF (Bewerking APE/Rebel)

5.5 Conclusies

In het hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de poppodia in de periode 2005 tot en met 2012 geschetst. Hiervoor zijn de gegevens van VNPF-leden gebruikt die minimaal over zeven van de acht onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt. Tabel 5.4 vat de belangrijkste trends bij de poppodia samen.

Tabel 5.4: Ontwikkeling van muziekactiviteiten, bezoeken en reële toegangsprijzen van de VNPF-poppodia, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Muziekactiviteiten ^a	-2,3	-2,6	-2,5
Bezoeken muziekactiviteiten ^a	6,3	-3,2	0,7
Reële toegangsprijzen ^b	12,1	4,0	7,4
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen ^c	1,5	1,4	1,4

a Uitsluitend betaalde muziekactiviteiten.

b Toegangsprijzen na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

c Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

Bron: VNPF (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Het aantal betaalde muziekactiviteiten op de poppodia is tussen 2005 en 2012 gemiddeld met 2,5% per jaar afgenomen. De sterkste daling vindt plaats bij de clubavonden.
- Het aantal bezoeken aan betaalde muziekactiviteiten is per saldo tussen 2005 en 2012 gemiddeld met 0,7% per jaar toegenomen. Bij de clubavonden is echter sprake van een daling van het bezoek, vooral na 2008.
- Het percentage uitverkochte muziekactiviteiten en het aantal bezoeken per muziekactiviteit is tussen 2005 en 2012 sterk toegenomen. Poppodia zijn onder invloed van de economische crisis en de sterke stijging van de directe programmakosten (gages) voorzichtiger gaan programmeren.
- De reële toegangsprijzen zijn in de periode 2005-2012 met gemiddeld 7,4 % per jaar gestegen, vooral door de sterke prijsstijging tussen 2005 en 2008 (12,1% per jaar). De prijsstijging bij de poppodia is in de gehele periode 2005-2012 beduidend sterker dan bij de concurrerende vrijetijdsactiviteiten (1,4% per jaar).

6 Trends bij de vrije theaterproducenten, 2005-2012

6.1 Omvang van de markt, 2012/2013

De informatie die we in dit hoofdstuk presenteren is door de individuele leden van de Vereniging Vrije Theater Producenten (VVTP) verstrekt. De cijfers berusten op informatie van vrije theaterproducenten die ten minste over zeven van de acht onderzoeksjaren gegevens hebben geleverd. Waar nodig vullen we de gegevens voor maximaal één jaar aan met schattingen op basis van interpolatie of extrapolatie. Voor de leesbaarheid van het hoofdstuk verkorten wij de aanduiding van de seizoenen steeds. Seizoen 2005/2006 wordt bijvoorbeeld aangeduid als 2005 of seizoen 2005.

Om een beeld van de geselecteerde producenten en de grootte van de sector te geven, toont tabel 6.1 de waarde van enkele kenmerken van de vrije theaterproducenten. Vergelijken met ons eerdere onderzoek (Blankers *et al.* 2012) kunnen we meer vrije theaterproducenten in de meerjarige analyses betrekken. De meerjarige analyse heeft betrekking op tien vrije theaterproducenten.

Tabel 6.1: Overzicht van enkele kenmerken van de geselecteerde vrije theaterproducenten, seizoen 2012/2013

Kenmerk	Vaste selectie VVTP-leden ^a	VVTP-leden met informatie over 2011 of 2012 ^b
Aantal producenten	10	14
Aantal producties	152	172
Aantal uitvoeringen	6.514	7.241
Aantal bezoeken	3,3 mln.	3,5 mln.
Gemiddeld aantal bezoeken per uitvoering	505	486
Totale inkomsten	€ 89 mln.	€ 92 mln.
Netto recette per bezoek	€ 24	€ 23

^a Uitsluitend VVTP-leden die ten minste over zeven seizoenen gegevens hebben verstrekt.

^b Van twee VVTP-leden ontbreekt alle informatie voor 2011 en van één lid ontbreekt de informatie deels.

Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

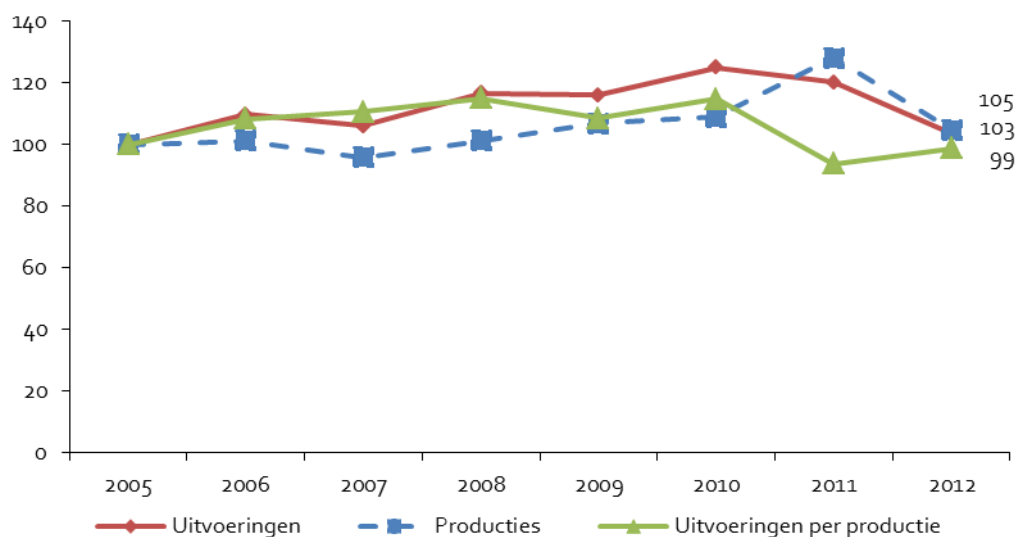
Onze selectie omvat vooral de *grotere* vrije theaterproducenten. Zij nemen in totaal 93% van het aantal bezoeken en 96% van de omzet voor hun rekening. De geselecteerde vrije theaterproducenten hebben in het seizoen 2012 152 producties verzorgd waarvan zij ruim 6.500 uitvoeringen (90% van het totaal) hebben gegeven. Aan deze uitvoeringen zijn 3,3 mln. bezoeken afgelegd; dat is gemiddeld ruim 500 bezoeken per uitvoering. De totale inkomsten van de geselecteerde vrije theaterproducenten bedragen in het seizoen 2012 € 89 mln. De (quasi-)toegangsprijs, benaderd door de gemiddelde netto recette per bezoek bedraagt € 24.

6.2 Aanbod, 2005-2012

Ontwikkeling van uitvoeringen en producties

Figuur 6.1 geeft de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en producties in de periode 2005-2012 weer. We gebruiken in de presentatie indexcijfers zodat we verschillende reeksen met een uiteenlopende schaal met elkaar kunnen vergelijken en de ontwikkeling vanaf het startseizoen 2005 goed in beeld kunnen brengen.

Figuur 6.1: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen en het aantal producties van de vrije theaterproducties, seizoen 2005-2012^a

^a Indexcijfers met seizoen 2005 = 100.

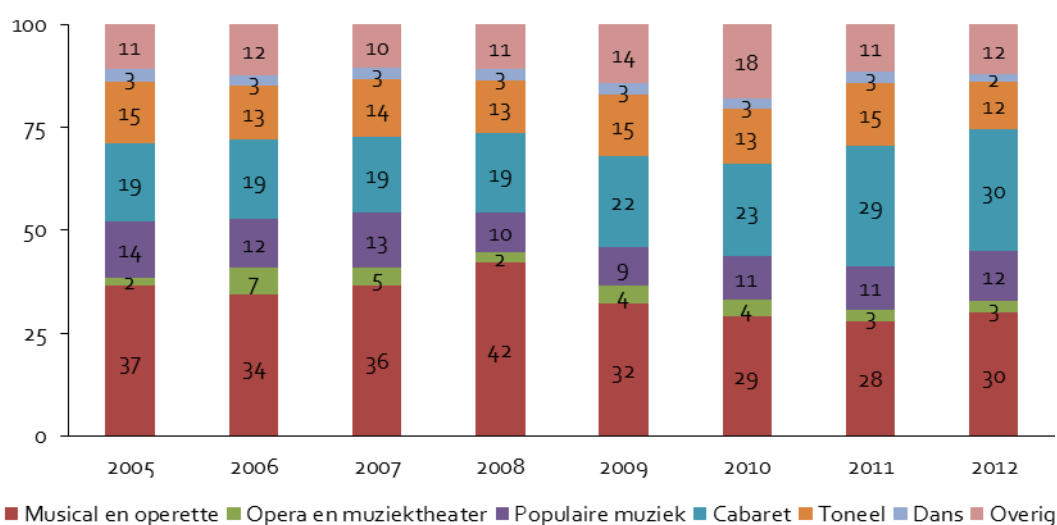
Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

Het aantal uitvoeringen neemt tussen 2005 en 2010 geleidelijk toe. Na 2010 zet een sterke daling van het aantal uitvoeringen in, vooral bij dans, musical en operette. In 2012 is het totaal aantal uitvoeringen per saldo 3,5% hoger dan in 2005, maar bijvoorbeeld 14% lager dan in 2011. Het aantal producties blijft tussen 2005 en 2008 vrijwel constant. Daarna vindt een stijging plaats, die na 2011 omslaat in een forse daling (-18,3%). Per saldo komt het aantal producties in 2012 5% hoger uit dan in 2005. Doordat het aantal uitvoeringen tot 2010 sterker stijgt dan het aantal producties, is het aantal uitvoeringen per productie in de periode 2005-2010 licht toegenomen. Na 2010 daalt het aantal uitvoeringen per productie. Daardoor bevindt het aantal uitvoeringen per productie zich in 2012 uiteindelijk nagenoeg op hetzelfde niveau als in 2005.

Ontwikkeling van het aanbod per genre

Figuur 6.2 geeft de ontwikkeling van het aanbod per genre weer. Musical en operette heeft door- gaans het grootste aandeel in het aantal uitvoeringen. De laatste jaren neemt echter het aandeel van cabaret sterk toe, doordat het aantal cabaretuitvoeringen vrijwel onafgebroken is blijven stijgen; dit in tegenstelling tot musical en operette, waar het aantal uitvoeringen na 2008 sterk is gedaald. In 2012 worden er vrijwel evenveel cabaretuitvoeringen als musical- en operette-uitvoeringen gegeven.

Figuur 6.2: Aandelen van de verschillende genres in de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten, seizoen 2005-2012

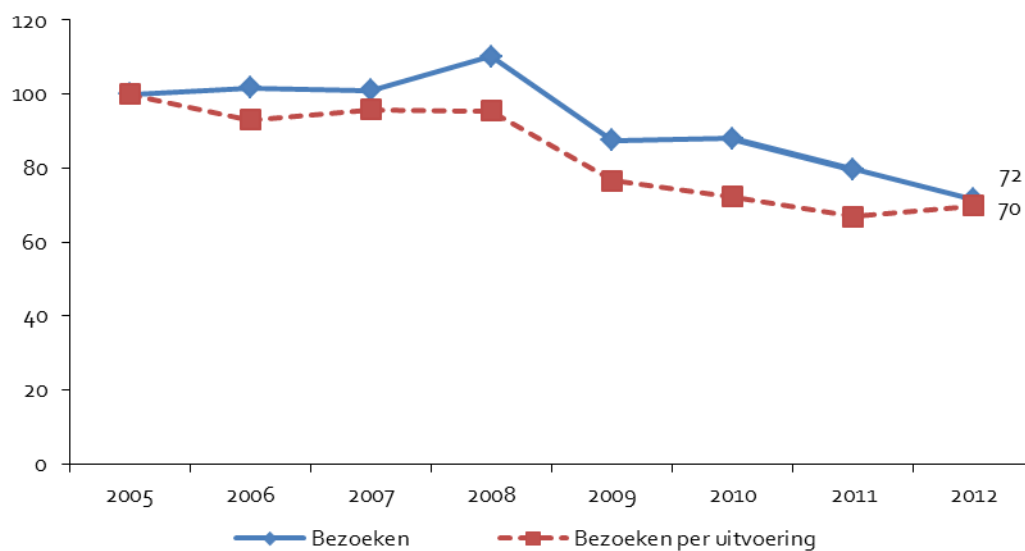
Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

6.3 Bezoeken, 2005-2012

Ontwikkeling van het bezoek

Figuur 6.3 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de voorstellingen van de vrije theater- producenten en het aantal bezoeken per uitvoering (in indexvorm). Het aantal bezoeken is tussen 2005 en 2008 gestegen, maar is vervolgens sterk afgenomen. De grootste daling vond plaats in het seizoen 2009. Het aantal bezoeken aan voorstellingen van de vrije theaterproducenten is in 2012 circa 28% lager dan in 2005. Dat komt neer op een gemiddelde daling van het aantal bezoeken met 4,6% per jaar in de periode 2005-2012. Alleen het bezoek aan de cabaretuitvoeringen vormt een uitzonde- ring op deze dalende trend. In de vorige paragraaf hebben we kunnen zien dat het aantal uitvoerin- gen in dezelfde periode per saldo nog licht is gestegen. Daardoor is het aantal bezoeken per uitvoe- ring nog iets meer gedaald dan het aantal bezoeken. In 2012 tellen we 3,3 mln. bezoeken en gemid- deld 505 bezoeken per uitvoering van de vrije theaterproducenten.

Figuur 6.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering bij de vrije theaterproducenten, seizoenen 2005-2012^a

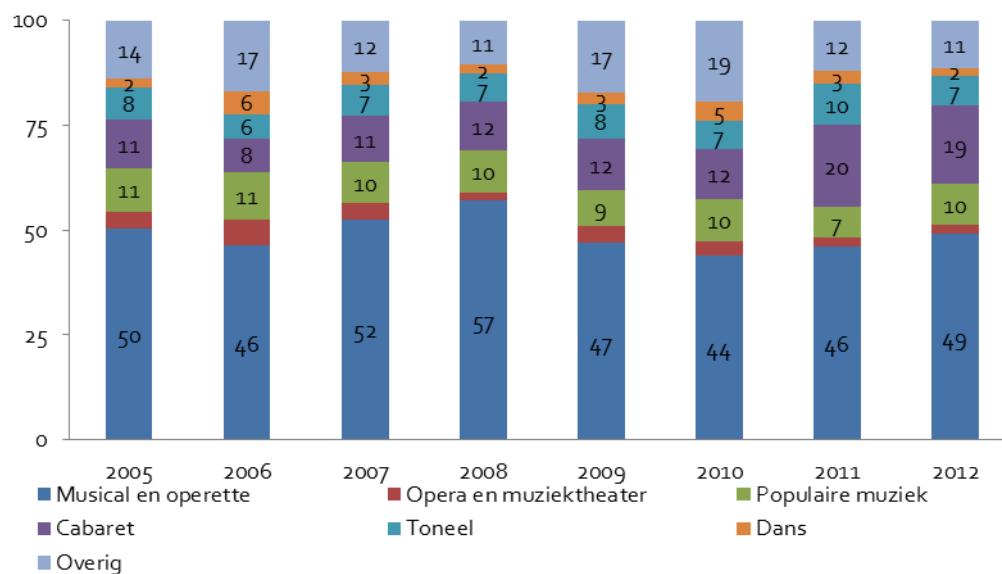
a Indexcijfers met seizoen 2005 = 100.

Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

Ontwikkeling van het aantal bezoeken per genre

Figuur 6.4 schetst de ontwikkeling van de aandelen per genre in het bezoek. Musical en operette trekken in het seizoen 2012 bijna de helft van het aantal bezoeken. Het aandeel cabaret in het totale bezoek is na 2010 sterk gestegen door de voortdurende stijging van het bezoek aan cabaretuitvoeringen. We hebben eerder geconstateerd dat het aandeel musical en operette in het totale aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2012 is afgenomen, maar figuur 6.2 laat zien dat het aandeel bezoeken aan musicals en operette tussen 2005 en 2012 vrijwel gelijk is gebleven. Dat komt doordat het bezoek per musical- en operette-uitvoering tussen 2005 en 2012 minder sterk is gedaald dan bij de overige genres.

Figuur 6.4: Aandelen van de verschillende genres in het aantal bezoeken aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten, 2005-2012

Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

6.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

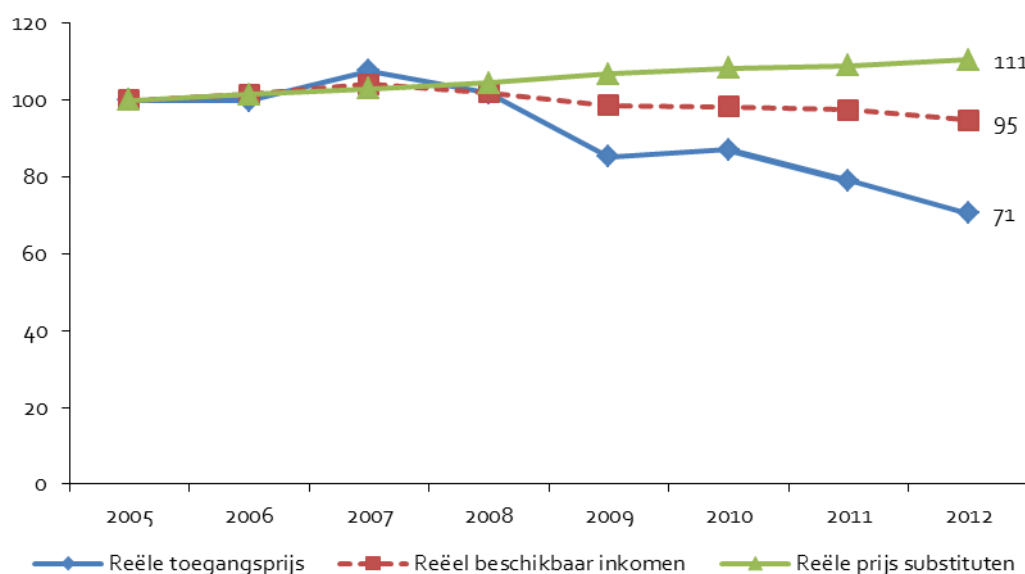
De (quasi-)toegangsprijs van vrije theaterproducenten benaderen we door de netto recette te delen door het aantal bezoeken (zie ook paragraaf 2.2). Na correctie voor inflatie levert dit de reële toegangsprijs op. In de berekende reële toegangsprijs komen impliciet ook veranderingen in de samenstelling van het aanbod en het bezoek tot uiting.

Figuur 6.5 toont de ontwikkeling van de gemiddelde toegangsprijzen van de vrije theaterproducenten in indexvorm na correctie voor inflatie. De reële toegangsprijs, is tot 2008 licht gestegen en daarna sterk gedaald. Na 2008 neemt de reële toegangsprijs met gemiddeld 8,7% per jaar af, mede door een verschuiving van duurdere musicaluitvoeringen naar goedkopere cabaretuitvoeringen. Over de gehele periode 2005-2012 is de reële toegangsprijs per saldo gemiddeld met 4,9% per jaar gedaald. Tot en met 2008 loopt de ontwikkeling van de reële toegangsprijs in de pas met die van de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten (substituten), maar vanaf 2009 daalt de toegangsprijs van de vrije theaterproducenten.¹² De prijs van concurrerende vrijetijdsbestedingen verder blijft echter stijgen. Terwijl de reële toegangsprijs in de periode 2005-2012 in totaal met 29% is gedaald, is de reële prijs van substituten in dezelfde periode juist met 11% toegenomen. Het reëel beschikbare inkomen per hoofd van

¹² Voor de prijs van concurrerende vrijetijdsbestedingen hanteren we de door het CBS gepubliceerde consumentenprijsindex van diensten cultuur en recreatie (09400). Dit is een breed samengestelde index van vrijetijdsbestedingen.

de bevolking is per saldo met 5% gedaald. Ondanks de daling van de toegangsprijzen en de prijsstijging van concurrerende vrijetijdsbestedingen is het bezoek aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten fors afgenomen. Dit duidt erop dat het bezoek aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten vooral gevoelig is voor de negatieve inkomensontwikkeling.

Figuur 6.5: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de vrije theaterproducenten, het beschikbare inkomen en de prijs van substituten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Gecorrigeerd voor inflatie.

Bron: VVTP en CBS (bewerking APE/Rebel)

6.5 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de vrije theaterproducenten in de seizoenen 2005/2006 tot en met 2012/2013 geschetst. Hiervoor zijn de gegevens van VVTP-leden gebruikt die minimaal over zeven van de acht onderzoeksjaren gegevens hebben verstrekt. Tabel 6.2 vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 6.2: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van de vrije theaterproducenten, 2005-2012

Kenmerk	2005-2008	Jaarlijkse groei (in %)	
		2008-2012	2005-2012
Uitvoeringen	5,3	-3,0	0,5
Producties	0,5	0,8	0,7
Bezoeken	3,2	-10,0	-4,6
Reële toegangsprijzen ^a	0,6	-8,7	-4,9
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen ^b	1,5	1,4	1,4

a Toegangsprijzen na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

b Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie.

Bron: VVTP (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

- Het aantal bezoeken aan de uitvoeringen van de vrije theaterproducenten neemt tussen 2005 en 2012 gemiddeld met 4,6% per jaar af, ondanks een daling van de reële toegangsprijzen met gemiddeld 4,9% per jaar en een stijging van de reële prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten met gemiddeld 1,4% per jaar.
- De daling van het aantal bezoeken en de toegangsprijzen is geconcentreerd in de periode 2008-2012. Het aantal bezoeken en de reële toegangsprijzen dalen in deze periode maar liefst met respectievelijk 10,0% en 8,7% per jaar. Alleen het bezoek aan cabaret onttrekt zich aan de bezoeksdaling. Het toegenomen aanbod en bezoek van cabaret ten koste van de duurdere musicals komt mede tot uiting in lagere gemiddelde toegangsprijzen.
- Het aanbod reageert met vertraging op de economische crisis en de bezoeksdaling. Het aantal uitvoeringen en producties neemt tussen 2005 en 2012 per saldo nog licht toe, vooral door het toegenomen aanbod van cabaret ten koste van musicals. In de periode 2008-2012 is het aantal uitvoeringen per saldo echter met gemiddeld 3,0% per jaar afgenomen onder invloed van de economische crisis. In 2012 tekent zich een *scherpe* daling van het aantal uitvoeringen (-14,0%) en het aantal producties (-18,3%) af.

7 Trends bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005 - 2012

7.1 Omvang van de markt en aanbod

In dit hoofdstuk analyseren we 53 zogenoemde BIS (basis infrastructuur) instellingen voor podiumkunsten. Dit zijn allemaal podiumkunsteninstellingen die in de periode 2005 t/m 2012 structureel rijks subsidie krijgen en waarvan de gegevens over deze jaren beschikbaar zijn. Indien de gegevens van meer dan 1 jaar ontbreken hebben we de instelling niet meegenomen in de analyse. De festivals en de door het FPK gesubsidieerde instellingen laten we in dit hoofdstuk buiten beschouwing. Deze worden afzonderlijk besproken in afzonderlijke hoofdstukken. Alle informatie uit dit hoofdstuk is afkomstig uit KUBUS, de instellingsdatabase van OCW.

Omvang van de markt

De BIS-instellingen voor podiumkunsten trekken in 2012 samen ruim 3,2 mln. bezoeken (zie tabel 7.1). Bijna de helft van deze bezoeken is aan een muzikale uitvoering. Ruim een kwart van de bezoeken heeft betrekking op theater.

Tabel 7.1: Omvang van de BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2012

Aantal instellingen	53
Dans	12
Muziek	14
opera en muziektheater	3
Theater	24
Aantal uitvoeringen	7.149
Aantal bezoeken	3,2 mln.
percentage dans	17%
percentage muziek	47%
percentage opera en muziektheater	7%
percentage theater	29%
Publieksinkomsten per bezoek ^a	€ 16,22
Dans	€ 15,51
Muziek	€ 14,04
opera en muziektheater	€ 43,90
Theater	€ 13,37

a Gedefinieerd als publieksinkomsten gedeeld door het aantal bezoeken.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

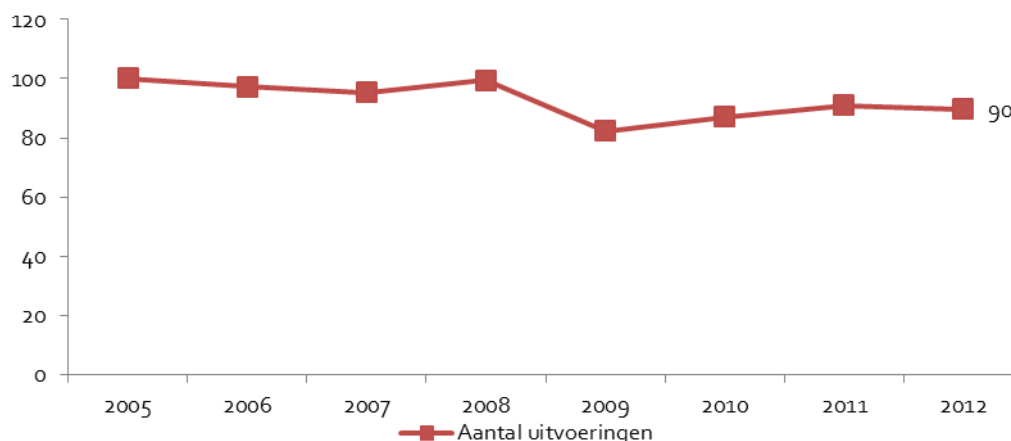
We benaderen de gemiddelde toegangsprijs door de totale publieksinkomsten te delen door het totaal aantal bezoeken. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek bedragen € 16. De (quasi-) toegangsprijs is nagenoeg gelijk tussen genres. Met uitzondering van opera- en muziektheateruitvoeringen waar de gemiddelde toegangsprijs ruim € 43,- bedraagt. De zo berekende gemiddelde toegangsprijs is bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten primair geschikt om prijsveranderingen (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek kunnen in ieder geval qua niveau soms duidelijk afwijken van de prijs die een bezoeker voor een toegangskaartje aan de kassa betaalt.

7.2 Aanbod, 2005-2012

Aantal uitvoeringen

Figuur 7.1 toont de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen voor podiumkunsten in indexvorm.¹³ Tot en met 2008 is het aantal uitvoeringen redelijk stabiel, maar in 2009 vindt er een forse daling plaats. Dit komt omdat het aantal uitvoeringen per instelling sterk fluctueren in de tijd. In figuur 7.1 zien we dat het aantal uitvoeringen in de periode 2005 en 2012 met 10% afneemt. We beschikken niet over het aantal producties in de periode 2005-2012; deze worden pas vanaf 2009 bijgehouden. In hoofdstuk 15 gaan we nader in op de ontwikkelingen van het aanbod, inclusief de producties.

Figuur 7.1: Ontwikkeling van het totaal aantal uitvoeringen van BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

¹³ Inclusief uitvoeringen in het buitenland.

Ontwikkeling naar genre

In de periode 2005-2012 daalt het aantal uitvoeringen van BIS-instellingen voor podiumkunsten jaarlijks met gemiddeld 1,5%. Tussen de verschillende genres zien we verschillen in de jaarlijkse ontwikkeling van de uitvoeringen, zie Tabel 7.2.

Het aantal uitvoeringen in de genres theater en dans neemt tussen 2005 en 2012 sterker dan gemiddeld af. In het bijzonder bij dans is de daling sterk (-4,4%). Deze forse daling komt door een drietal dansinstellingen waarbij het aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2012 sterk afneemt. Er zijn overigens ook dansinstellingen waar het aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2012 toeneemt, dit zijn echter instellingen met relatief weinig uitvoeringen in 2005, waardoor de trend over de hele sector negatief is.

Het aantal uitvoeringen in het genre muziek neemt tussen 2005 en 2012 relatief sterk toe. Deze stijging is vooral gerealiseerd in de periode 2005-2008. Dit komt vooral door een sterke stijging van het aantal uitvoeringen bij een tweetal instellingen. Het aantal opera en muziektheateruitvoeringen stijgt tussen 2005 en 2008 maar neemt tussen 2008 en 2011 af, zij het minder sterk dan gemiddeld. Het gaat hier echter om slechts drie instellingen waardoor een fluctuatie bij een instelling sterk doorwerkt op de trend van het hele genre. Per saldo zijn muziek en opera en muziektheater de enige genres waar het aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2012 stijgt.

Tabel 7.2: Gemiddelde jaarlijkse mutatie van het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Totaal	-0,2	-2,5	-1,5
Dans	-3,7	-4,9	-4,4
Muziek	5,9	1,8	3,5
Opera en muziektheater	4,6	-1,1	1,3
Theater	-0,5	-3,0	-2,0

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

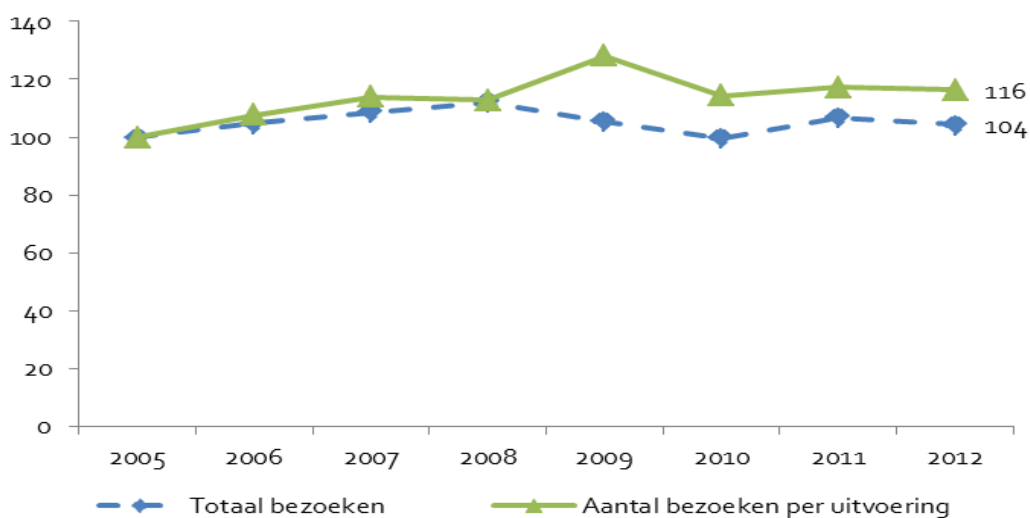
7.3 Bezoeken, 2005-2012

Figuur 7.2 toont de ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering (in indexvorm). Tussen 2005-2008 neemt het aantal bezoeken toe, om vervolgens tussen 2008 en 2010 af te nemen. Sinds 2010 neemt het aantal bezoeken weer licht toe.

Het aantal bezoeken per uitvoering neemt tussen 2005 en 2012 met 16% toe en vertoont een sterke piek in 2009. Zojuist hebben we gezien dat het aantal uitvoeringen in 2009 relatief laag is. Het aantal bezoeken ligt in dat jaar op een vergelijkbaar niveau als in 2006, waardoor het aantal bezoeken per

uitvoering in 2009 juist hoog is. Buiten deze piek, vertoont het aantal bezoeken per uitvoering vanaf 2007 een vrij stabiel beeld.

Figuur 7.2: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

Ontwikkeling aantal bezoeken naar genre

In Tabel 7.3 splitsen we de ontwikkeling van de bezoeken uit naar genre. Het aantal bezoeken neemt tussen 2005 en 2012 in alle genres behalve dans toe. De daling bij dans is in lijn met de sterke daling van het aantal dansuitvoeringen die we in Tabel 7.2 zagen. Sinds de intrede van de economische crisis (2008) daalt het aantal bezoeken in ieder genre met uitzondering van theater. Dit komt vooral door een forse stijging van de bezoeken aan drie instellingen.

De bezoeken bij het genre opera en muziektheater stijgen tussen 2005 en 2008 jaarlijks relatief sterk (+15,3%) terwijl deze tussen 2008 en 2012 dalen (-2,8%). Het gaat hier echter om drie instellingen, waardoor een fluctuatie bij een instelling een relatief groot effect heeft op het genre.

Tabel 7.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken van de BIS-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Totaal	3,9	-1,8	0,6
Dans	2,8	-2,7	-0,4
Muziek	6,5	-4,5	0,1
Opera en muziektheater	15,3	-2,8	4,6
Theater	-2,9	4,6	1,3

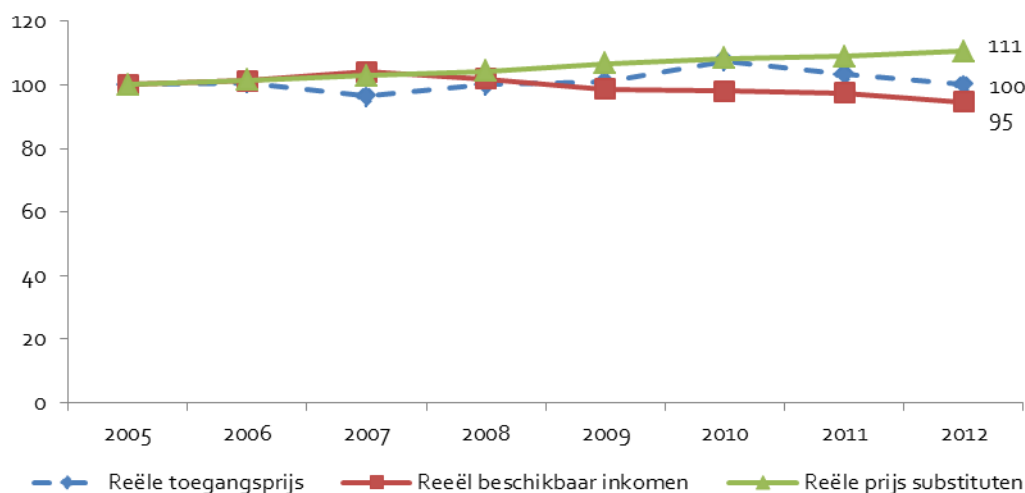
Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

7.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

Voor BIS-instellingen voor podiumkunsten benaderen we de (quasi-) toegangsprijs via de publieksinkomsten per bezoek gewogen naar het aantal bezoeken (zie ook paragraaf 2.2.3 en paragraaf 2.2.4). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van *reële* toegangsprijzen. Wanneer we spreken over de reële toegangsprijs refereren we dus aan de voor inflatie gecorrigeerde publieksinkomsten per bezoek.

De reële toegangsprijs kent een redelijk stabiel verloop (zie figuur 7.3). In 2012 is de (reële) toegangsprijs van de BIS-instellingen voor podiumkunsten gelijk aan die in 2005, hoewel de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten in dezelfde periode toeneemt. In de periode 2005-2008 neemt de reële toegangsprijs licht toe, terwijl deze in de periode 2008-2011 dalen.

Figuur 7.3: Ontwikkeling van de reële toegangsprijs van de BIS-instellingen voor podiumkunsten, het beschikbaar inkomen en de prijs van substituten^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

Prijzontwikkeling naar genre

De (reële) toegangsprijs van BIS-instellingen voor podiumkunsten blijft gemiddeld genomen stabiel, de jaarlijkse gemiddelde groei is nagenoeg 0. Tussen de verschillende genres zien we echter wel verschillen. Bij opera en muziektheater en muziek is in de periode 2005-2012 sprake van een afname. De daling is het sterkst bij opera en muziektheater, vooral in de periode 2005-2008. Dit komt door een sterke daling bij 2 van de 3 opera instellingen. Bij dans en theater is er juist sprake van een toename, deze toename komt vooral voort uit een sterke jaarlijkse groei tussen 2008 en 2012.

Tabel 7.4: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de BIS-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (in % per jaar)
Totaal	0,014	0,003	0,008
Dans	1,2	2,7	2,1
Muziek	-1,4	-1,3	-1,3
Opera en muziektheater	-4,9	-1,0	-2,7
Theater	-1,6	3,5	1,3

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

7.5 Conclusies

In dit hoofdstuk geven we de trends in het aanbod, het aantal bezoeken en de toegangsprijzen van de BIS-instellingen voor podiumkunsten weer. Tabel 6.2 vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 7.5: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Uitvoeringen	-0,2	-2,5	-1,5
Bezoeken	3,9	-1,8	0,6
Reële toegangsprijzen ^a	0,0	0,0	0,0
Reële prijs concurrerende vrijetijdsbestedingen ^b	1,5	1,4	1,4

a Het gaat om de inkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

b Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk zijn:

- Het aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen voor podiumkunsten neemt tussen 2005 en 2012 met 10% af. Dit komt vooral door een sterke daling van het aantal uitvoeringen in de genres dans en opera en muziektheater. Gemiddeld is de afname 1,5% per jaar. De sterkste daling vindt tussen 2008 en 2012 plaats.
- Het aantal bezoeken stijgt tussen 2005 en 2012 met gemiddeld 0,6% per jaar. Deze stijging is vooral gerealiseerd in de periode 2005-2008 (3,9% per jaar). In de periode 2008-2012 dalen de bezoeken gemiddeld met 1,8% per jaar.
- De reële toegangsprijs van BIS-instellingen blijft tussen 2005 en 2012 nagenoeg stabiel. Ondanks een daling van het reële beschikbare inkomen (-5%) in dezelfde periode.

8 Trends bij FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012

8.1 Omvang van de markt, 2012

In het voorliggende hoofdstuk komt de ontwikkeling van het aantal bezoeken, de toegangsprijzen en het aanbod van de FPK-instellingen voor podiumkunsten aan de orde. De informatie is afkomstig uit het registratiesysteem van het Fonds Podiumkunsten (FPK) en het registratiesysteem (KUBUS) van het ministerie van OCW. We hebben de gegevens in KUBUS (2005-2008) gekoppeld aan de gegevens van het FPK (2009-2012). We nemen alleen de instellingen in beschouwing die zowel in de periode 2005-2008 als in de periode 2009-2012 in de registraties zijn opgenomen en waarvan over de gehele periode gegevens compleet zijn.

Tabel 8.1 biedt inzicht in de omvang van de FPK-instellingen voor podiumkunsten in 2012. De tabel heeft betrekking op 56 instellingen voor podiumkunsten die tussen 2005-2008 gesubsidieerd zijn door het ministerie van OCW en van 2009-2012 gesubsidieerd worden door FPK.¹⁴ Deze instellingen trekken in 2012 bijna 1 mln. bezoeken. Vier op de tien bezoeken is aan een theateruitvoering en wederom vier op de tien aan muziekitvoeringen. De toegangsprijs wordt benaderd via de publieksinkomsten per bezoek (zie ook paragraaf 2.2.3). De op deze manier berekende gemiddelde toegangsprijs voor de FPK-instellingen is evenals die voor de BIS-instellingen primair geschikt om *prijsveranderingen* (en de effecten daarvan) in de tijd te analyseren.

Tabel 8.1: Omvang van de FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2012

Aantal instellingen	67
Aantal instellingen exclusief festivals	56
Aantal uitvoeringen	4.428
Aantal bezoeken	965.399
Percentage dans	7
Percentage muziek	42
Percentage opera en muziektheater	8
Percentage theater	43
Publieksinkomsten per bezoek	€ 14,84

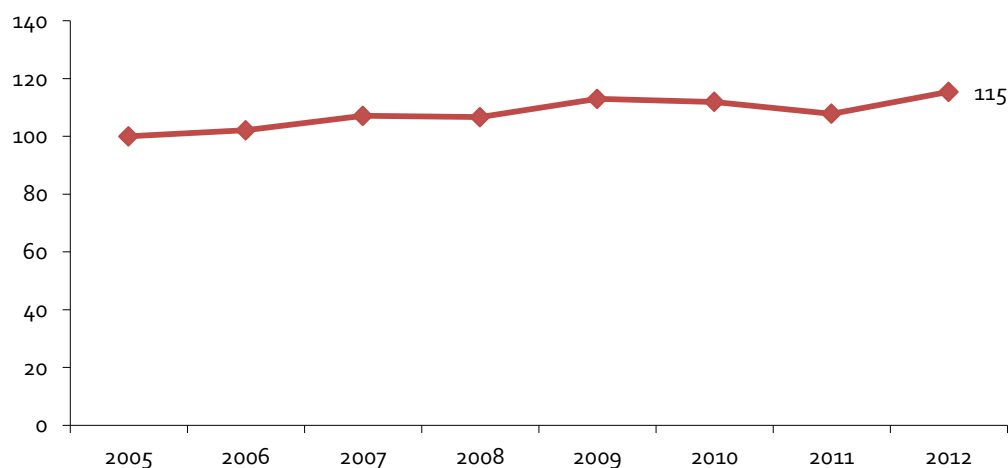
Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

¹⁴ Dit zijn de instellingen *exclusief* FPK festivals, inclusief de festivals gaat het om 67 instellingen.

8.2 Aanbod, 2005-2012

In figuur 8.1 schetsen we de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen voor podiumkunsten tussen 2005 en 2012 (in indexvorm). Het aantal uitvoeringen neemt tussen 2005 en 2012 met 15% toe. We zien een vrij geleidelijke stijging van het aantal uitvoeringen, met een lichte daling in 2008. Ook in 2010 en 2011 neemt het aantal uitvoeringen af, maar in 2012 nemen we weer een toename waar.

Figuur 8.1: Ontwikkeling van het totaal aantal uitvoeringen van FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Ontwikkeling naar genre

Het aantal uitvoeringen per genre kent een uiteenlopende ontwikkeling (zie tabel 8.2). Het aantal uitvoeringen neemt tussen 2005 en 2012 alleen af bij opera en muziektheater, en zeer beperkt bij theater. Deze daling hangt bij opera en muziektheater samen met een sterke daling in de periode 2005-2008. Het aantal theateruitvoeringen neemt tussen 2008 en 2012 af. In die periode nemen we bij opera en muziektheater en muziek juist een sterke stijging van het aantal uitvoeringen waar. Het is goed mogelijk dat de waargenomen verschillen worden veroorzaakt door (incidentele) fluctuaties bij een beperkt aantal instellingen; vooral bij dans, opera en muziektheater is het aantal instellingen per genre klein.

Tabel 8.2: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

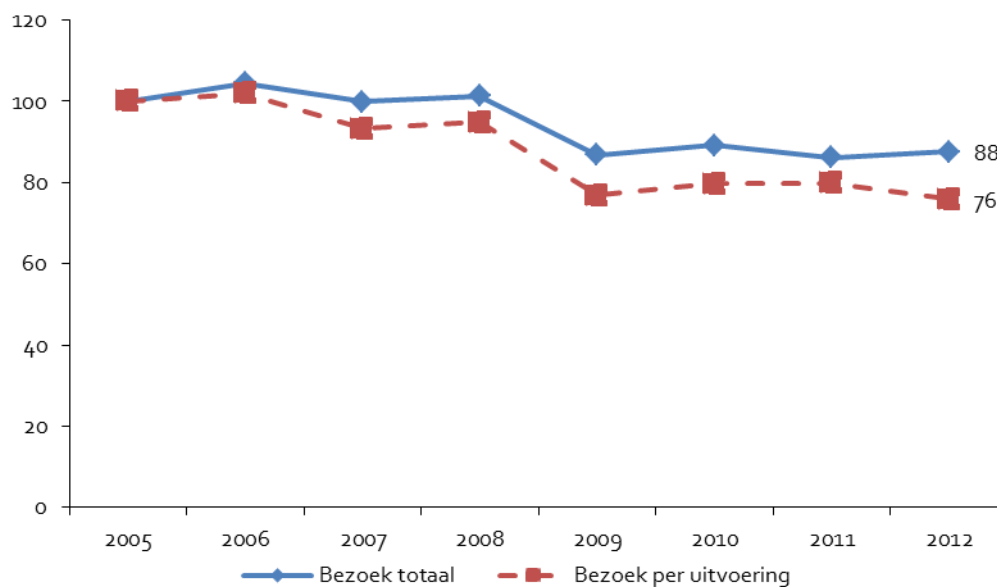
Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (% per jaar)
Totaal	2,2	2,0	2,1
Theater	1,9	-1,6	-0,1
Muziek	6,8	7,6	7,2
Dans	5,3	4,8	5,0
Opera en muziektheater	-8,8	4,5	-1,4

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

We beschikken niet over het aantal producties voor de periode 2005-2012; deze worden pas sinds 2009 geregistreerd. In hoofdstuk 15 gaan we hier nader op in.

8.3 Bezoeken, 2005-2012

In figuur 8.2 brengen we de ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering in beeld voor de FPK-instellingen. In de periode 2005-2008 is het aantal bezoeken en het bezoek per uitvoering redelijk stabiel. Vervolgens neemt het aantal bezoeken in 2009 sterk af en blijft het aantal daarna tot en met 2012 vrij constant. Het is de vraag of de daling in 2009 veroorzaakt wordt door een daadwerkelijke daling van het bezoek of door de overgang van de instellingen van de BIS naar het FPK. Hoewel geen verschil bestaat in de gehanteerde definitie van het FPK en het ministerie van OCW, kan er desondanks sprake zijn van een verschil in interpretatie. Desondanks kunnen we concluderen dat het aantal bezoeken aan de FPK-instellingen voor podiumkunsten tussen 2005 en 2012 afneemt. Hetzelfde geldt voor het aantal bezoeken per uitvoering. De afname van het bezoek per uitvoering is overigens groter dan het totaal aantal bezoeken. Dit komt omdat het aantal uitvoeringen in de betreffende periode toeneemt, maar het totaal aantal bezoeken afneemt (zie ook figuur 8.1).

Figuur 8.2: Ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal bezoeken per uitvoering, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Ontwikkeling naar genre

In tabel 8.3 tonen we de ontwikkeling van het aantal bezoeken per genre. Alleen bij dans is het aantal bezoeken per saldo gestegen tussen 2005 en 2012. De stijging vindt echter alleen in de periode 2005-2008 plaats. Het aantal bezoeken aan opera en muziektheater daalt het sterkst, zowel in periode 2005-2008 als in de periode 2008-2011. De laatgenoemde bezoeksdaling vindt plaats ondanks een toename van het aantal uitvoeringen. Het gaat echter om een beperkt aantal dans- en operagezelschappen, waardoor het beeld sterk kan zijn beïnvloed door incidentele fluctuaties.

Tabel 8.3 Ontwikkeling van het aantal bezoeken per genre bij de FPK-instellingen, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in per jaar)	Mutatie 2005-2012 (per jaar)
Totaal	0,4	-3,6	-1,9
Theater	3,8	-3,3	-0,3
Muziek	-1,8	-3,4	-2,7
Dans	6,6	-3,3	0,8
Opera en muziektheater	-8,1	-6,5	-7,2

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

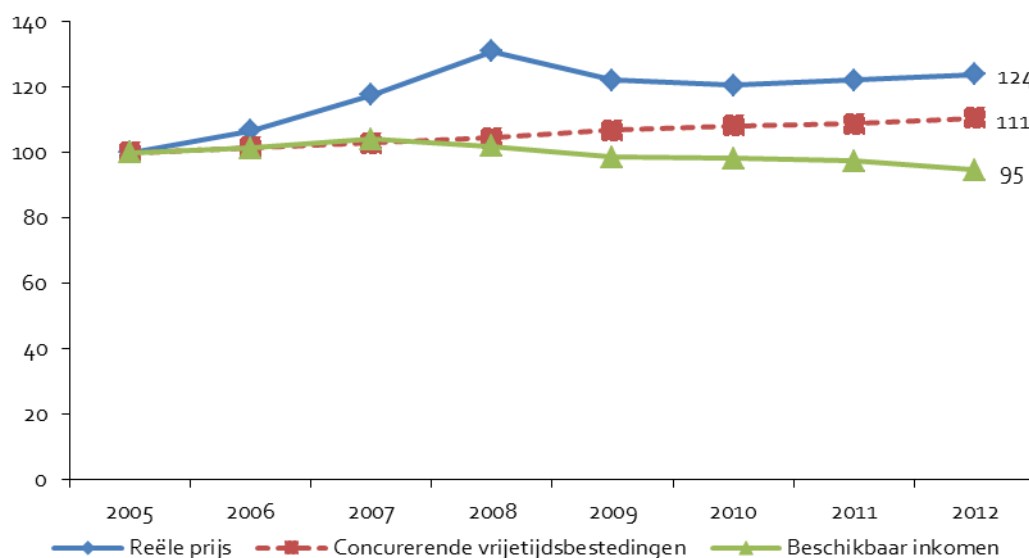
8.4 Toegangsprijzen, 2005-2012

Voor FPK-instellingen benaderen we de (quasi-) toegangsprijs via de publieksinkomsten per bezoek gewogen naar het aantal bezoeken (zie ook paragraaf 2.2.3). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van reële toegangsprijzen (zie ook paragraaf 2.2.4). Wanneer we spreken over de reële toegangsprijs refereren we dus aan de voor inflatie gecorrigeerde publieksinkomsten per bezoek.

De reële toegangsprijzen nemen tot en met 2008 sterk toe, daarna dalen deze en blijven stabiel (zie figuur 8.3). De forse stijging van de toegangsprijs wordt door een aantal instellingen veroorzaakt. Bij deze instellingen neemt toegangsprijs sterker toe dan de bezoeken. De daling die volgt in 2009 heeft wellicht, net als de bezoeken, met de overgang van de BIS naar FPK te maken. Na 2009 blijft de reële toegangsprijs redelijk stabiel. In 2012 is de reële toegangsprijs 24% hoger dan in 2005.

De prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten neemt geleidelijk toe en blijft onder het niveau van de toegangsprijs van de FPK-instellingen voor podiumkunsten. Deze concurrerende vrijetijdsactiviteiten worden doorgaans als substituten aangeduid. De prijs van substituten wordt steeds gemeten via de consumentenprijsindex voor cultuur en recreatie van het CBS. Het reële beschikbare inkomen is per saldo tussen 2005 en 2012 met 5% gedaald.

Figuur 8.3: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de FPK-instellingen voor podiumkunsten, het beschikbare inkomen en de prijs van concurrerende vrijetijdsbestedingen^a

a Indexcijfers met 2005=100. Gecorrigeerd voor inflatie.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Prijzontwikkeling naar genre

De stijging van de reële publieksinkomsten per bezoek tussen 2005-2012 vindt bij alle genres plaats (tabel 8.4). Bij muziek en opera en muziektheater is er sprake van een beperktere toename. Doordat de definitie van het aantal bezoeken in 2009 mogelijk is gewijzigd, kan dit een vertekend beeld voor de toegangsprijzen opleveren.

Tabel 8.4: Ontwikkeling van de reële toegangsprijzen van de FPK-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in per jaar)	Mutatie 2005-2012 (per jaar)
Totaal	9,4	-1,4	3,1
Theater	12,1	-3,1	3,2
Muziek	8,3	-2,7	1,9
Dans	6,8	11,6	9,5
Opera en muziektheater	2,6	2,8	2,7

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

De reële toegangsprijs voor het totaal van de FPK-instellingen voor podiumkunsten stijgt in de eerste periode met gemiddeld 9,4% per jaar, maar neemt in de periode daarna met gemiddeld 1,4% af. Ook bij theater en muziek zien we in de eerste periode een stijging van de reële toegangsprijs en vervolgens een daling tussen 2008 en 2012. Bij opera en muziektheater neemt de prijs gemiddeld met 2,6% en 2,8% per jaar toe in beide periodes, terwijl de prijs van dans sterk toeneemt tussen 2008 en 2012. De verhoudingsgewijs sterke prijsstijging bij dans is vermoedelijk deels een registratie-effect, dat wordt versterkt door het relatief kleine aantal dansgezelschappen.

8.5 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we een overzicht gegeven in de trends in aanbod, bezoek en prijs. Deze trends vat de onderstaande tabel samen.

Tabel 8.5: Ontwikkeling van uitvoeringen, bezoeken en reële toegangsprijzen van FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Uitvoeringen	2,2	2,0	2,1
Bezoeken	0,4	-3,6	-1,9
Reële toegangsprijzen ^a	9,4	-1,4	3,1
Reële prijs concurrerende vrijtijdsbestedingen ^b	1,5	1,4	1,4

a Publieksinkomsten per bezoek na correctie voor de stijging van het algemeen prijspeil.

b Consumentenprijsindex diensten cultuur en recreatie.

Bron: FPK/OCW (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden:

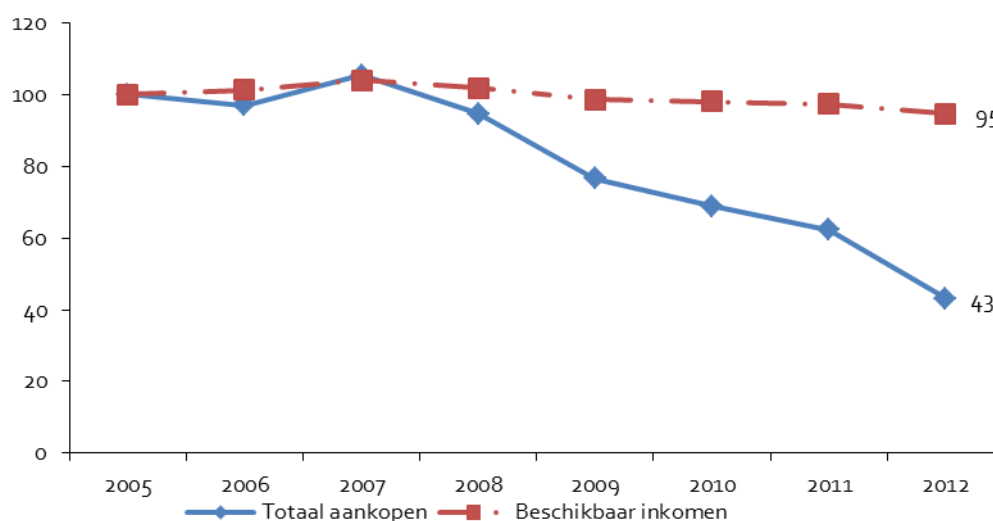
- Het aantal uitvoeringen van de FPK-instellingen neemt tussen 2005 en 2012 met 15 % toe (gemiddeld 2,1 per jaar). Dit is een sterkere stijging dan bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten, waar het aantal uitvoeringen daalt. Het aantal uitvoeringen van opera en muziektheater neemt bij de FPK-instellingen tussen 2005 en 2012 per saldo af, vooral door de daling in de periode 2005-2008. Bij muziek en dans neemt het aantal uitvoeringen sterker dan gemiddeld toe. Bij theater is er sprake van een lichte daling, dit komt door een daling van het aantal uitvoeringen in de periode 2008-2012.
- Het aantal bezoeken aan de FPK-instellingen daalt met 1,9% per jaar, terwijl dit bij de BIS-instellingen juist met 0,6% per jaar toeneemt. Alleen het dansbezoek van de FPK-instellingen is tussen 2005 en 2012 toegenomen.
- De reële toegangsprijs van de FPK-instellingen neemt met 3,1% per jaar toe, terwijl de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten met 1,4% per jaar stijgt. Bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten blijft de toegangsprijs tussen 2005 en 2011 per saldo juist constant. De stijging in toegangsprijs komt door een sterke stijging in publieksinkomsten van een aantal instellingen in de periode 2005-2008. In de periode 2008-2012 neemt de reële toegangsprijs af.

9 Trends Kunstkoopregeling, 2005-2012

Zoals we beschrijven in hoofdstuk 2 beschikken we niet over gegevens om de economische ontwikkelingen in de beeldende kunst sector in brede zin in beeld te brengen. Om toch enig inzicht in de ontwikkeling van de beeldende kunst in Nederland te geven tonen we in dit hoofdstuk de ontwikkelingen in het gebruik van de kunst aankoopregeling. Deze regeling maakt het voor particulieren mogelijk "kunst op afbetaling" te kopen, zonder het betalen van rente, bij verschillende Nederlandse galeries.¹⁵ Wie zo'n renteloze lening afsluit, lost het aankoopbedrag af in maandelijkse termijnen.

De volgende figuur toont de trends in het aantal aankopen met de kunst aankoopregeling van het Mondriaan Fonds. Het beroep op de kunst aankoopregeling is na 2007 sterk gedaald. In 2012 wordt er tussen januari en november 1.215 keer gebruik gemaakt van de regeling tegenover 3.286 keer in (het gehele jaar) 2005. In dit hoofdstuk is een inschatting gemaakt van het aantal transacties en de bedragen in december 2012, zodat we voor het gehele jaar 2012 op 1.449 transacties komen.¹⁶

Figuur 9.1: Ontwikkeling totale aankoopbedragen kunstkoopregeling, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100; december 2012 betreft een inschatting.

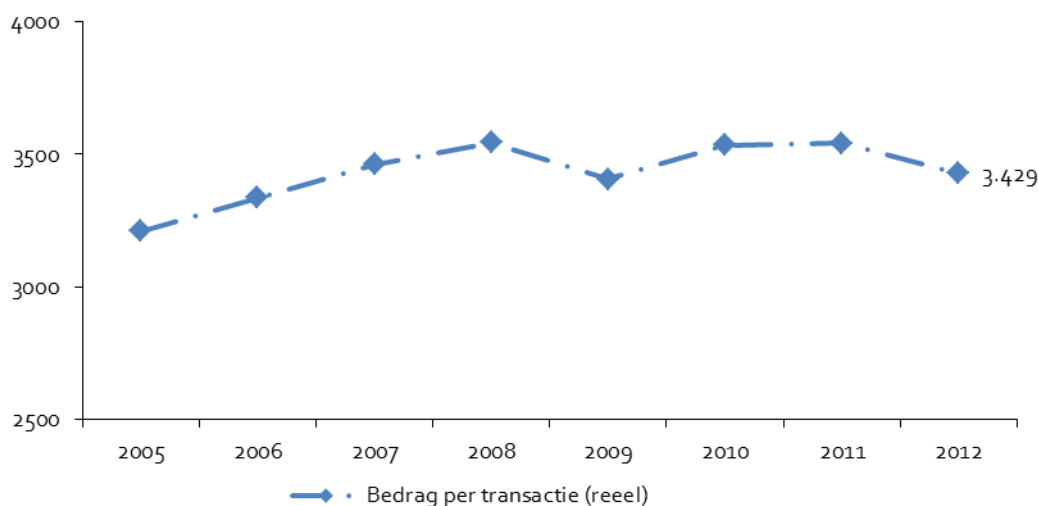
Bron: Mondriaan Fonds (bewerking APE/Rebel)

¹⁵http://www.mondriaanfonds.nl/Activiteiten/Kunstkoop/Kunstkoop_home/

¹⁶ Er is gebruik gemaakt van extrapolatie. Daarbij is uitgegaan van de assumptie dat het aantal transacties en het bedrag in december 2012 gelijk was aan het gemiddelde aantal transacties en het gemiddelde bedrag in de maanden januari tot en met november 2012.

Het gemiddelde bedrag per aankoop (exclusief rente) is in reële bedragen gestegen van €3.212 in 2005 naar € 3.429. Die stijging vond echter bijna geheel plaats in de periode 2005 t/m 2008, sindsdien is er sprake van een relatief stabiel niveau van het gemiddelde aankoopbedrag.

Figuur 9.2: Ontwikkeling bedrag per aankoop kunstkoopregeling (gecorrigeerd voor inflatie), 2005-2012

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

Het is moeilijk om conclusies te verbinden aan de geïdentificeerde trends. De kunstkoopregeling zegt enkel iets over de bereidheid van mensen om via een lening middels de kunstkoopregeling een kunstwerk aan te schaffen. De afname in het aantal transacties en in het bedrag kan dus op twee manieren geduid worden. Enerzijds is het mogelijk dat minder aankopen gedaan worden bij galleries. Anderzijds is het ook mogelijk dat alleen minder gebruik wordt gemaakt van de lening zonder dat het totale aantal aankopen afneemt.

Om deze reden laat de analyse ook geen conclusie toe over de beeldende kunstsector in Nederland als geheel. Immers, behalve particulieren (die gebruik kunnen maken van de kunstkoopregeling) kopen ook (internationale) musea, bedrijven en overheden beeldende kunst aan. Ten slotte laat de analyse ook geen conclusies toe over particulieren die kunst kopen, maar daarbij géén gebruik maken van de kunstkoopregeling.

Deel II – Nulmeting per branche

10 Musea

10.1 Nulmeting

In het eerdere onderzoek naar de economische ontwikkelingen in de cultuursector zijn de trends bij de musea voor de jaren 2005-2009 in kaart gebracht. Dit gebeurde op basis van twee gegevensbronnen:

- Gegevens over alle Nederlandse musea (810 in 2009), welke afkomstig zijn van het CBS.
- Gegevens van een panel van 22 door het Rijk gesubsidieerde musea.

Voor het onderhavige onderzoek zijn meer gedetailleerde gegevens beschikbaar, namelijk gegevens uit het Museum analysesysteem Museana en gegevens over het gebruik van de Museumkaart. Daarnaast gebruiken we gegevens van de rijksgesubsidieerde musea uit de BIS.

Een en ander betekent dat de gegevensbasis voor dit onderzoek duidelijk robuuster is dan dit in het verleden het geval was. Tegelijkertijd zijn de resultaten slecht vergelijkbaar met de resultaten uit het eerdere onderzoek. Voor dit onderzoek voeren daarom om een 'nulmeting' uit.

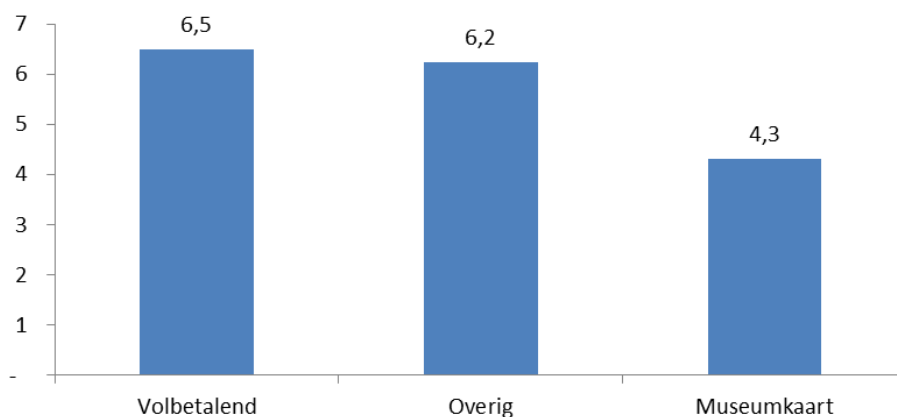
10.1.1 Omvang van de markt en aanbod

In 2011 waren er volgens het CBS 788 musea in Nederland. Deze gegevensreeks is vervolgens door het CBS niet meer geactualiseerd. Over het huidige aantal musea zijn er, mede afhankelijk van de gehanteerde definities, zeer uiteenlopende getallen beschikbaar. Hierdoor is het moeilijk om een consistent beeld te geven van de ontwikkeling van het aantal musea in de afgelopen jaren. Er zijn momenteel bijna 400 musea in Nederland die de Museumkaart accepteren.

10.1.2 Bezoeken

Uit de database van de Museumkaart hebben we gegevens over de bezoeken aan 310 musea in Nederland. Hieruit blijkt dat in totaal zo'n 17 miljoen bezoeken zijn afgelegd.

Figuur 10.1: Bezoeken aan musea, 2012 (in miljoenen)

Bron: Museumkaart (bewerking APE/Rebel)

Van de 17 miljoen bezoeken is zo'n 38% volbetalend en zo'n 37% met korting of gratis. Voor circa 25% van de bezoeken wordt gebruik gemaakt van de Museumkaart. Uit het databestand van Museana blijkt dat het aantal gratis bezoeken en het aantal bezoeken tegen een gereduceerd tarief nagenoeg gelijk zijn. In de bovenstaande figuur zijn deze twee categorieën als "overig" samengevat.

Ook kunnen we een analyse maken van de samenstelling van de bezoeken naar leeftijdscategorieën: een ruime meerderheid van de bezoeken wordt afgelegd door bezoekers uit de leeftijdscategorie tussen de 19 en de 64 jaar. Opvallend is dat deze leeftijdscategorie sterker vertegenwoordigd is bij de museumbezoeken dan bij de bevolking als geheel. Voor mensen ouder dan 64 jaar geldt juist het tegendeel.

Tabel 10.1: Bezoeken aan musea per leeftijdscategorie, 2012 (in procenten)

leeftijd	0-12	13-18	19-64	65+
Bezoeken	14	10	68	8
Bevolkingsopbouw	15	7	62	16

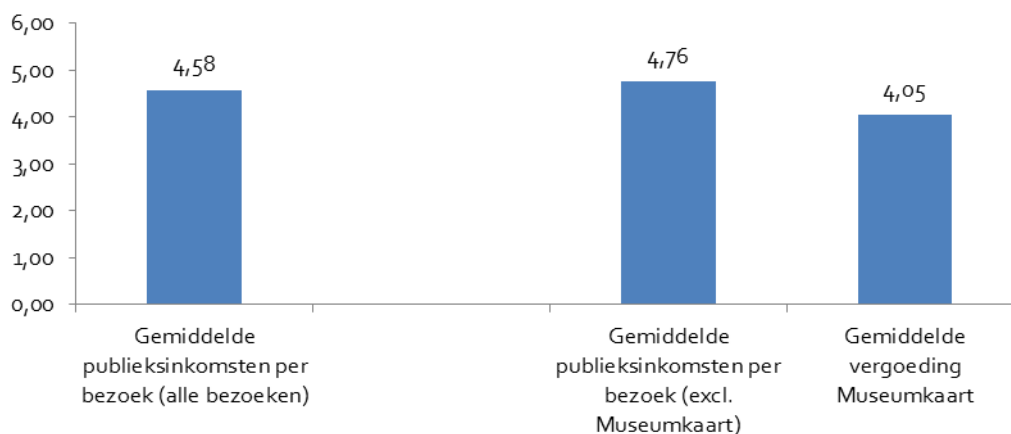
Bron: Museana, CBS (bewerking APE/Rebel)

Van de bezoeken wordt 80% door de musea gekwalificeerd als "normaal" bezoek, de overige 20% van de bezoeken vindt plaats naar aanleiding van een tijdelijke tentoonstelling. Bij de in totaal 198 musea waarvoor gegevens beschikbaar zijn, hebben 1.015 tijdelijke tentoonstellingen plaatsgevonden. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat het begrip "tijdelijke tentoonstelling" door een aantal musea ruim is geïnterpreteerd. Bij vijf musea hebben in 2012 20 of meer tijdelijke tentoonstellingen plaatsgevonden.

10.1.3 Toegangsrijzen

De (quasi-)toegangsrijzen van musea worden benaderd via de gemiddelde opbrengst uit entreegelden per bezoek. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen de gemiddelde publieksinkomsten per betaald bezoek enerzijds en de gemiddelde vergoeding vanuit de Museumkaart anderzijds. De (gewogen) gemiddelde toegangsprijs is een maatstaf waarin niet alleen het effect van kortingsregelingen, gratis toegang en toeslagen voor tentoonstellingen is verdisconteerd, maar ook het effect van verschuivingen in de publieke belangstelling tussen de verschillende musea (met uiteenlopende toegangsprijzen). De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek (alle bezoeken) zijn in 2012 gelijk aan 4,58 euro.

Figuur 10.2: Gemiddelde toegangsprijs musea, 2012

Bron: Museana (bewerking APE/Rebel)

De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek (exclusief Museumkaart) zijn iets hoger dan de gemiddelde vergoeding per Museumkaartbezoek: 4,76 euro ten opzichte van 4,05 euro.

10.2 Trends rijksmusea, 2005-2012

10.2.1 Omvang van de markt

Van de Nederlandse musea maken 29 musea deel uit van de BIS, zowel in de periode 2005-2008 als in de periode 2009-2012. We analyseren de gegevens van 22 rijksgesubsidieerde musea. Van deze musea beschikken we over volledige gegevens over de periode 2005-2012. Het aantal bezoeken aan deze 22 rijksgesubsidieerde musea bedraagt in 2012 5,8 miljoen. De toegangsprijzen van deze musea liggen gemiddeld op € 10. De gemiddelde toegangsprijs is gedefinieerd als publieksinkomsten gedeeld door het totale aantal bezoeken (zie ook paragraaf 2.2.3).

Tabel 10.2: Omvang van de Nederlandse rijksgesubsidieerde musea, 2012

Aantal rijksmusea	22
Bezoeken aan rijksmusea	5,6 mln.
Publieksinkomsten	€ 65,1 mln.
Publieksinkomsten per bezoek	€ 10,01

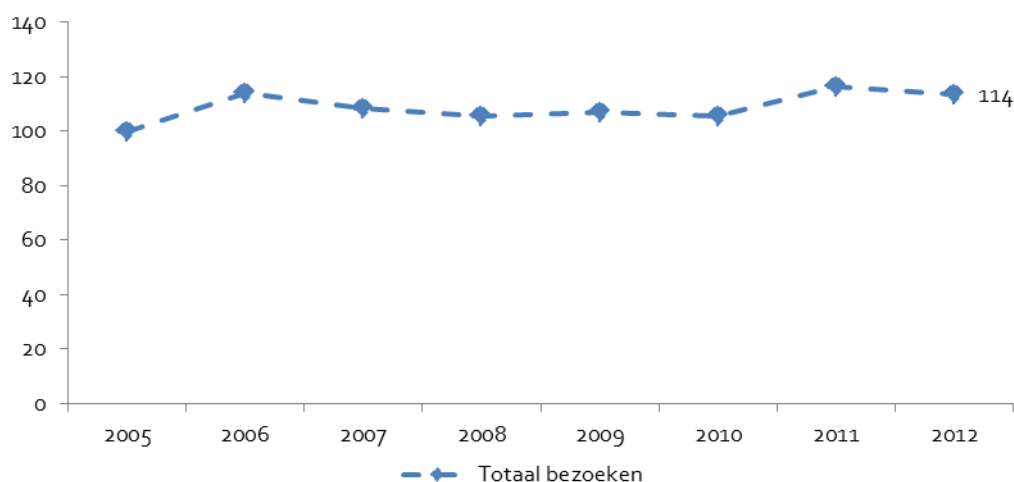
Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

10.2.2 Bezoeken

In de volgende figuur tonen we de ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de rijksgesubsidieerde musea in de periode 2005-2012 (in indexvorm). Over de gehele periode neemt het aantal bezoeken met 14% toe. In 2006 neemt het aantal bezoeken sterk toe (+14%) ten opzichte van het jaar daarvoor. Dit is grotendeels toe te schrijven aan de viering van het 'Rembrandtjaar' in 2006. In dat jaar werd via speciale tentoonstellingen gevierd dat Rembrandt van Rijn 400 jaar eerder zou zijn geboren in Leiden. De grootste rijksmusea, het Van Gogh Museum en het Rijksmuseum (Amsterdam), trokken hierdoor in dat jaar een record aantal bezoeken. In de periode 2007-2010 daalt het aantal bezoeken. Vervolgens neemt het aantal bezoeken tot en met 2011 weer iets toe. Dat is mede te verklaren door de (her)opening van het Scheepvaartmuseum.¹⁷ In 2012 is er een lichte teruggang in het aantal bezoeken, mede als gevolg van de renovatie van het Mauritshuis.¹⁸

¹⁷ Het Scheepvaartmuseum is wel opgenomen in het panel van 22 musea omdat in de periode dat het museum gesloten was (2007-2011) de replica van de Oost-Indiëvaarder Amsterdam wel te bezoeken was.

¹⁸ Het Mauritshuis is vanaf het tweede kwartaal 2012 gesloten maar heeft een deel van haar collectie op andere locaties tentoongesteld.

Figuur 10.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan de rijksgesubsidieerde musea, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

Het bezoek aan de rijksgesubsidieerde musea neemt in de periode 2005-2012 toe, namelijk met 1,8% per jaar. In de periode 2005-2008 neemt het aantal bezoeken met gemiddeld 1,9% per jaar toe. In de periode 2008-2012 is de jaarlijkse groei van het bezoek ongeveer gelijk: 1,8% per jaar.

Tabel 10.3: Mutatie in het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea, 2005-2012

Mutatie (% per jaar)	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Bezoeken	1,9	1,8	1,8

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

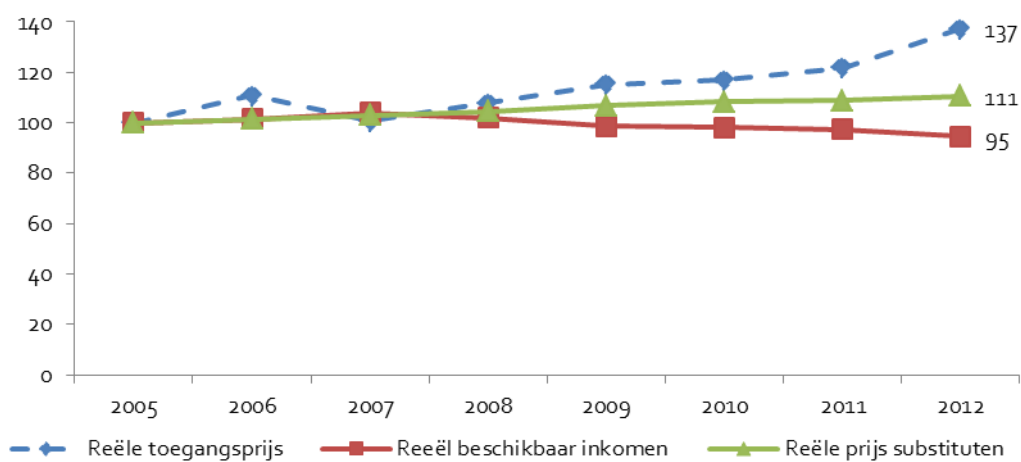
10.2.3 Toegangsprijzen

De (quasi-)toegangsprijs van de rijksgesubsidieerde musea wordt benaderd via de gemiddelde publieksinkomsten per bezoek (zie ook paragraaf 2.2.3 en paragraaf 2.2.4). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van *reële* toegangsprijzen.

Figuur 10.4 toont dat de reële toegangsprijzen van de rijksgesubsidieerde musea geleidelijk toenemen in de periode 2005-2012; met andere woorden, de toegangsprijzen stijgen sneller dan de inflatie. Wederom zien we het effect van het Rembrandtjaar terug in de trend. In 2006 neemt de reële toegangsprijs toe als gevolg van het extra (internationaal) bezoek, dat vaker het volledige tarief betaal-

de. In 2007 is de reële toegangsprijs bij benadering gelijk aan die in 2005; in 2008 stijgt de gemiddelde toegangsprijs voor rijksmusea fors. Daarna stabiliseert de prijs zich. In 2012 is er sprake van een forse afname. Hierdoor stijgt de prijs van concurrerende vrijetijdsactiviteiten sterker dan de reële toegangsprijs van musea.

Figuur 10.4: Ontwikkeling van de toegangsprijzen van rijksgesubsidieerde musea, het beschikbare inkomen en de prijs van substituten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100. Gecorrigeerd voor algemene inflatie.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

In de periode 2005-2012 stijgen de reële toegangsprijzen met gemiddeld 1,4% per jaar. Deze stijging vindt vooral plaats in de periode 2005-2008, de toename is gemiddeld 2,5% per jaar. De stijging zwakt in de periode 2008-2012 af naar gemiddeld 0,5% per jaar.

Tabel 10.4: Mutatie in de reële toegangsprijs van rijksgesubsidieerde musea, 2005-2012

Mutatie (% per jaar)	2005-2008	2008-2012	2005-2012
Reële toegangsprijs	2,5	0,5	1,4

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

10.3 Conclusies

De belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk zijn:

- Het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea is in de gehele periode 2005-2012 met 14% gestegen, de gemiddelde jaarlijkse stijging bedraagt 1,8% per jaar. Meer algemeen kunnen we stellen dat de ontwikkeling bij de rijksgesubsidieerde musea in sterke mate afhankelijk is van ontwikkelingen bij bepaalde musea. Denk bijvoorbeeld aan het Rembrandtjaar 2006, de verbouwing van het Rijksmuseum Amsterdam, de heropening van het Scheepvaartmuseum en sluiting van het Mauritshuis. Dit zijn vier voorbeelden die het aantal bezoeken redelijk sterk beïnvloeden.
- De reële toegangsprijzen zijn in de periode 2005-2012 gestegen, waarbij die stijging in 2008-2012 lager uitvalt dan in de jaren daarvoor. In 2012 is zelfs sprake van een forse afname van de reële toegangsprijs.

11 Festivals

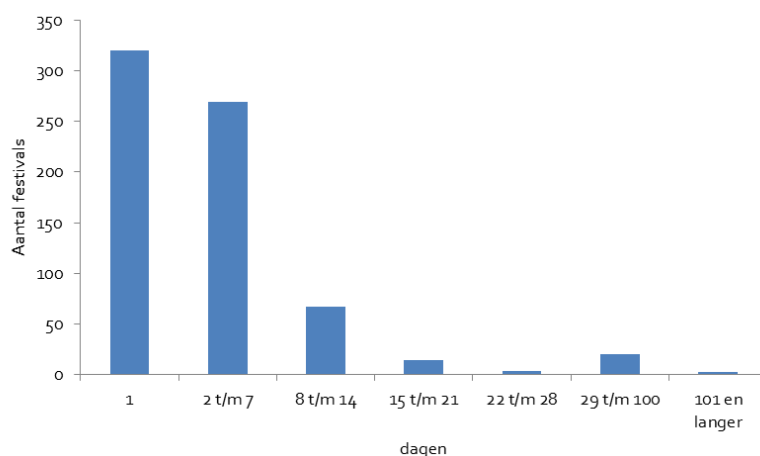
11.1 Nulmeting

11.1.1 Omvang van de markt en het aanbod

Voor het jaar 2012 is in het kader van dit onderzoek een lijst met festivals beschikbaar gesteld door data- en onderzoeksbureau Respons. Respons voert in opdracht van brancheorganisatie Vereniging van Evenementenmakers (VVEM) jaarlijks een onderzoek uit onder festivalorganisatoren. Een festival is in dit onderzoek gedefinieerd als 'een evenementenvorm waarbij de kern wordt gevormd door een aantal (tenminste twee) van opeenvolgende en/of gelijktijdige programmaonderdelen, zoals voorstellingen/concerten, exposities of ambachten, die als één geheel worden georganiseerd'. Het gaat dus om zowel betaalde als gratis toegankelijke festivals, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de volgende genres: film-, muziek-, theater- en kunstfestivals. In onze analyses houden we deze indeling aan.

Uit de analyse van de gegevens van Respons blijkt dat er in 2012 in Nederland in totaal 698 festivals met meer dan 1.000 bezoeken hebben plaatsgevonden. In 320 gevallen gaat het om eendaagse festivals, in 378 gevallen om meerdaagse. Alles bij elkaar opgeteld zijn er 3.645 festivaldagen, ofwel 10 festivaldagen per kalenderdag.

Figuur 11.1: Looptijd van festivals in dagen, 2012

Bron: Respons (bewerking APE/Rebel)

De meeste festivals zijn gecategoriseerd als muziekfestivals (503 van de 698, ofwel 72% van het geheel), met Lowlands als één van de meest bekende voorbeelden. Daarna volgen theaterfestivals zoals

de Uitmarkt Amsterdam¹⁹ (114 festivals, 16% van het totaal), kunstfestivals zoals de Dutch Design Week (51 festivals, 7% van het totaal) en filmfestivals zoals het Nederlands Film Festival (30 festivals, 4% van het totaal).

11.1.2 Bezoeken

Aan de 698 festivals zijn in totaal 19,7 miljoen bezoeken afgelegd. Ter vergelijking: aan 13 door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerde festivals²⁰ zijn zo'n 343.000 bezoeken afgelegd, aan de drie door OCW gesubsidieerde filmfestivals zo'n 619.000 bezoeken. De trends in bezoek en aanbod van deze festivals worden in paragraaf 11.2 beschreven.

Het getal van bijna 700 festivals met bijna 20 miljoen bezoeken dient zeer voorzichtig geïnterpreteerd te worden. Vooral voor de gratis toegankelijke festivals zijn de bezoekaantallen niet altijd even betrouwbaar. Voor organisatoren kan er een economische prikkel zijn voor een strategische overschatting van het aantal bezoeken.

Hoewel voor dit onderzoek geen precieze aantallen beschikbaar zijn, kunnen we ervan uitgaan dat veruit de meeste bezoeken worden afgelegd aan gratis festivals: 25 van de 30 festivals met de hoogste aantallen bezoeken zijn gratis toegankelijk; aan deze 25 festivals worden in totaal 6,85 miljoen bezoeken afgelegd. Aan de 5 betaalde festivals uit de "top 30" festivals (International Film Festival Rotterdam; International Documentary Filmfestival Amsterdam; Lowlands; Zwarte Cross; Pinkpop) worden 0,94 miljoen bezoeken afgelegd.

Van de 19,7 miljoen bezoeken worden 14,7 miljoen (75%) afgelegd aan meerdaagse festivals, 5 miljoen (25%) aan eendaagse festivals. Daarbij trekken eendaagse festivals wel meer bezoekers per dag: 15.638 bezoekers ten opzichte van 4.422 bezoekers.

Er zijn relatief veel kleinere festivals: 359 festivals met 10.000 bezoeken of minder. Aan deze festivals worden 2,16 miljoen bezoeken afgelegd. In relatieve termen uitgedrukt: 11% van de bezoeken worden uitgebracht aan 51% van de festivals. De bovengenoemde "top 30" (4% van de festivals) trekken 40% van de bezoeken.

Evenals bij het aantal festivals zien we bij het aantal bezoeken een dominante positie van de muziekfestivals (66% van de bezoeken). Opvallend is dat theaterfestivals naar verhouding meer bezoeken trekken: het gaat om 16% van de festivals, maar om 22% van de bezoeken.

Dit betekent dan ook dat theaterfestivals gemiddeld de meeste bezoeken aantrekken: bijna 38.000 bezoeken per festival, duidelijk meer dan bij muziekfestivals (gemiddeld bijna 26.000 bezoeken per festival). Tabel 11.1 vat deze analyse samen.

¹⁹ Hoewel het bij de Uitmarkt gaat om een festival met meerdere disciplines, is dit festivals in het databestand van Respons aangemerkt als theaterfestival. Deze indeling wordt ook aangehouden in deze analyse.

²⁰ Niet voor alle door het FPK gesubsidieerde festivals zijn voldoende data beschikbaar.

Tabel 11.1: Overzicht festivals per deelsector

Genre	Aantal	% van totaal	Gemiddeld aantal bezoeken	% bezoek	% meerdaags
Muziek	503	72	25.856	66	46
Film	30	4	34.353	5	100
Theater	114	16	37.775	22	70
Kunst	51	7	26.783	7	71
Totaal	698		28.235		54

Bron: Respons (bewerking APE/Rebel)

In het kader van dit onderzoek is geen additionele informatie beschikbaar op basis waarvan een analyse uitgevoerd zou kunnen worden over bijvoorbeeld de bekostigingsmix van de festivals of de regionale spreiding.²¹

11.2 Verdieping: gesubsidieerde festivals

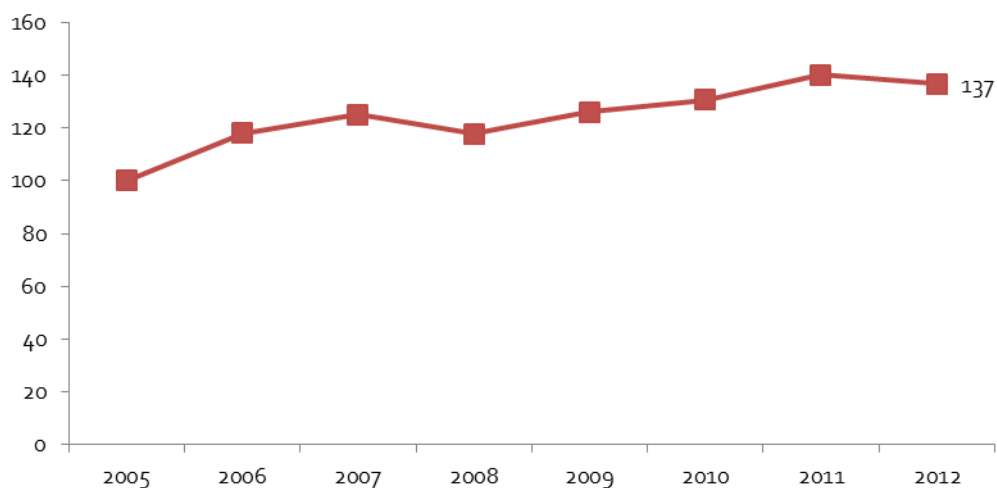
11.2.1 Omvang van de markt

Een aantal festivals wordt door het ministerie van OCW of door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerd. Voor 16 van deze festivals zijn meerjarige gegevens beschikbaar. Op deze festivals hebben in 2012 3.327 voorstellingen c.q. uitvoeringen plaatsgevonden van 695 producties. In totaal werden 715.346 bezoeken afgelegd aan die festivals. De gemiddelde publieksinkomsten per bezoek bedroegen 9,64 euro, de gemiddelde eigen inkomsten per bezoek 19,02 euro.

11.2.2 Aanbod

Figuur 11.2 brengt de ontwikkeling van het aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde festivals in beeld. Als we naar meerjarige trends kijken, zien we dat het aantal uitvoeringen tussen 2005 en 2011 gestaag toeneemt (met uitzondering van 2008). In 2012 neemt het aantal uitvoeringen iets af. Over de gehele periode (2005-2012) neemt het aantal uitvoeringen op festivals met 37% toe.

²¹ Een meerjarig onderzoek is wel beschikbaar op de website van Respons (<http://www.respons.nl/nieuws/respons-in-nrc-next>).

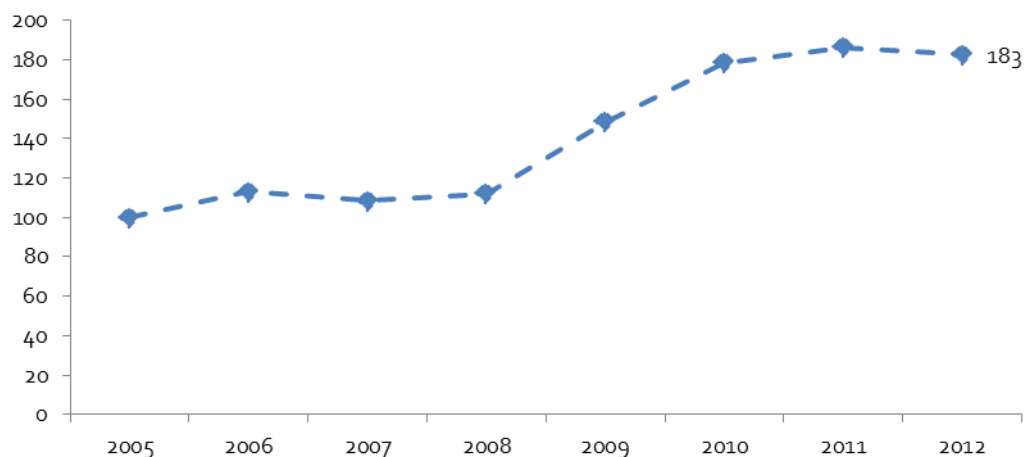
Figuur 11.2: Ontwikkeling van het aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde festivals 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW /FPK (bewerking APE/Rebel)

11.2.3 Bezoeken

Het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde festivals neemt tussen 2005 en 2012 sterk toe, namelijk met 83%. Vanaf 2008 is er sprake van een forse stijging. Deze stijging wordt veroorzaakt door een sterke toename in het aantal bezoeken aan één festival, ten opzichte van 2008 neemt het aantal bezoeken aan dit festival met 112% toe. Ook de bezoeken aan festival Noorderzon verdubbelen ten opzichte van 2008. Sinds 2010 vlakt de enorme groei in het aantal bezoeken af, en in 2012 is er sprake van een (lichte) teruggang. Het aantal bezoeken neemt veel sterker toe dan het aantal uitvoeringen.

Figuur 11.3: Ontwikkeling van het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde festivals 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

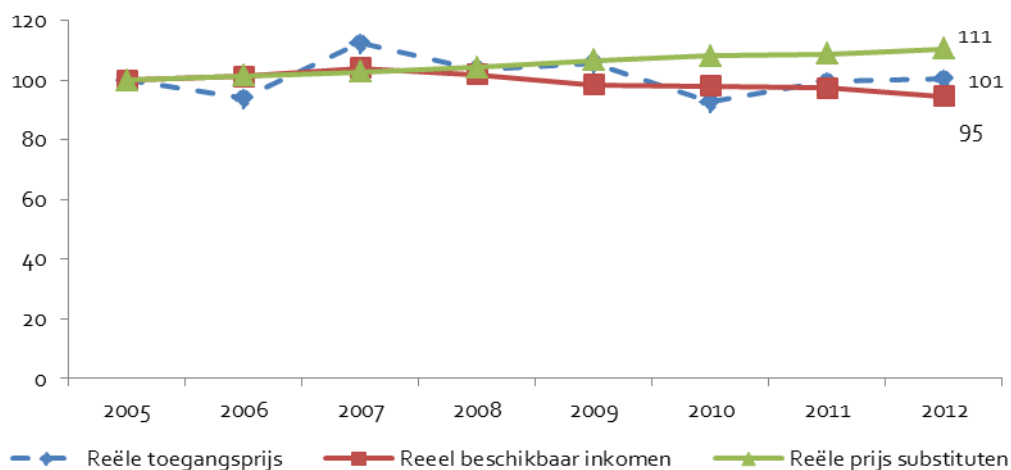
Bron: ministerie van OCW / FPK (bewerking APE/Rebel)

11.2.4 Toegangsprijzen

Voor de rijksgesubsidieerde festivals benaderen we de (quasi-) toegangsprijs via de publieksinkomsten per bezoek gewogen naar het aantal bezoeken (zie ook paragraaf 2.2.3 en paragraaf 2.2.4). We corrigeren de prijzen voor inflatie en spreken daarom van reële toegangsprijzen. Wanneer we spreken over de reële toegangsprijs refereren we dus aan de voor inflatie gecorrigeerde publieksinkomsten per bezoek.

De gemiddelde reële toegangsprijs is tussen 2005 en 2012 nagenoeg onveranderd (+1%). De toegangsprijzen voor rijksgesubsidieerde festivals ontwikkelen zich hiermee minder sterk dan de prijs van substituten.

Figuur 11.4: Ontwikkeling reële toegangsprijs van rijksgesubsidieerde gesubsidieerde festivals, het reële beschikbaar inkomen en de reële prijs van substituten 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW /FPK (bewerking APE/Rebel)

11.3 Conclusies

De belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk zijn:

- Er vinden in Nederland in 2012 rond 700 festivals plaats, met op elke kalenderdag zo'n tien festivaldagen.
- Veruit de meeste festivals zijn gecategoriseerd als muziekfestivals, gevolgd door theaterfestivals, kunstfestivals en filmfestivals.
- Tussen 2005 en 2012 neemt het aantal uitvoeringen op rijksgesubsidieerde festivals met 37% toe. In 2012 is er ten opzichte van 2011 echter sprake van een (kleine) teruggang in het aantal uitvoeringen.
- Het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde festivals neemt in de periode 2005-2012 enorm toe, namelijk met 83%. Deze sterke stijging vindt plaats tussen 2008 en 2010 en komt grotendeels voor rekening van één festival. Net als bij het aantal uitvoeringen neemt het aantal bezoeken tussen 2011 en 2012 licht af. De gemiddelde reële toegangsprijs is sinds 2005 nagenoeg onveranderd en blijft daarmee achter op de ontwikkeling van de prijs van substituten.

Deel III – Capita selecta

12 Faillissementen in de cultuursector, 2006-2012

12.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is een aantal trends in de cultuursector geschetst. Daarin hebben we onder meer aandacht geschonken aan de ontwikkeling van de toegangsprijzen, het aantal bezoeken en de financiering. Die cijfers vertellen echter niet het volledige verhaal over de effecten van de economische crisis. Achter een rooskleurige ontwikkeling van de bezoekcijfers kan echter een minder florissante ontwikkeling van een bedrijfstak schuil gaan. Faillissementen vertellen evenmin het volledige verhaal over de effecten van de economische crisis. Bij staking van de bekostiging worden de activiteiten van gesubsidieerde instellingen of gemeentelijke diensten immers beëindigd zonder dat er doorgaans sprake is van een faillissement. Dit deel van de effecten van de economische crisis blijft in het hoofdstuk buiten beeld in verband met de beschikbare gegevens. Het hoofdstuk heeft vooral betrekking op het *commerciële* deel van de cultuursector.

In het hoofdstuk proberen we een aanvullend inzicht te verkrijgen in de effecten van de economische crisis op de cultuursector. We doen dit aan de hand van de ontwikkeling van het aantal zakelijke faillissementen in de cultuursector vanaf 2006. De gegevens zijn ontleend aan de database van Faillissementen.com. Dit is een particuliere database, die wordt gevuld met gegevens van uitgesproken faillissementen. In die database hebben we op basis van de codes van de standaardbedrijfsindeling (SBI-codes) een groot deel van de cultuursector en de eventuele bijbehorende faillissementen kunnen identificeren. We hebben de gegevens gecorrigeerd voor dubbeltellingen. Ten opzichte van onze eerder gepresenteerde cijfers over de periode 2006-2011 (Blankers *et al.* 2012, blz. 117-120) zijn de resultaten marginaal veranderd vanwege de invoering van de nieuwe standaardbedrijfsindeling. In de volgende paragraaf presenteren we de resultaten van de analyse. Deze heeft betrekking op de periode 2006-2012, uitgebreid met cijfers voor het eerste halfjaar van 2013.

12.2 Resultaten, 2006-2012

Tabel 12.1 toont de ontwikkeling van het aantal faillissementen in een aantal deelsectoren van de cultuursector vanaf 2006. De indeling in deelsectoren wordt grotendeels gedicteerd door de beschikbare gegevens. Om voldoende aantallen te krijgen, is het noodzakelijk om een aantal deelsectoren samen te voegen. Om al te grillige patronen per deelsector te vermijden, onderscheiden we in de presentatie in de tabel twee perioden: de jaren vóór de economische crisis (2006-2008) en de jaren waarin Nederland in een economische recessie verkeert (2009-2012). Om beide perioden (van ongelijke lengte) met elkaar te kunnen vergelijken, presenteren we het *gemiddeld* aantal faillissementen per jaar.

In de periode 2009-2012 treedt een duidelijke stijging van het aantal faillissementen in de cultuursector op. Ten opzichte van de periode 2006-2008 is het gemiddelde aantal faillissementen per jaar in de cultuursector met 63% gestegen. Die stijging vindt vooral plaats bij de filmproducenten bij wie het aantal faillissementen na 2008 ruimschoots is verdubbeld. Die ontwikkeling zien we niet in het bios-

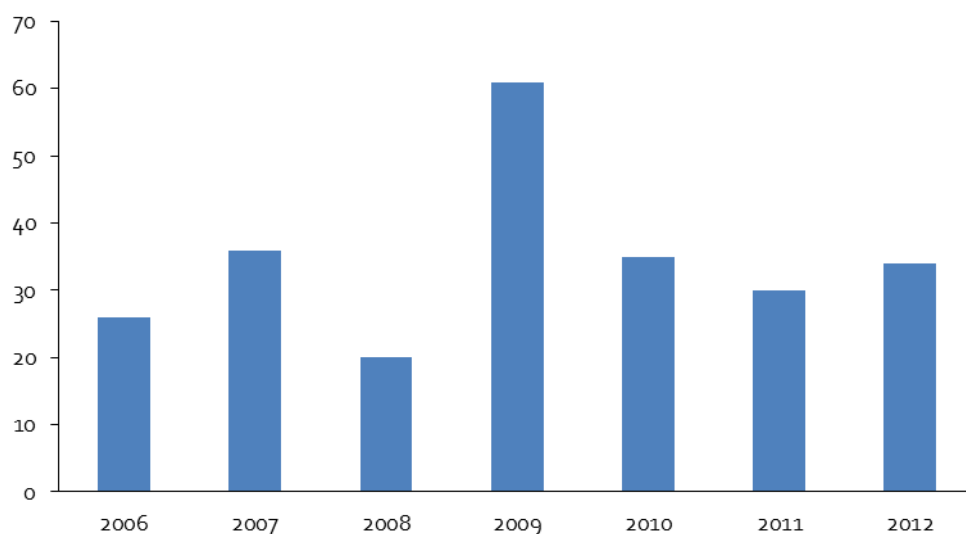
coopbezoek terug. Bij de radio- en tv-producenten is eveneens een forse stijging van het aantal faillissementen opgetreden.

Tabel 12.1: Gemiddeld aantal faillissementen per jaar in (commerciële) delen van de cultuursector, 2006-2008 versus 2009-2012

Deelsector	2006-2008	2009-2012	Stijgingspercentage
Kunstgalerie, musea, monumenten en kunstuitleen	3,7	5,3	43
Producenten van films (geen televisiefilms)	7,3	17,3	135
Radio en televisie (vooral producenten)	7,0	9,3	32
Beoefening van podiumkunsten	2,3	3,8	61
Producenten van podiumkunsten en theaters	4,3	5,5	27
Beoefening van scheppende kunst	2,7	3,5	31
Totaal	27,3	44,5	63

Bron: Faillissementen.com (Bewerking APE/Rebel)

Figuur 12.1: Aantal faillissementen in de cultuursector, 2006-2012^a

a Eerste helft 2013 18 faillissementen.

Bron: Faillissementen.com (bewerking APE/Rebel)

De grote stijging van het aantal faillissementen vindt vooral plaats in 2009 (zie figuur 12.1). Dat is het eerste jaar na de bankencrisis, toen de banken de kredietkraan vrijwel volledig dichtdraaiden. Vooral de filmproducenten en de radio- en tv-producenten werden hierdoor sterk getroffen (in totaal 38 van de 61 faillissementen in 2009). In de jaren 2010 tot en met 2012 valt het aantal faillissementen in de cultuursector weer (tijdelijk) terug naar het niveau van vóór de economische crisis. In de eerste helft

van 2013 vinden 18 faillissementen plaatst. Dat wijst globaal voor het gehele jaar 2013 op ongeveer evenveel faillissementen als in 2012. De cultuursector blijkt zich in het eerste halfjaar van 2013 te onttrekken aan de sterke stijging van het aantal faillissementen, dat het CBS in de rest van de economie waarneemt.²²

12.3 Conclusies

In het hoofdstuk hebben we de ontwikkeling van het aantal zakelijke faillissementen in de cultuursector vanaf 2006 geanalyseerd. De belangrijkste conclusies van het hoofdstuk luiden als volgt:

- In de periode 2009-2012 treedt een duidelijke stijging van het aantal faillissementen in het *commerciële* deel van de cultuursector op. Ten opzichte van de periode 2006-2008 is het gemiddelde aantal faillissementen per jaar in de cultuursector met 63% gestegen.
- De grote stijging van het aantal faillissementen vindt vooral plaats in 2009 en dan in het bijzonder bij de filmproducenten en de radio- en tv-producenten.
- In het eerste halfjaar van 2013 onttrekt de cultuursector zich aan de sterke stijging van het aantal faillissementen in de rest van de economie. Uit de volgende meting zal blijken of het aantal faillissementen zich in het tweede deel van 2013 ook onttrekt aan de landelijke ontwikkeling.

²² CBS, Recordaantal faillissementen in eerste helft van 2013, persbericht 11 juli 2013.

13 Bekostigingsmix

13.1 Inleiding

In tijden van teruglopende publieke middelen wordt ook gekort op subsidies voor de culturele sector. Eén van de centrale strategieën om met minder subsidie nog steeds een vergelijkbaar aanbod te kunnen bieden, is de verandering van de bekostigingsmix. Kort gezegd gaat het erom dat subsidies van overheden vervangen worden door andere inkomstenbronnen. In het kader van dit onderzoek maken we een onderscheid tussen drie bekostigingsbronnen:

- **Subsidies:** dit zijn bijdragen van het ministerie van OCW of een ander ministerie, van een cultuurfonds, van een decentrale overheid of van de Europese Unie. Hieronder vallen zowel exploitatie- als huursubsidies, en zowel structurele als incidentele subsidies.
- **Opbrengsten:** dit zijn bijdragen van private partijen waar een tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden zijn publieksinkomsten (tegenprestatie: toegang tot culturele activiteiten), sponsorinkomsten (tegenprestatie: zichtbaarheid van een merk) en inkomsten uit horeca en merchandising.
- **Overige private bijdragen uit private middelen:** dit zijn bijdragen van private partijen (personen of bedrijven) waar geen (directe) tegenprestatie tegenover staat. Voorbeelden hiervoor zijn bijdragen van private fondsen en giften van bedrijven of vriendenverenigingen.

In de komende paragrafen gaan we in op de bekostigingsmix van de musea, de BIS-instellingen voor podiumkunsten, de door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerde instellingen, VSCD-podia en vrije theaterproducenten.

13.2 Bekostigingsmix van musea

De analyse van de bekostigingsmix van musea splitsen we op in twee onderdelen. Voor de rijksgesubsidieerde musea beschikken we over data voor de jaren 2005 t/m 2012. Voor deze instellingen is een trendanalyse van de bekostiging mogelijk. Daarnaast is er in de dataset van Museana voor een groter aantal musea data over de bekostiging beschikbaar voor het jaar 2012. Voor deze grotere sample van musea geven we een nulmeting die in de komende jaren wordt uitgebreid naar een trendanalyse.

13.2.1 Trendanalyse

Voor 23 musea zijn meerjarige gegevens beschikbaar vanuit de Kubus database.²³ Het panel bevat de grootste Nederlandse musea. Een aantal musea is niet in het panel opgenomen, omdat niet voor alle

²³ In de analyse in dit hoofdstuk wordt het Nederlands Fotomuseum meegenomen, hoewel het in de Kubus database niet gekwalificeerd is als Museum.

jaren gegevens beschikbaar zijn. De volgende tabellen bevatten de samenstelling van de inkomsten van de 23 musea in de jaren 2005-2012.

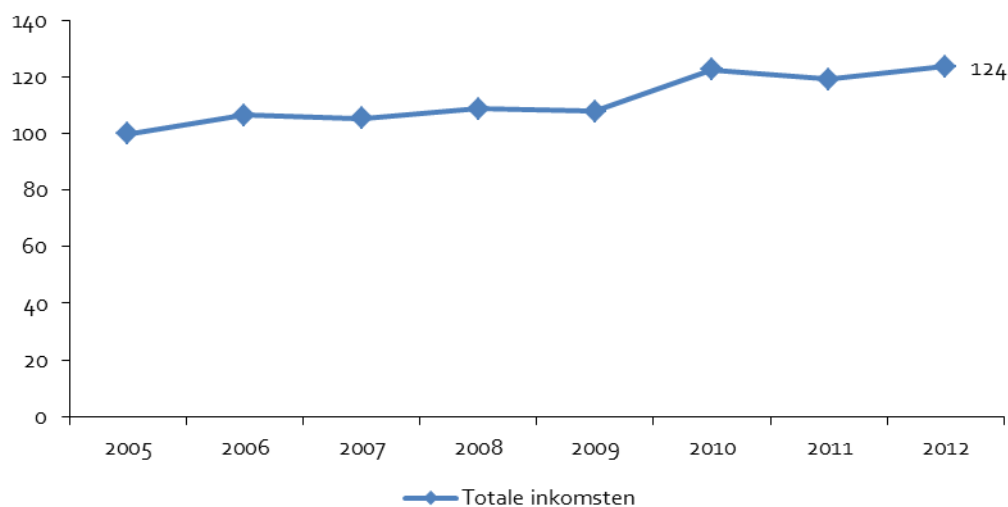
Tabel 13.1: Inkomsten rijks gesubsidieerde musea 2005-2012 (reëel)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Subsidies	143,3	148,0	151,8	152,3	146,5	180,4	163,5	166,1
Opbrengsten	56,0	63,0	55,9	60,6	64,0	64,8	72,2	76,9
Overige bijdragen uit private middelen	15,3	17,8	18,8	20,4	21,0	18,1	20,0	22,8
Totaal	214,5	228,7	226,5	233,3	231,5	263,3	255,8	265,7

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De totale inkomsten kennen in de periode 2005-2012 een aparte ontwikkeling: een jaar van groei wordt telkens gevolgd door een jaar van consolidatie, en andersom. Uitgedrukt als index (2005=100) liggen de totale inkomsten van musea in 2012 op 124.

Figuur 13.1: Ontwikkeling totale reëel inkomsten rijks gesubsidieerde musea, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

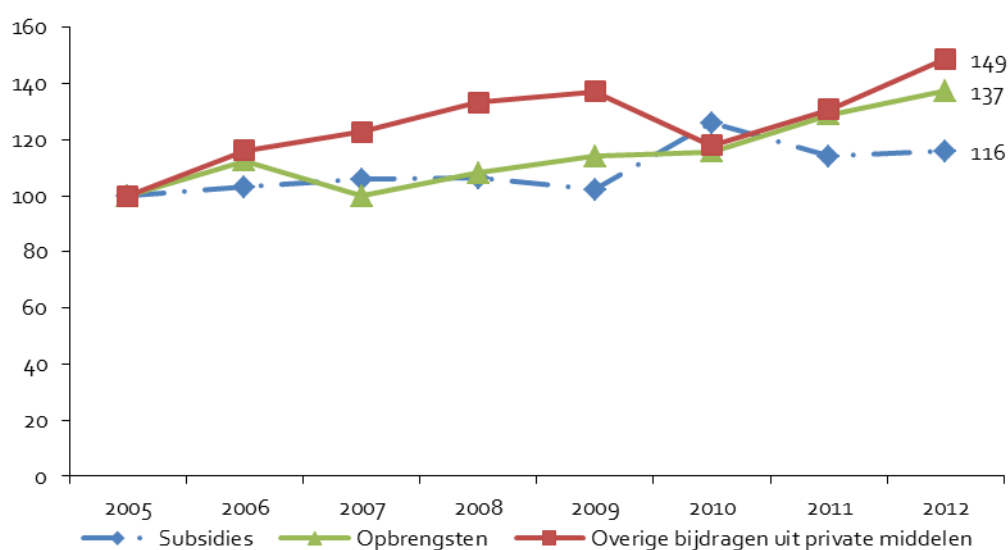
Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De bekostigingsmix van de 23 musea is over de gehele periode 2005 - 2012 weinig veranderd. Sinds 2010 is er sprake van een teruglopend belang van subsidie en een stijgend belang van marktinkomsten en overige private inkomsten. Daarbij zijn subsidies nog wel de meest belangrijke inkomsten-

post. Het relatieve belang van subsidies is teruggelopen van 69% in 2010 naar 62% in 2012.²⁴ Het aandeel van de opbrengsten in de totale bekostigingsmix neemt tussen 2010 en 2012 toe van 25% naar 29%. Het valt te bezien of deze trend in de komende jaren doorzet.

Als we de ontwikkeling van de drie bekostigingscategorieën indexeren (2005=100), dan zien we dat de marktinkomsten en de overige private inkomsten in de afgelopen jaren een opwaartse ontwikkeling laten zien in tegenstelling tot de subsidies.

Figuur 13.2: Reële ontwikkeling inkomstenbronnen rijks gesubsidieerde musea, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

13.2.2 Nulmeting

Als we alleen naar het jaar 2012 kijken, dan is voor een groter aantal musea gegevens beschikbaar over (onder andere) de inkomsten. Het gaat dan in totaal om 192 musea met totale inkomsten van 592,5 miljoen euro. Deze inkomsten halen de musea voor 67% in de vorm van subsidies op bij de verschillende overheden. Zo'n 26% van de inkomsten zijn opbrengsten, 7% zijn overige bijdragen uit private middelen.

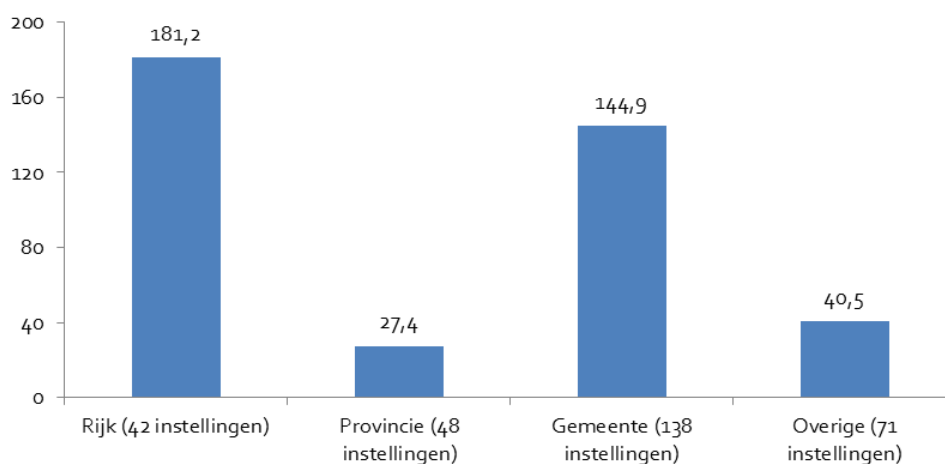
²⁴ Deze ontwikkeling is slechts ten dele te verklaren door de opening van het Scheepvaartmuseum in 2011: bij 19 van de 23 musea zijn tussen 2010 en 2012 de opbrengsten sterker gestegen dan de subsidies.

Daarmee is de bekostigingsmix in 2012 van de bredere selectie (192 musea) iets minder afhankelijk van subsidies dan de bekostigingsmix van het panel van de 23 grotere musea (67% ten opzichte van 62%). De grotere musea halen (in relatieve termen) meer middelen op in de vorm van overige bijdragen uit private middelen en in de vorm van opbrengsten. Dit verschil wordt nog versterkt als we rekening houden met het feit dat de 23 grotere musea een belangrijke rol spelen in de bredere selectie: 51% van de totale inkomsten van de bredere groep betreffen inkomsten van de kleinere groep. Met andere woorden: het verschil in de bekostigingsmix tussen de 23 grote musea en de 169 andere musea is aanzienlijk.

In totale bedragen gaat het om 394 miljoen euro aan subsidies, 156,2 miljoen euro aan marktinkomsten en 42,3 miljoen euro aan inkomsten uit overige private bronnen.

De meeste cultuursubsidie wordt verstrekt door de rijksoverheid: zo'n 181,2 miljoen euro aan 42 instellingen (gemiddeld 4,3 miljoen euro per museum). Provincies verstrekken 27,4 miljoen euro aan 48 instellingen (gemiddeld 0,6 miljoen euro), gemeenten verstrekken 144,9 miljoen euro aan 138 instellingen (gemiddeld 1,1 miljoen euro). Uit overige subsidie (zoals loonsubsidie) ontvangen 71 instellingen 40,5 miljoen euro (gemiddeld 0,6 miljoen euro).

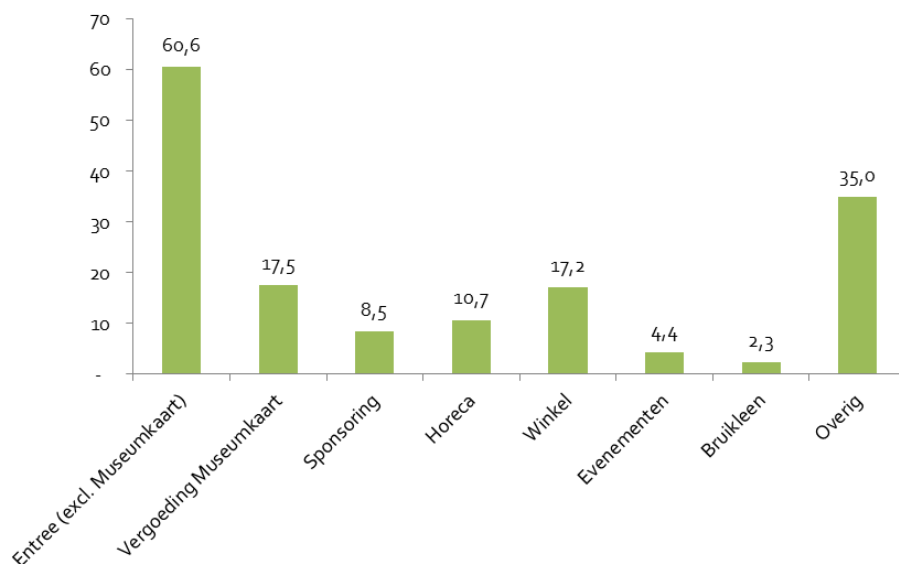
Figuur 13.3: Samenstelling inkomstenbron subsidies bij rijksge subsidieerde musea, 2012 (in miljoenen euro's)

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De opbrengsten van de musea betreffen vooral inkomsten uit entreegelden. Inclusief de vergoedingen voor het gebruik van de Museumkaart gaat het om 78,1 miljoen euro. Horeca, de museumwinkel en evenementen leveren gezamenlijk 32,3 miljoen euro op, sponsoring 8,5 miljoen euro, bruikleenverkeer 2,3 miljoen euro, en er zijn 35 miljoen euro aan overige inkomsten.

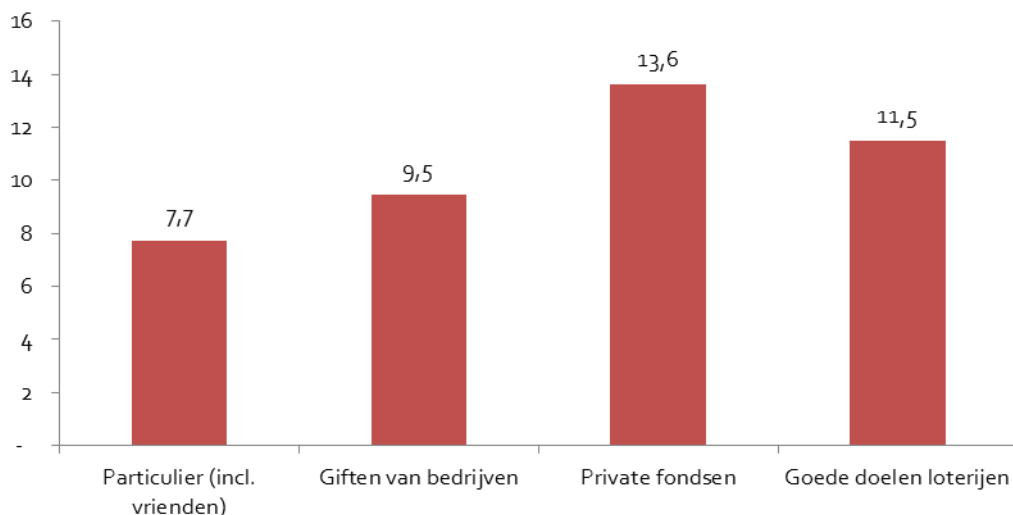
Figuur 13.4: Samenstelling inkomstenbron opbrengsten bij rijksgesubsidieerde musea, 2012 (in miljoenen euro's)

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De overige bijdragen uit private middelen worden nader gespecificeerd in vier inkomstenbronnen, waarbij geen van deze bronnen dominant is. Zo'n 13,6 miljoen euro wordt beschikbaar gesteld door private fondsen, en 11,5 miljoen door goede doelen loterijen. Bij 9,5 miljoen euro gaat het om giften van bedrijven, en bij 7,7 miljoen euro om bijdragen van particulieren, waaronder de vriendenverenigingen van de instellingen.

Figuur 13.5: Samenstelling inkomstenbron overige opbrengsten uit private middelen bij rijksgesubsidieerde musea, 2012 (in miljoenen euro's)

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

13.3 BIS-instellingen voor podiumkunsten

13.3.1 Trendanalyse

Voor 53 podiumkunsteninstellingen die door OCW gesubsidieerd worden, zijn meerjarige gegevens beschikbaar over de bekostigingsmix. Het gaat dan om de jaren 2005 t/m 2012. De volgende tabellen bevatten de samenstelling van de inkomsten van deze 53 instellingen in de jaren 2005-2012.

Tabel 13.2: Inkomsten door BIS-instellingen voor podiumkunsten 2005-2012 (reëel)

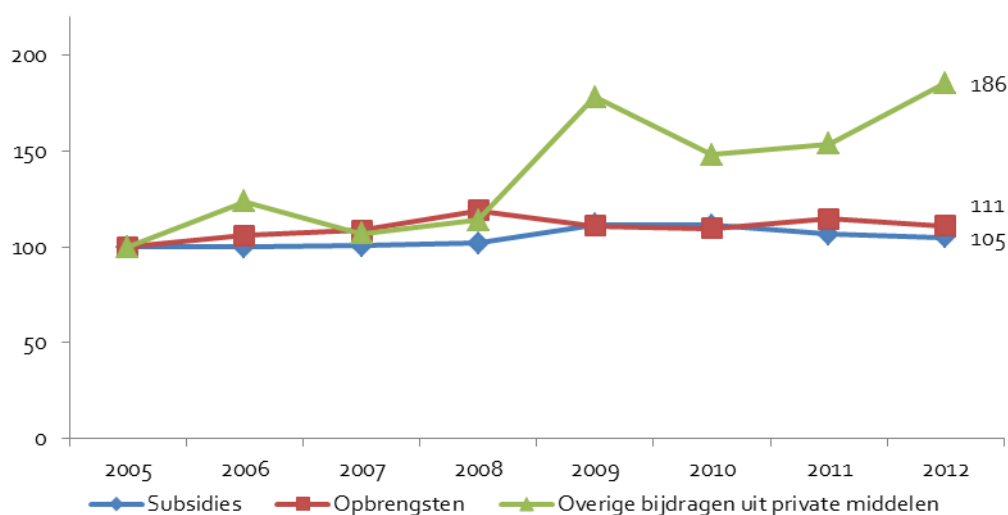
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Subsidies	175,2	174,9	176,4	178,5	195,5	195,0	186,9	183,7
Opbrengsten	51,3	54,4	55,7	60,9	56,8	56,2	58,8	57,0
Overige bijdragen uit private middelen	2	2,5	2,1	2,3	3,6	3,0	3,1	3,7
Totaal	228,6	231,7	234,3	241,7	256,0	254,2	248,8	244,4

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

De totale inkomsten van de podiumkunsteninstellingen zijn tussen 2005 en 2009 gestegen, en dalen sindsdien in reële termen. In de bekostigingsmix zien we nauwelijks verschuivingen: in 2005 ontvingen BIS-instellingen voor podiumkunsten 77% van hun inkomsten uit subsidies, nu ligt dit percentage op 75%. De opbrengsten zijn licht gestegen (van 22% naar 23%), evenals de overige bijdragen uit private middelen (van 1% naar 2%).

Als we de ontwikkeling van de drie bekostigingscategorieën indexeren (2005=100), dan zien we dat de overige bijdragen uit private middelen in de afgelopen jaren sterk toenemen. De toename is zo sterk omdat de overige bijdragen uit private middelen slechts een beperkt bedrag omvatten (3,7 mln.) en daardoor zorgen relatieve kleine absolute veranderingen voor grote procentuele verschillen. Subsidies nemen relatief het minst sterk toe in de periode 2005-2012. Vanaf 2010 is er zelfs sprake van een afname van de reële subsidies.

Figuur 13.6: Reële ontwikkeling inkomstenbronnen bij BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

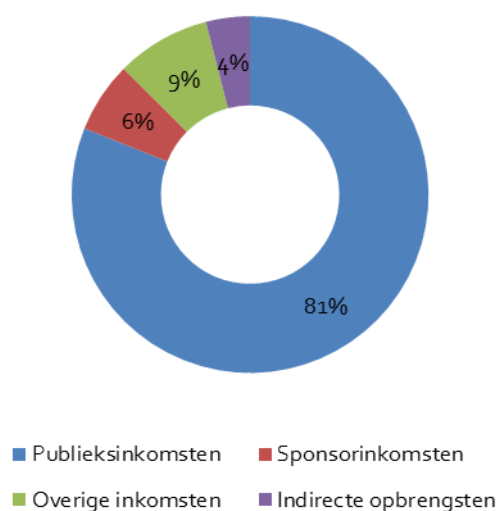
13.3.2 Nulmeting

Voor dezelfde 53 instellingen zijn iets gedetailleerdere gegevens beschikbaar voor het jaar 2012. Hierdoor is, evenals bij de musea, een nadere specificatie mogelijk van de inkomstenbronnen.

De meeste cultuursubsidie wordt verstrekt door het ministerie van OCW: zo'n 154,8 miljoen euro (76%). Provincies verstrekken 7,3 miljoen euro (4%), en gemeenten zo'n 40,8 miljoen euro. (20%)

Van de opbrengsten halen de instellingen veruit het grootste gedeelte via publieksinkomsten binnen (52,3 miljoen euro). Sponsorinkomsten, overige inkomsten en indirecte opbrengsten zijn veel minder belangrijk in de bekostigingsmix.

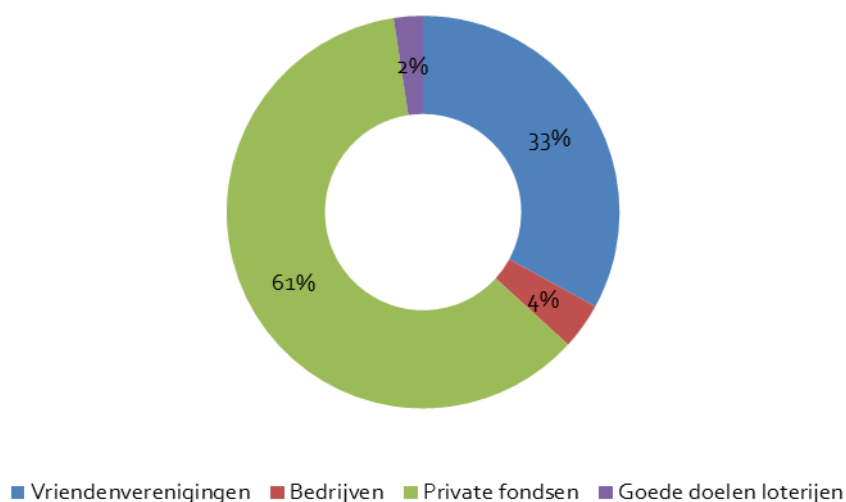
Figuur 13.7: Samenstelling inkomstenbron 'opbrengsten' bij BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2012

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

Ook bij de overige bijdragen uit private middelen zien we dat één inkomstenpost (private fondsen) duidelijk belangrijker is dan de overige posten. Daarbij geldt echter wel dat het hier om een zeer laag bedrag gaat – in totaal om 4,2 miljoen euro, waarvan 2,5 miljoen euro bij private fondsen wordt opgehaald.

Figuur 13.8: Samenstelling inkomstenbron overige opbrengsten uit private middelen bij BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2012

Bron: ministerie van OCW (Bewerking APE/Rebel)

13.4 FPK-instellingen voor podiumkunsten

13.4.1 Trendanalyse

Van 56 door het Fonds Podiumkunsten gesubsidieerde instellingen (exclusief festivals) zijn bekostigingsdata beschikbaar voor de jaren 2009 t/m 2012. De volgende tabel bevat de samenstelling van de inkomsten van deze instellingen in de jaren 2009-2012.

Tabel 13.3: Ontwikkeling inkomsten FPK-instellingen voor podiumkunsten 2009-2012 (reëel)

	2009	2010	2011	2012
Subsidies	31,3	29,6	28,2	31,7
Opbrengsten	16,3	16,7	16,8	16,3
Overige bijdragen uit private middelen	1,1	1,6	0,7	2,2
Totaal	48,7	47,8	45,5	50,1

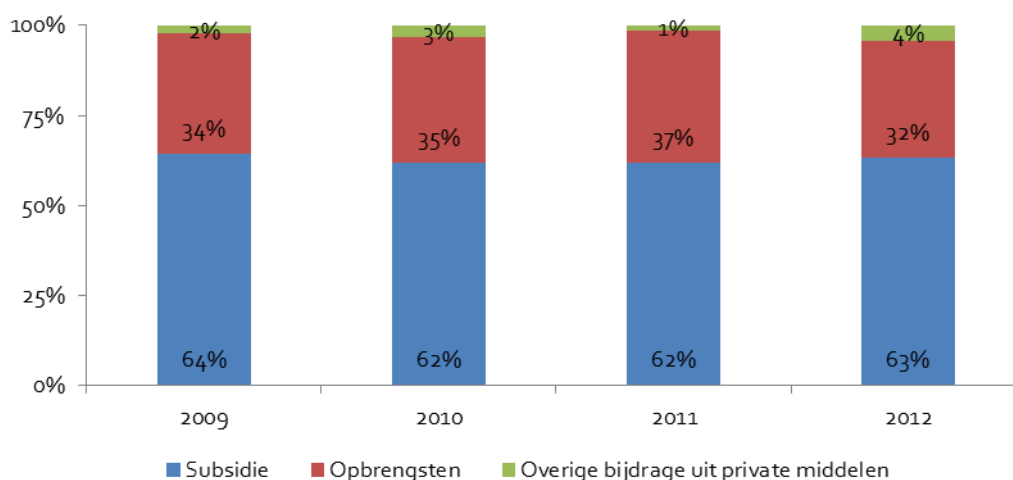
Bron: FPK (Bewerking APE/Rebel)

Opvallend is dat de totale inkomsten van 2009 t/m 2011 een licht teruglopende tendens laten zien, maar in 2012 duidelijk (met 12,4%) zijn gestegen. We kunnen deze stijging niet goed verklaren. Het

betreft een brede ontwikkeling: de meerderheid van de instellingen haalt in 2012 meer inkomsten binnen dan in 2011, en het betreft zowel kleinere als grotere instellingen.

De bekostigingsmix van de 56 instellingen is over de periode 2009 tot en met 2012 nauwelijks veranderd. De subsidies zijn de meest belangrijke inkomstenpost: 63% in 2012. De opbrengsten dragen 32% bij, de overige bijdragen uit private middelen 4%.

Figuur 13.9: Samenstelling inkomsten FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2009-2012

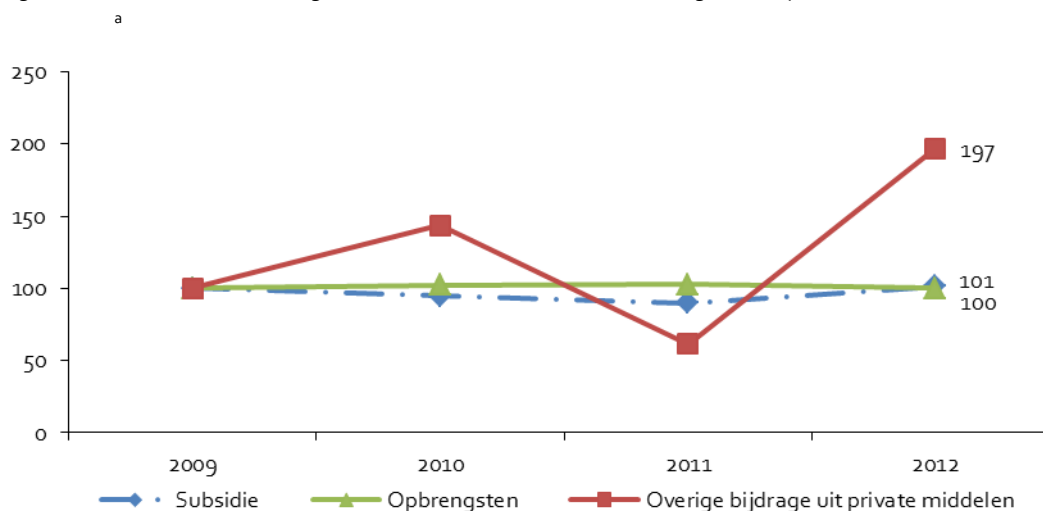

Bron: FPK (Bewerking APE/Rebel)

Als we de ontwikkeling van de drie bekostigingscategorieën indexeren (2009=100), dan zien we dat de overige bijdragen uit private middelen tussen 2011 en 2012 een grotere volatiliteit kennen, terwijl de andere twee onderdelen van de bekostigingsmix een veel stabielere ontwikkeling kennen. De sterke toename is enerzijds te verklaren doordat het om relatief kleine bedragen gaat waarbij een toename een sterke procentuele groei teweeg brengen. Daarnaast is deze groei te verklaren door het feit dat het bij de overige bijdragen om incidentele en instabiele bijdragen gaat. Dit beeld wordt bevestigd in de studie 'Geven in Nederland' waarin wordt benoemd dat de meerderheid van vermogende Nederlanders giften als incidenteel beschouwd. Op geaggregeerd niveau betekent dit dat de bijdragen instabiel zijn.²⁵

²⁵ 'Geven in Nederland', 2011, p. 177.

Figuur 13.10: Ontwikkeling van de reële inkomsten FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2009-2012

a Indexcijfers met 2005 = 100.

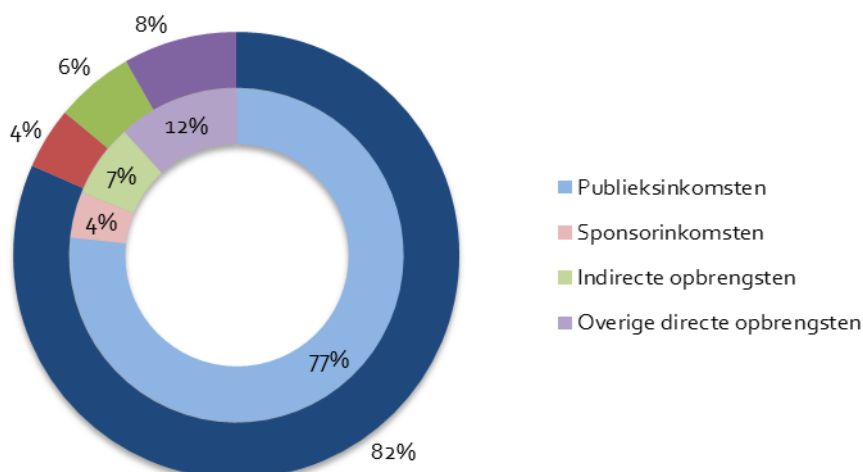
Bron: FPK (bewerking APE/Rebel)

De relatieve betekenis van de overige bijdragen uit private middelen is tussen 2011 en 2012 sterk gestegen (van 1% naar 4%); in absolute bedragen gaat het om een stijging van 243%. In de beschikbare dataset is deze categorie niet nader gespecificeerd (bijv. vriendenvereniging, private fondsen, giften van bedrijven), zodat een nadere verklaring niet mogelijk is.

De opbrengsten zijn wel nader gespecificeerd, zodat we hierop nader kunnen inzoomen. Op totaalniveau zijn de opbrengsten tussen 2011 en 2012 niet veel veranderd (van 17,4 miljoen euro naar 17,3 miljoen euro). Hierachter liggen echter wel opmerkelijke verschuivingen. De publieksinkomsten maakten in 2011 nog 77% uit van de opbrengsten, in 2012 was dit 82%. Deze groei kwam ten koste van de overige directe opbrengsten²⁶ (van 12% in 2011 naar 8% in 2012).

²⁶ Het verantwoordingshandboek van het Fonds Podiumkunsten definieert 'overige directe opbrengsten' als volgt: 'Alle overige inkomsten die een directe relatie hebben met uw kernactiviteiten'.

Figuur 13.11: Ontwikkeling inkomstenbron opbrengsten bij FPK-instellingen voor podiumkunsten, 2011 (binnen) en 2012 (buiten)

Bron: FPK (bewerking APE/Rebel)

Het feit dat het om een bijna één-op-één verschuiving gaat tussen twee opbrengstenbronnen waarvan je eigenlijk enige correlatie zou verwachten, duidt erop dat het hier gaat om een verandering in het rapportagesysteem.

13.5 Bekostigingsmix vrije theaterproducenten

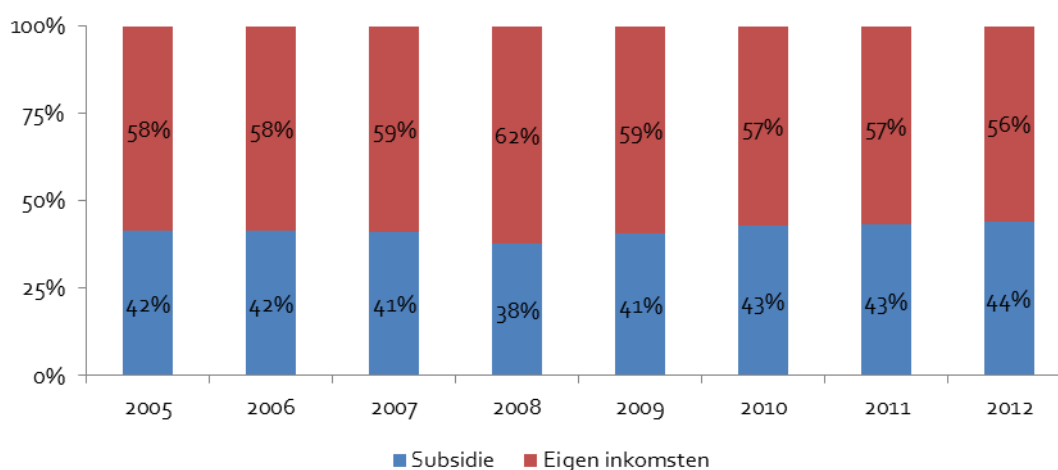
De vrije theaterproducenten zijn lastig vergelijkbaar met de overige instellingen die we in de analyse van de bekostigingsmix meenemen. Immers, dit zijn instellingen die (bijna) volledig commercieel opereren en niet of nauwelijks afhankelijk zijn van subsidies. In concrete getallen betekent het dat de vrije theaterproducenten tussen 2005 en 2012 telkens tussen de 85% en de 95% van hun opbrengsten uit recettes halen. Tussen de 3% en de 13% halen ze uit overige inkomsten, de rest uit sponsoring. Binnen de overige inkomsten vallen ook de subsidies, maar deze zijn verwaarloosbaar: bij een gemiddelde jaaromzet van boven de 130 miljoen euro gaat het om drie keer (in 2006, 2009 en 2011) subsidie-inkomsten van telkens ruim onder een ton. In de overige jaren zijn de gerapporteerde subsidie-inkomsten zelfs nul.

13.6 Bekostigingsmix van VSCD-podia

De analyse van de bekostigingsmix van VSCD-podia gaat uit van het vaste panel van 95 podia dat we ook in hoofdstuk 4 van dit rapport hebben onderzocht. Deze podia hebben, bij elkaar opgeteld, in 2012 totale baten van ca. 346 miljoen euro.

De analyse van de bekostigingsmix wijkt enigszins af van de analyse van de bekostiging van musea en van gezelschappen uit de podiumkunsten. Dit ligt aan de systematiek die door de VSCD wordt toegepast en de hierdoor beschikbare data. We kunnen op basis van die data een onderscheid maken tussen twee inkomstencategorieën, subsidies²⁷ en eigen inkomsten²⁸. In de periode 2005-2012 zien we dat de bekostigingsmix relatief stabiel is, waarbij we sinds 2010 wel een licht toenemend belang van subsidie-opbrengsten zien. In 2008 is er sprake van een duidelijkere, maar tijdelijke verandering, als gevolg van hogere advertentieopbrengsten van één instelling.

Figuur 13.12: Bekostigingsmix VSCD-podia 2005-2012

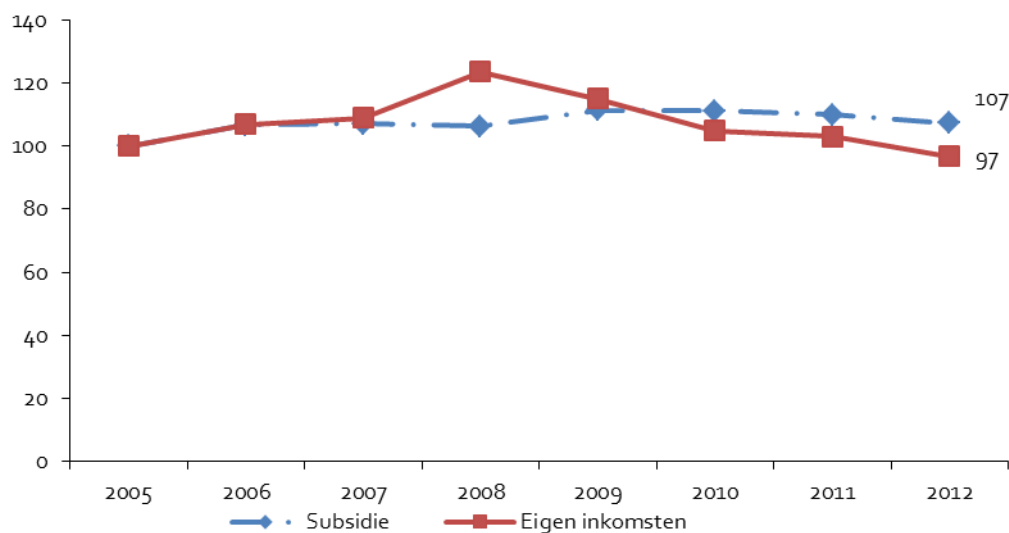

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

De stabiele verdeling tussen de twee categorieën vertaalt zich logisch naar een parallel lopende trend van de categorieën, wederom met de genoemde, verklaarbare uitzondering in 2008. Daarbij wordt wel duidelijk dat de eigen inkomsten sinds 2009 een dalende trend laten zien (zie figuur 13.13).

²⁷ De categorie 'subsidies' bestaat uit meerdere inkomstenposten: subsidies van rijk, provincies en gemeentes, bijdragen van fondsen, loonkostensubsidies en overige subsidies.

²⁸ De categorie 'eigen inkomsten' bestaat uit meerdere inkomstenposten: recette, dienstverlening, verhuur theateraal en niet-theatraal, horeca, advertentie, sponsorinkomsten, bijdragen anders en overige inkomsten.

Figuur 13.13: Ontwikkeling subsidies en eigen inkomsten VSCD-podia 2005-2012^a

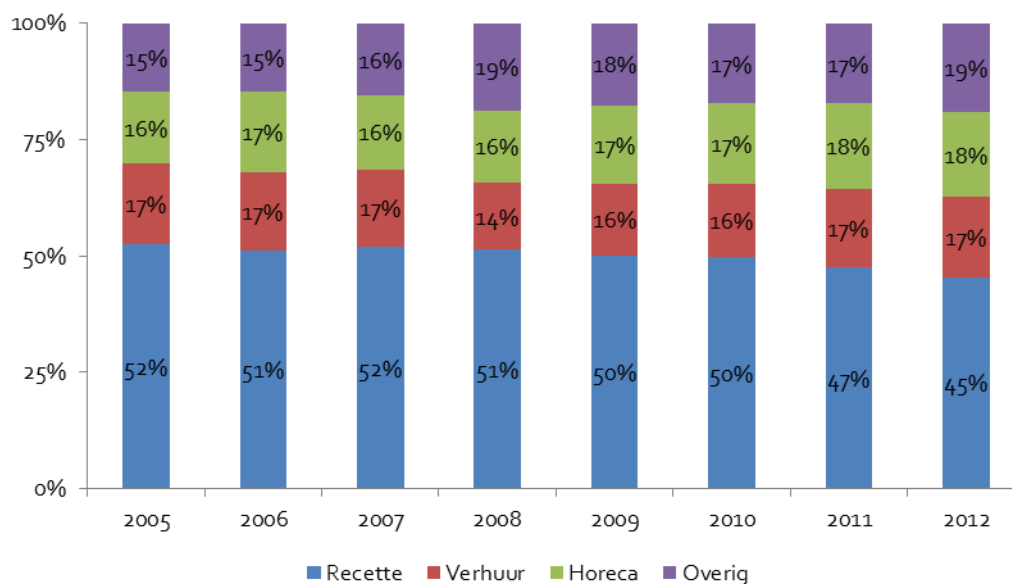
a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Als we inzoomen op het relatieve belang van de subsidiebronnen, dan zien we dat de VSCD-podia veruit de meeste subsidie ontvangen van de gemeentes. In de periode 2005-2010 gaat het telkens om 92-94% van de subsidie; in 2011 en 2012 is dit iets minder (87% c.q. 85%), wat te verklaren is door de loonsubsidie die één van de podia heeft ontvangen. Het relatieve belang van Rijk en provincies is klein: bij elkaar opgeteld dragen ze steeds 2% bij aan de subsidie-inkomsten van de podia. De conclusie is dat we ook bij de samenstelling van de subsidie-inkomsten een zeer stabiel beeld zien.

Een wat dynamischer beeld zien we bij de samenstelling van de eigen inkomsten van de podia. Hierbij kunnen we een duidelijke trend waarnemen: de inkomsten uit recette dalen sinds 2007 continu. Daarentegen stijgen de opbrengsten uit horeca (pacht c.q. bruto-omzet) en uit overige eigen inkomsten.

Figuur 13.14: Ontwikkeling eigen inkomsten VSCD-podia 2005-2012

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

We kunnen concluderen dat de bekostigingsmix van VSCD podia in de periode 2005-2012 relatief stabiel is, maar dat de eigen inkomsten in de periode sinds 2009 wel onder druk komen te staan. Dit is vooral te verklaren door dalende recette-inkomsten.

13.7 Conclusies

De volgende tabel bevat een overzicht over de bekostigingsmix in 2012 in de hier geanalyseerde deelsectoren.

Tabel 13.4: Bekostigingsmix per deelsector, 2012

	Subsidies	Opbrengsten	Overige bijdragen private middelen
Rijksgesubsidieerde musea (n=23)	62	29	9
Bredere selectie musea (n=192)	67	26	7
PK-instellingen in de BIS (n=53)	75	23	2
PK-instellingen van het FPK (n=56)	63	33	4
VSCD-podia ^a	44	56	
Vrije theaterproducenten ^b	0	89	11

^a Bij de VSCD-podia hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen subsidies enerzijds en eigen inkomsten anderzijds. In deze tabel zijn de eigen inkomsten meegenomen in de kolom 'opbrengsten'.

^b Bij de vrije theaterproducenten hanteren we een andere categorie-indeling. We kunnen een onderscheid maken tussen ten eerste subsidies, ten tweede inkomsten uit recette en sponsoring en ten derde overige inkomsten. De tweede categorie is meegenomen in de kolom 'opbrengsten', de derde categorie in de kolom 'overige bijdragen private middelen'.

Bron: FPK, OCW, VSCD, VVTP (Bewerking APE/Rebel)

Op basis van de analyse stellen we vast dat de bekostigingsmix in de onderzochte deelsectoren in de afgelopen jaren niet ingrijpend is gewijzigd: de rijksgesubsidieerde instellingen en de overige musea blijven voor circa twee derde van hun inkomsten afhankelijk van overheidssubsidies. Daarbij geldt wel dat vooral de 'overige bijdragen uit private middelen' duidelijk sterker stijgen dan de subsidies. Op termijn leidt dit tot een teruglopend belang van subsidie, en een stijgend belang van marktinkomsten en overige private inkomsten. Maar gezien de absolute getallen duurt die omslag lang: zelfs als de BIS-instellingen voor podiumkunsten hun 'overige bijdragen uit private middelen' met 50% zouden verhogen, dan zou het belang van deze inkomstenpost nog steeds 'slechts' 3% zijn. De rijksgesubsidieerde musea zijn het verst in het terugdringen van de subsidieafhankelijkheid.

VSCD-podia zijn in verhouding tot de producerende instellingen en musea veel minder afhankelijk van subsidies, het aandeel subsidies is 44% in de totale bekostiging. Op deze podia spelen echter wel gesubsidieerde gezelschappen. Vrije theaterproducenten krijgen niet of nauwelijks subsidie en halen dus al hun inkomsten uit de markt. Ze spelen (deels) op VSCD-podia die een deel van hun inkomsten uit subsidies krijgen.

Voor 2013 is de verwachting dat er bij de musea (ceteris paribus) sprake zal zijn van een verdere groei van het belang van marktinkomsten ten koste van de subsidies. De reden hiervoor is de opening van het nieuwe Rijksmuseum – dit leidt tot lagere incidentele subsidie inkomsten en tegelijkertijd tot hogere marktinkomsten. Gezien het belang van het Rijksmuseum in het panel van 23 musea is te verwachten dat dit een neerslag zal hebben op de totale trend. Daarnaast speelt natuurlijk de ingang

van de nieuwe cultuursubsidieperiode, die over het algemeen minder hoge subsidies met zich meebrengt.

14 Kosten

14.1 Inleiding

Culturele instellingen staan vanuit verscheidene kanten onder druk: er zijn minder overheidssubsidies beschikbaar, het beschikbaar inkomen van het publiek neemt af waardoor er minder geld te besteden is aan culturele activiteiten en het bedrijfsleven is (mogelijk) in tijden van economische crisis minder geneigd om bijvoorbeeld als sponsor op te treden. Dit heeft mogelijk tot gevolg dat culturele instellingen, naast aanpassingen in de bekostiging, ook aanpassingen in hun kostenstructuur moeten doorvoeren. De ontwikkeling van de kosten is immers ingekaderd door de ontwikkeling van de inkomsten (subsidies en eigen inkomsten). Vraag is hoe de kosten zijn opgebouwd en hoe ze zich in de periode 2005-2012 hebben ontwikkeld.

In dit hoofdstuk gaan we in op de kostenstructuur van instellingen voor podiumkunsten en musea. We analyseren de kostenstructuur waarbij we onderscheid maken tussen de type kosten en de kostenontwikkeling. Verder analyseren we de kosten per bezoek. We maken de analyse voor BIS-instellingen voor de podiumkunsten, FPK-instellingen voor podiumkunsten voor podiumkunsten en musea.

14.2 Kosten van rijksge subsidieerde gezelschappen voor podiumkunsten

Hoe ontwikkelen de kosten zich bij instellingen voor podiumkunsten? Deze vraag staat centraal in deze paragraaf. We gaan in op de ontwikkeling van de totale kosten, de onderverdeling naar type en eventuele verschillen tussen genres. Alle kosten presenteren we als *reële kosten*, dat wil zeggen kosten die gecorrigeerd zijn voor inflatie.

We kunnen onderscheid maken naar de volgende type kosten:

- Personeelskosten (beheerskosten en activiteitenkosten)
- Materiele kosten (beheerskosten en activiteitenkosten)

De beheerskosten zijn de kosten die samenhangen met het beheer van de instellingen. Het gaat om kosten voor huisvesting, algemene publiciteit, of bij het personeel, kosten voor de algemene bedrijfsvoering (ICT, facilitaire dienst, directie etc.). De activiteitenkosten zijn kosten die direct samenhangen met de activiteiten van instellingen, bijvoorbeeld de productie van een voorstelling. Bij personele kosten gaat het bij podiumkunsten om uitvoerend personeel en ondersteunend/technisch personeel waarvan de werkzaamheden de uitvoering van activiteiten of programma's betreffen. Materiele activiteitenkosten zijn de zaalhuur en bijvoorbeeld reis- en transportkosten.²⁹

Verreweg het grootste deel van de kosten van BIS-instellingen voor podiumkunsten betreft personele kosten (72%). De totale kosten zijn daarbij voor 80% gelieerd aan de activiteiten, het overige deel

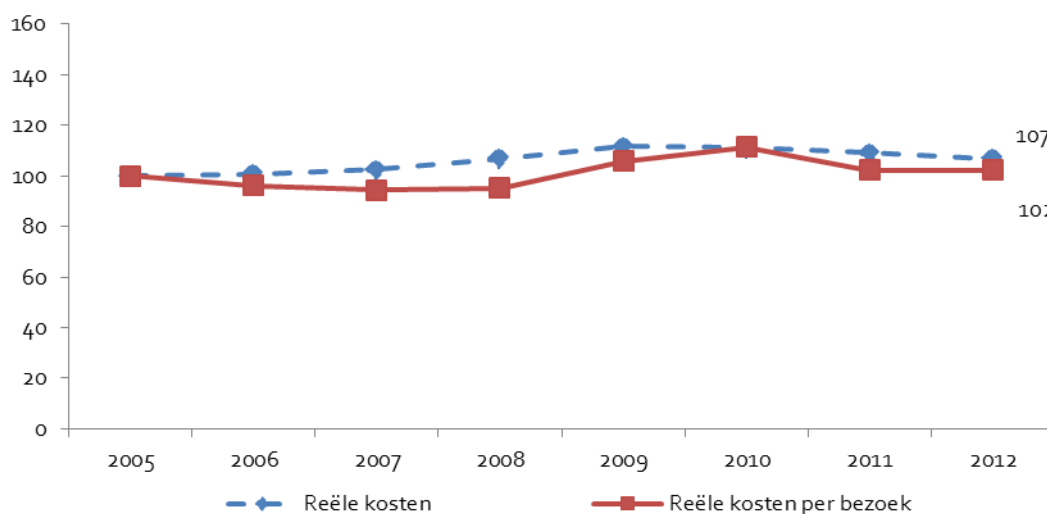
²⁹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen 2009-2012 en Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen 2013-2016

betreft beheerskosten. Voor FPK-instellingen beschikken we over dezelfde type kosten als voor BIS-instellingen voor podiumkunsten. Daar waar bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten de kosten voor driekwart personele kosten betreffen is dit bij FPK-instellingen slechts de helft. Bij FPK-instellingen beslaan de personele kosten dus een relatief kleiner deel van de totale kosten. De onderverdeling tussen activiteit- en beheerskosten is nagenoeg gelijk aan die van de BIS, namelijk 77% en 23%.

Kostenontwikkeling BIS-instellingen voor podiumkunsten

Figuur 14.1 toont de ontwikkeling van de totale kosten en de kosten per bezoek van BIS-instellingen voor podiumkunsten. We zien dat de kosten van instellingen tot en met 2009 toenemen (11%) en vervolgens afnemen tot en met 2012. Over de gehele periode gezien stijgen de reële kosten met 7%. Tussen 2009 en 2012 is er echter sprake van een afname.

Figuur 14.1: Ontwikkeling reële kosten en de reële kosten per bezoek van BIS-instellingen voor podiumkunsten 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

De gemiddelde kosten per bezoek nemen toe tot en met 2010 (11%) en vervolgens af. Over de periode 2005-2012 nemen de kosten per bezoek met 2% toe, deze toename is kleiner dan de toename in de totale kosten. Dit komt omdat de totale kosten sneller stijgen dan het aantal bezoeken. De gemiddelde toename in de totale kosten is in de periode 2005-2012 0,9% per jaar, de gemiddelde toename in het aantal bezoeken is in diezelfde periode 0,6% per jaar.

Tabel 14.1 laat zien dat de kostenontwikkeling per genre niet ver uiteenloopt. In alle genres is er sprake van een beperkte toename in kosten in de periode 2005-2012. Gemiddeld genomen is er in de genres dans en muziek sprake van een minder sterke stijging van de jaarlijkse kosten en bij theater en

opera en muziektheater een sterkere stijging. In de genres muziek, dans en opera nemen de kosten tussen 2008 en 2012 echter jaarlijks af, en alleen in het genre theater is er sprake van een groei in de totale reële kosten.

Tabel 14.1: Ontwikkeling van de totale reële kosten van de BIS-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

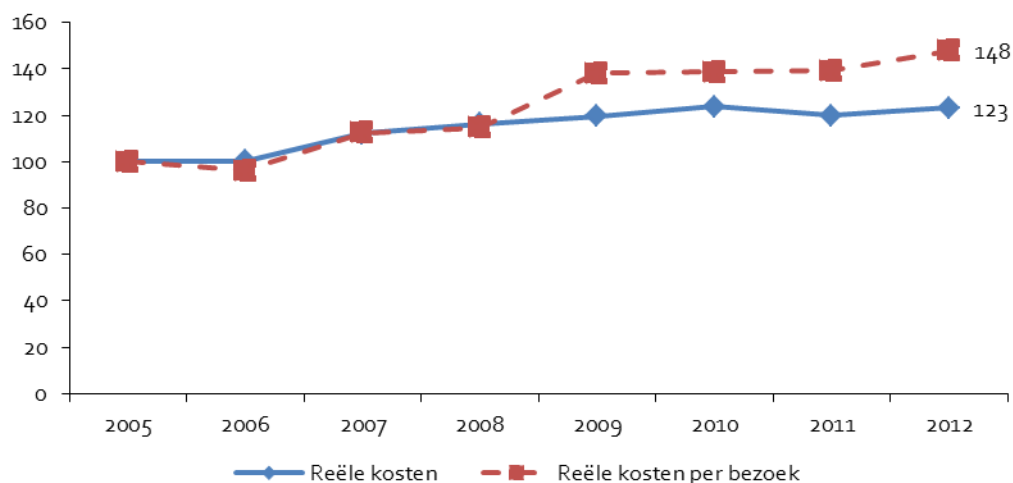
Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (% per jaar)
Totaal	2,2	0,0	0,9
Theater	0,8	2,3	1,6
Muziek	2,3	-1,4	0,2
Dans	3,6	-2,1	0,3
Opera	1,7	2,8	2,3

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Kostenontwikkeling FPK-instellingen voor podiumkunsten

Figuur 14.2 geeft de ontwikkeling van de totale kosten en de totale kosten per bezoek weer. Beide posten nemen toe. De reële kosten stijgen met 28% in de periode 2005-2012. Deze stijging vindt redelijk geleidelijk plaats, maar de laatste jaren zwakt de groei wel iets af. Ook de kosten per bezoek nemen toe, deze toename is sterker dan bij de totale kosten (48%). Tussen 2008 en 2009 vindt er sterke stijging van de kosten per bezoek plaats. Zoals we beschrijven in hoofdstuk 8 daalt dan het bezoek ook sterk. Aangezien de totale kosten redelijk stabiel zijn nemen de kosten per bezoek hierdoor toe.

Figuur 14.2: Ontwikkeling reële kosten en de reële kosten per bezoek van FPK-instellingen voor podiumkunsten 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Gemiddeld genomen nemen de kosten jaarlijks met 3% toe. De jaarlijkse kostenstijging is tussen 2005 en 2008 (5,1%) groter dan tussen 2008 en 2012 (1,5%). De kosten van de FPK-instellingen nemen sterker toe dan die van de BIS-instellingen voor podiumkunsten. Vraag is of we deze ontwikkeling bij alle genres terugzien. Tabel 14.2 geeft hier inzicht in.

Tabel 14.2: Ontwikkeling van de totale reële kosten van de FPK-instellingen voor podiumkunsten per genre, 2005-2012

Genre	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (% per jaar)
Totaal	5,1	1,5	3,0
Theater	4,6	1,2	2,7
Muziek	5,6	-0,1	2,3
Dans	10,6	10,1	10,3
Opera	1,5	0,5	0,9

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

In alle genres nemen de kosten in de periode 2005-2012 toe. Bij dans is er sprake van een forse stijging, maar het gaat hier om slechts een aantal gezelschappen waardoor kleine veranderingen veel invloed hebben op de procentuele groei. Voor alle genres geldt verder dat de groei in de periode 2005-2008 groter is dan in de periode daarna. De reële kosten groeien de laatste jaren dus minder

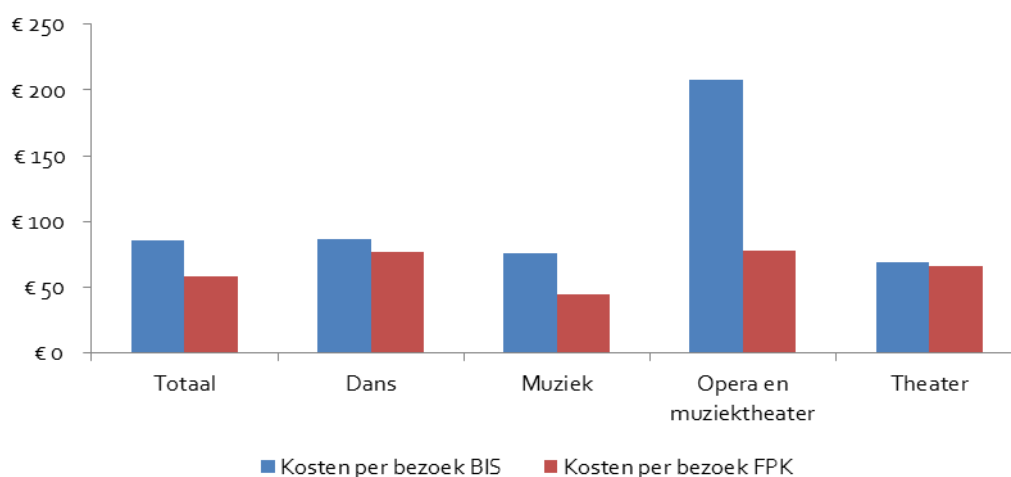
snel. Bij het genres muziek is er zelfs sprake van een afname. Deze trend zien we ook terug bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten.

Kosten per bezoek naar genre

In welk genre liggen de kosten per bezoek het hoogst en welk genre is daarmee relatief kostbaar om te produceren? Het antwoord is af te lezen uit figuur 14.3.

Wanneer we kijken naar de gemiddelde kosten per bezoek van BIS en FPK-instellingen zien we dat de kosten bij BIS-instellingen voor podiumkunsten in 2012 op een hoger niveau liggen dan die van FPK-instellingen. De gemiddelde kosten per bezoek voor BIS-instellingen bedragen € 85 en bij FPK € 58.

Figuur 14.3: Reële kosten per bezoek van BIS en FPK-instellingen voor podiumkunsten per genre 2012

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Bij de BIS-instellingen is, met uitzondering van opera en muziektheater, het kostenniveau per bezoek tussen de genres redelijk gelijk. De kosten per bezoek liggen tussen de € 69 en € 86. Opera en muziektheater is verreweg het duurste genre, de kosten per bezoek liggen gemiddeld op € 208. Dit komt overeen met opvattingen uit de internationale literatuur dat opera de meest kostbare vorm van podiumkunsten is.³⁰ De kosten per productie liggen in dit genre rond de 2,4 miljoen. In de overige genres liggen de kosten een factor 5 lager. Net als bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten zijn de kosten per bezoek bij de FPK-instellingen het hoogst bij het genre opera en muziektheater, deze liggen op € 78. Het kostenniveau is echter veel lager dan bij BIS-instellingen. Het genre muziek kent met € 44 de

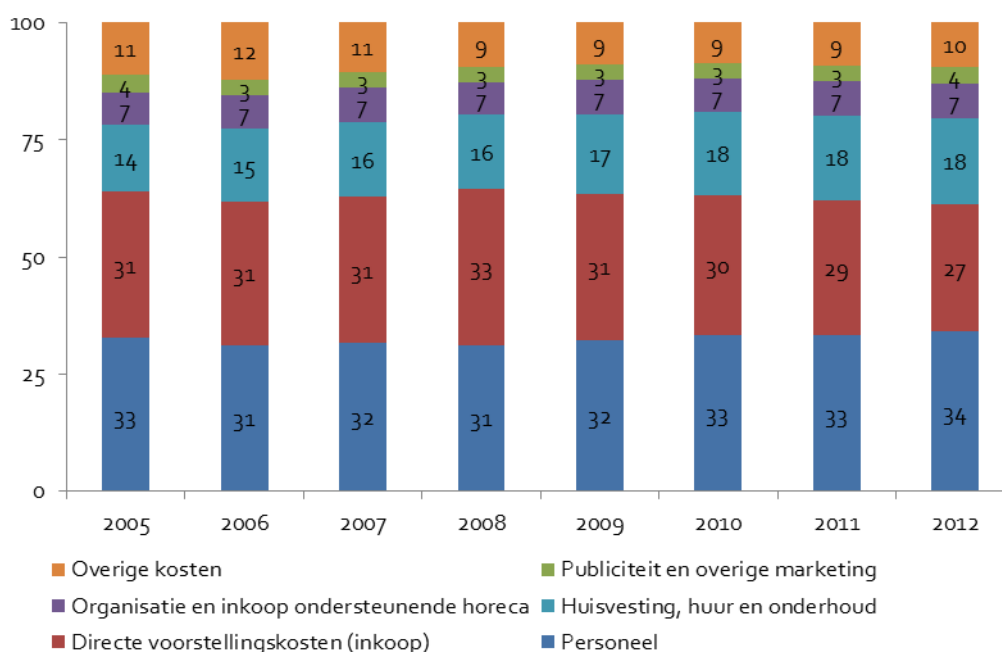
³⁰ Zie bijvoorbeeld Towse in *Handbook of Culturaleconomics*, Chapter 44, Opera.

laagste kosten per bezoek. Dit patroon zien we ook terug bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten, de verschillen tussen de genres bij de BIS-instellingen zijn echter kleiner.

14.3 Kosten van VSCD-podia

Voor de VSCD-podia maken we onderscheid in een aantal kostenposten (zie figuur 14.4) Personeelskosten bedragen in 2012 het grootste deel van de kosten (34%), het gaat om kosten voor het personeel inclusief ondersteunende horeca en ingeleend personeel. Exclusief ondersteunende horeca en ingeleend personeel bedragen de personeelskosten gemiddeld 26% van de kosten. De directe voorstellingskosten beslaan in 2012 27% van de totale kosten. Hieronder vallen kosten voor alle directe programmakosten, zoals uitkopen, partage-afdrachten en BUMA-rechten. Deze kostenpost neemt door de jaren heen in aandeel af, namelijk van 31% in 2005 naar 27% in 2012. De huisvestingskosten nemen juist in aandeel toe van 14% in 2005 tot 18% in 2012. Dit komt door een toename in het aandeel van de kosten voor huur of lease van het gebouw. De kosten voor onderhoud en huisvesting (energie, water, verzekering) zijn stabiel. De overige kosten posten – publiciteit en marketing, organisatie en inkoop ondersteunende horeca en de overige kosten – beslaan ieder een tiende of minder van de totale kosten.

Figuur 14.4: Kostenverdeling VSCD-podia 2005-2012

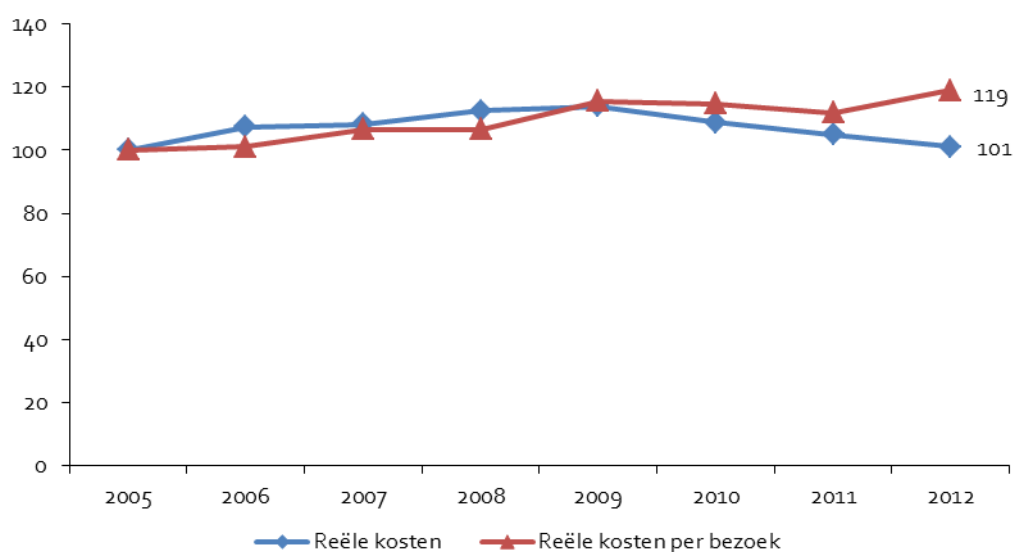
Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

De volgende figuur toont dat de totale (reële) kosten van VSCD-podia in 2012 nagenoeg op hetzelfde niveau liggen als in 2005. Tussen 2005 en 2009 nemen de totale kosten toe, maar vanaf 2009 is er een

afname. Dit komt met name omdat de directe voorstellingskosten sterk afnemen, namelijk met 27% tussen 2008 en 2012.

De kosten per bezoek stijgen in de periode 2005-2012 met 19%. Dit komt omdat de totale kosten nagenoeg gelijk blijven en het totaal aantal bezoeken daalt. Gemiddeld liggen de kosten per bezoek in 2012 op € 48. De kosten per uitvoering liggen in 2012 op € 16.976. De ontwikkeling van de totale kosten per uitvoering is nagenoeg gelijk aan die van de totale kosten (niet in de figuur).

Figuur 14.5: Ontwikkeling totale reële kosten en reële kosten per bezoek VSCD-podia 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

Tabel 14.3 vat de ontwikkeling van de totale (reële) kosten en de (reële) kosten per bezoek samen. Tussen 2005 en 2008 nemen zowel de totale kosten als de kosten per bezoek toe. De stijging van de totale kosten is echter sterker. In de daar opvolgende periode (2008-2012) zien we echter een afname van de totale kosten terwijl de kosten per bezoek sterker toenemen dan in de periode daarvoor. Over de gehele periode stijgen zowel de totale kosten als de kosten per bezoek.

Tabel 14.3: Ontwikkeling van de totale reële kosten en de kosten per bezoek van VSCD-podia, 2005-2012

	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (% per jaar)
Totale kosten	4,0	-2,7	0,2
Kosten per bezoek	2,1	2,8	2,5

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

14.4 Kosten van rijks gesubsidieerde musea

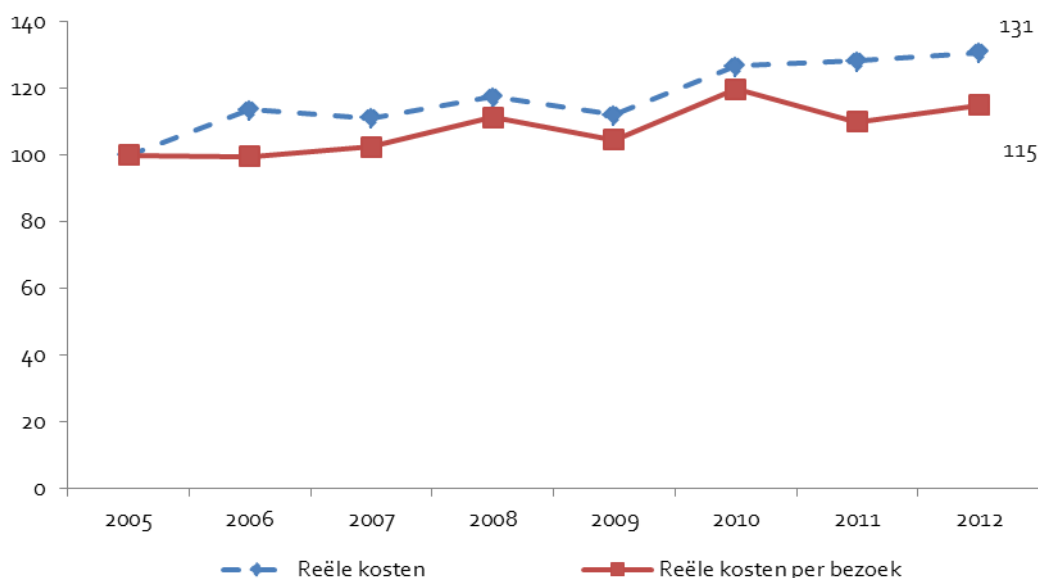
De kostenstructuur van musea wijkt sterk af van die van de instellingen in de podiumkunsten. Musea hebben hoge vaste kosten. Deze vaste kosten bestaan uit de kosten voor het gebouw (huur, energie) en bijvoorbeeld de verzekering van de collectie.³¹ Variabele kosten zijn kosten voor aankopen of kosten voor tijdelijke tentoonstellingen. In deze paragraaf gaan we in op de kosten van rijks gesubsidieerde musea. We kiezen ervoor om de analyse alleen voor rijks gesubsidieerde musea uit te voeren omdat voor deze groep de kosten nog enigszins vergelijkbaar zijn.

Voor de verantwoording registreren deze musea de volgende type kosten:

- Salariskosten (42%)
- Afschrijvingen (5%)
- Huur (19%)
- Aankopen (3%)
- Overig (31%)

Achter elke kostenpost staat het aandeel in de totale kosten tussen haakjes. Het gaat om het gemiddelde aandeel in de kosten over de periode 2005-2012. In het bijzonder in de kostenposten huur, aankopen en overig zit veel discrepantie tussen verschillende musea. Zo varieerden de huurkosten van 2% tot 44% van de totale kosten. Dit komt omdat enerzijds de eigendomssituatie van het gebouw sterk verschilt tussen musea en anderzijds door verschil in registratiewijze. Vanwege de verschillen in kostenverdeling tussen de rijks musea maken we de analyses alleen voor de totale kosten.

³¹ Zie bijvoorbeeld Frey en Meier, The economics of museums, p. 1024, in Handbook of Economics of Arts and Culture

Figuur 14.6 Ontwikkeling totale reële kosten en reële kosten per bezoek rijksmusea 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De bovenstaande figuur laat zien dat de reële kosten van rijksgesubsidieerde musea tussen 2005-2012 met 31% toenemen. Vooral tussen 2009 en 2010 zien we een sterke stijging. De kosten per bezoek nemen tussen 2010 en 2011 af. Dit komt door een stijging in het aantal bezoeken in dat jaar. Over de gehele periode nemen de reële kosten per bezoek met 15% toe. De stijging is minder groot dan de stijging in de totale kosten. In 2012 bedragen de kosten per bezoek gemiddeld € 51.

De onderstaande tabel toont de gemiddelde jaarlijkse groei van de kosten per jaar. In de periode 2005-2012 nemen de kosten jaarlijks gemiddeld met 3,9% toe. De toename is in de periode 2005-2008 met 5,6% per jaar het grootste. In de periode 2008-2012 bedraagt de groei jaarlijks 2,7%.

Tabel 14.4 Ontwikkeling van de totale reële kosten van rijksgesubsidieerde musea, 2005-2012

	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (% per jaar)
Kosten musea	5,6	2,7	3,9

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

14.5 Conclusie

In dit hoofdstuk geven we de kostenontwikkelingen van gesubsidieerde instellingen (podiumkunsten en musea) en VSCD-podia weer. De onderstaande tabel vat de belangrijkste trends samen.

Tabel 14.5: Ontwikkeling van de reële kosten van BIS-instellingen voor podiumkunsten, FPK-instellingen voor podiumkunsten, VSCD-podia en rijksgesubsidieerde musea, 2005-2012

Kenmerk	Jaarlijkse groei (in %)		
	Mutatie 2005-2008 (in % per jaar)	Mutatie 2008-2012 (in % per jaar)	Mutatie 2005-2012 (%) per jaar
BIS-instellingen voor podiumkunsten	2,2	0,0	0,9
FPK-instellingen voor podiumkunsten	5,1	0,9	3,0
VSCD-podia	4,0	-2,7	0,2
Rijksgesubsidieerde musea	5,6	2,7	3,9

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

De belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk zijn:

- De kosten van gesubsidieerde instellingen nemen in de periode 2005-2012 toe. De toename bij BIS-instellingen voor podiumkunsten is met 0,9% per jaar beduidend minder sterk dan bij de FPK-instellingen (3%) en de rijksgesubsidieerde musea (3,9%). Voor elke sector geldt dat de groei in kosten tussen 2008 en 2012 minder sterk is dan in de periode hiervoor.
- De kosten van VSCD-podia nemen over de gehele periode gezien nog met 0,2% per jaar toe, maar over de periode 2008-2012 nemen de kosten jaarlijks met -2,7% af. De afname in de kosten komt met name door een afname van de kostenpost 'directe voorstellingskosten'.
- De kosten per bezoek zijn voor musea met € 41 het laagste (2012). De BIS-instellingen voor podiumkunsten hebben de hoogste kosten per bezoek, namelijk € 85. Bij de FPK-instellingen voor podiumkunsten liggen de kosten gemiddeld op € 58 per bezoek. Gemiddeld liggen de kosten per bezoek bij VSCD-podia in 2012 op € 48.
- Voor de rijksgesubsidieerde instellingen voor podiumkunsten hebben we inzicht in de kosten per bezoek naar genre. Opera en muziektheater is veruit het duurste genre, de kosten per bezoek liggen bij de BIS-instellingen op gemiddeld € 208. Het genre muziek kent de laagste kosten per bezoek.
- De beschikbare data is niet geschikt om de kostenstructuur van gesubsidieerde instellingen nader te analyseren. De verdeling van de type kosten verschillen sterk per instelling en het is niet duidelijk of het daadwerkelijk gaat om een verschil in kostenverdeling of een verschil in registratiewijze. Hierdoor kunnen we niet aangeven of instellingen bepaalde kosten aanpassen als gevolg van de crisis. In de komende jaren van de monitor moeten we bezien of we hier verbeteringen in kunnen aanbrengen.

15 Ontwikkelingen in het aanbod

15.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk zien we dat de kosten voor podiumkunsten toenemen en dat opera en muziektheater de hoogste kosten per bezoek kennen. De vraag is hoe het aanbod in de podiumkunsten zich de afgelopen jaren ontwikkelt en of culturele instellingen bezuinigingen aan de aanbodkant uitvoeren. Zien we verandering in de wijze van programmeren, bijvoorbeeld meer aanbod van het ene of het andere genre? Wordt het aanbod smaller door bijvoorbeeld een afname van het aantal uitvoeringen per productie, of neemt het totale aanbod af? Verandert men de plaats van het aanbod? Dit zijn vragen die in dit hoofdstuk aan de orde komen. Waar de data dit toelaat vergelijken we verschillende bronnen in de podiumkunsten met elkaar, namelijk de VSCD-podia, vrije theaterproducenten en de rijks gesubsidieerde instellingen (BIS en FPK).

We kijken eerst terug op de ontwikkeling van het aanbod in de podiumkunsten en gaan vervolgens in op het rijks gesubsidieerde aanbod op de VSCD-podia. Vervolgens analyseren we het aanbod per genre, per speelplek en het aantal uitvoeringen per productie.

15.2 Resumé: aanbod in de podiumkunsten

In de trendhoofdstukken presenteren we de ontwikkeling van het aantal voorstellingen, en waar mogelijk het aantal producties, van rijks gesubsidieerde instellingen (BIS en FPK), VSCD-podia en vrije theaterproducenten. De onderstaande tabel geeft een samenvattend overzicht van de ontwikkelingen van het aanbod in de podiumkunsten.

Tabel 15.1 Mutatie aantal uitvoeringen en producties 2005-2012 in de podiumkunsten (in % per jaar)

	Mutatie aantal uitvoeringen 2005-2012 (in % per jaar)	Mutatie aantal producties 2005-2012 (in % per jaar)
VSCD-podia	-0,2	0,2
<i>Rijks gesubsidieerd aanbod VSCD-podia</i>	3,7	-
Vrije theaterproducenten	0,5	0,7
BIS-instellingen voor podiumkunsten	-1,5	-
FPK-instellingen voor podiumkunsten	2,1	-

In hoofdstuk 4 laten we zien dat het aanbod op de VSCD-podia afneemt met gemiddeld 0,2% per jaar. Het aanbod van vrije theaterproducenten neemt over de gehele periode (2005-2012) nog toe, maar tussen 2011 en 2012 zien we een forse afname in het aanbod (-18%). Deze trend zien we, zij het veel minder sterk, terug bij de VSCD-podia (-3%) en BIS-instellingen (-1%).

Zoals we in hoofdstuk 7 zien, neemt het totaal aantal uitvoeringen van BIS-instellingen voor podiumkunsten tussen 2005 en 2012 met 10% af. Het gaat om een jaarlijkse afname van gemiddeld 1,5%. Per deelsector zien we een wisselend beeld. Dans- en theateruitvoeringen nemen beide sterker dan gemiddeld af, terwijl bij opera en muziektheater en muziek het aantal uitvoeringen over de periode 2005-2012 toeneemt. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat ook bij opera en muziektheater een dalende trend zichtbaar is tussen 2008 en 2012. In tegenstelling tot het aantal uitvoeringen van BIS-instellingen neemt het aantal uitvoeringen van FPK-instellingen voor podiumkunsten toe. In hoofdstuk 8 zien we dat de toename in de periode 2005-2012 15% is, oftewel 2,1 % per jaar. In de genres dans en muziek neemt het aantal uitvoeringen sterker dan gemiddeld toe, terwijl in de genres theater en opera en muziektheater er sprake is van een afname.

15.3 Het rijksge subsidieerde aanbod, overlap in gegevensbronnen

In tabel 15.1 zien we dat het aanbod (het aantal uitvoeringen) op de VSCD-podia met 0,2% afneemt in de periode 2005-2012. Dit is een jaarlijks afname van 0,2%. Opvallend is dat het rijksge subsidieerde aanbod op deze podia nog toeneemt met gemiddeld 3,7% per jaar, deze groei vlakt na 2008 echter wel af. Het rijksge subsidieerde aanbod bestaat uit uitvoeringen van BIS- en FPK-instellingen voor podiumkunsten. Hoe kan het dat het rijksge subsidieerde aanbod op de VSCD-podia toeneemt, terwijl het aanbod van instellingen uit de BIS afneemt? We verklaren dit op basis van een analyse van het aandeel uitvoeringen van de BIS- en FPK-instellingen op de VSCD-podia, de ontwikkeling per genre en de podia waar rijksge subsidieerde gezelschappen spelen.

Rijksge subsidieerd aanbod op de VSCD-podia

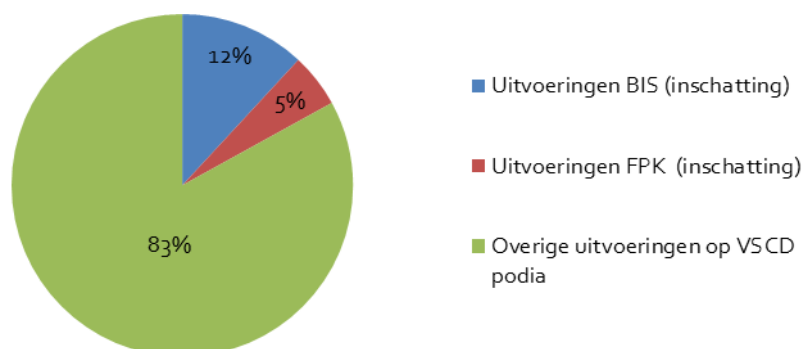
17% van de uitvoeringen op de VSCD-podia in 2012 wordt uitgevoerd door een gesubsidieerd gezelschap (zie figuur 15.1). Het gaat vooral om uitvoeringen in de genres toneel, klassieke muziek en opera en muziektheater (niet in de figuur). Deze uitvoeringen trekken ook 17% van het totale bezoek. Dit wil zeggen dat 17% van de bezoeken en uitvoeringen van de VSCD-podia ook meegeteld worden in de ontwikkeling van het aantal bezoeken en het aantal uitvoeringen van BIS- en FPK-instellingen voor podiumkunsten.

We kunnen niet precies vaststellen hoe de verdeling tussen deze typegezelschappen is. Op basis van een analyse van speellijstgegevens van de Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK) schatten we dat 70% van de rijksge subsidieerde uitvoeringen en bezoeken op de VSCD-podia voor rekening komt van de BIS-instellingen en 30% van de FPK-instellingen.³² De toename van het rijksge subsidieerde aanbod op de VSCD-podia is dus grotendeels toe te schrijven aan de BIS-instellingen voor podiumkunsten. Daarnaast bestaat het rijksge subsidieerde aanbod op VSCD-podia uit uitvoeringen van FPK-instellingen. Daar waar het aanbod van BIS-instellingen afneemt, neemt het aanbod van FPK-instellingen toe. Dit verklaart een (beperkt) deel van de afwijkende ontwikkeling tussen

³² Dit is een grove aanname, gebaseerd op speellijstgegevens van dans- en theatervoorstellingen in 2011.

uitvoeringen van BIS-instellingen voor podiumkunsten en het rijks gesubsidieerde aanbod op de VSCD-podia.

Figuur 15.1: Verdeling van het aantal uitvoeringen op VSCD-podia naar rijks gesubsidieerd en niet-rijks gesubsidieerd aanbod in 2012

Rijks gesubsidieerd aanbod naar genre

De toename in het rijks gesubsidieerde aanbod op de VSCD-podia wordt vooral veroorzaakt door een sterke stijging in het genre klassieke muziek. Dit is ook het genre waarin het aanbod van de BIS-instellingen toeneemt, namelijk met gemiddeld 3,5% per jaar tussen 2005-2012 (zie hoofdstuk 4). Ook voor de FPK-instellingen geldt dat het aanbod in het genre muziek het sterkst toeneemt van alle genres.

Podia waar rijks gesubsidieerde gezelschappen spelen

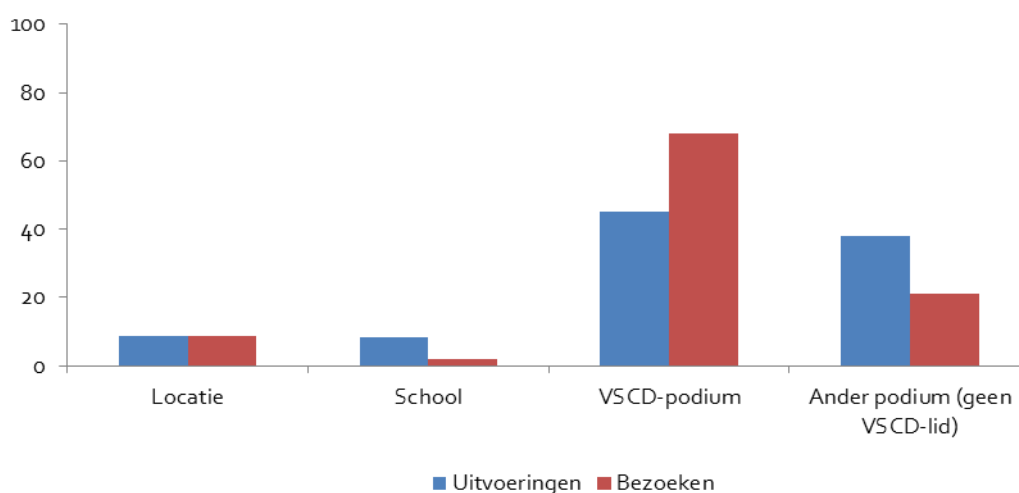
Niet alle uitvoeringen van rijks gesubsidieerde instellingen vinden op een VSCD podium plaats. Om dit nader te onderzoeken hebben we op basis van de speellijstgegevens van de NAPK gekeken waar rijks gesubsidieerde gezelschappen in de genres *theater en dans*³³ hun uitvoeringen spelen.

Op basis van een analyse van de speellijstgegevens van de NAPK schatten we in dat 45% van de uitvoeringen van BIS- en FPK-instellingen in het genre theater en dans plaatsvindt op een VSCD podium (zie figuur 15.2). Het gaat om de reguliere uitvoeringen in Nederland, en dus niet om uitvoeringen op festivals of besloten uitvoeringen. De VSCD-podia hebben het grootste aandeel in het totaal aantal uitvoeringen van rijks gesubsidieerde gezelschappen. Op andere podia (geen VSCD leden) vindt 38% van de uitvoeringen plaats. Het gaat bijvoorbeeld om eigen podia van gezelschappen of de kleinere stadspodia. 8% van de uitvoeringen van rijks gesubsidieerde instellingen vindt plaats op een school en 9% op een alternatieve locatie. Een alternatieve locatie is bijvoorbeeld een wijkcentrum, een park of in een trailer. Het gaat hierbij *niet* om festivals.

³³ In de speellijsten zijn alleen gegevens van deze twee genres aanwezig. Muziek en opera en muziektheater blijven in deze analyse dus buiten beschouwing.

Wanneer we kijken naar de verdeling van het aantal bezoeken aan uitvoeringen van rijksgesubsidieerde gezelschappen dan zien we dat de VSCD-podia hier een meerderheidsaandeel hebben van 68%. Het aandeel bezoeken op niet VSCD-podia ligt met 21% beduidend lager. De uitvoeringen op de VSCD-podia trekken gemiddeld dus meer bezoeken. Het aandeel bezoeken op locatie is 9% en bij schoolvoorstellingen ligt het aandeel bezoeken met 2% het laagste.

Figuur 15.2: Aandeel uitvoeringen en bezoeken van BIS- en FPK-instellingen voor podiumkunsten naar speelplek (exclusief, festivals en besloten uitvoeringen).

Bron: NAPK (bewerking APE/Rebel)

15.4 Aanbod per genre

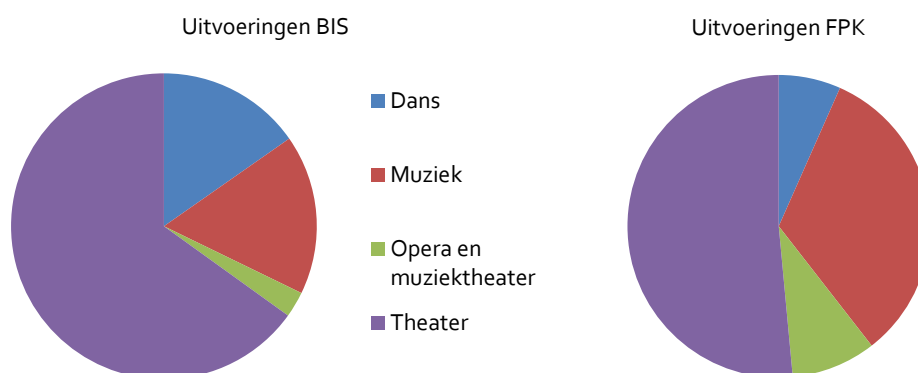
In grote lijnen zien we een afnemend aanbod. De FPK-instellingen voor podiumkunsten vormen hierop een uitzondering. De vraag is hoe het aanbod per genre er uitziet en of hier veranderingen in optreden.

De VSCD-podia en de vrije theaterproducenten bieden uitvoeringen in verschillende genres. Deels vinden de uitvoeringen van vrije theaterproducenten ook plaats op de VSCD-podia. Welk deel van de uitvoeringen dit is valt op basis van de beschikbare data niet te achterhalen. Wel kunnen we vaststellen dat er overlap zit tussen beide bronnen.

Zoals we in de trendhoofdstukken laten zien, hebben toneel, cabaret en populaire muziek het grootste aandeel in de uitvoeringen op VSCD-podia. Er vinden geen grote verschuivingen plaats in genreverdeling door de jaren heen. Bij de vrije theaterproducenten zien we een andere ontwikkeling. Musical en operette heeft in de periode 2005-2012 het grootste aandeel in het aantal uitvoeringen. Dit aandeel neemt echter af, terwijl het aanbod van cabaretuitvoeringen sterk toeneemt. In 2012 beslaan beide genres elk 30% van het totaal aantal uitvoeringen, terwijl de verhouding in 2005 37% musical en 19% cabaret was.

Wanneer we kijken naar de verdeling van het aantal uitvoeringen naar genre van BIS-instellingen voor podiumkunsten zien we dat theater de gehele periode twee derde van het aanbod voor haar rekening neemt. Het gaat om uitvoeringen van toneelgezelschappen, jeugdtheatergezelschappen en productiehuisen voor theater. Het aandeel is redelijk stabiel. Muziek en dans produceren respectievelijk 17% en 15% van het totaal aantal uitvoeringen. In de periode 2005-2012 neemt het aandeel muziekuitvoeringen iets toe, terwijl het aandeel dans met een zelfde orde afneemt. Het genre opera heeft een aandeel van 3% in het totaal aantal uitvoeringen. Net als bij de BIS-instellingen voor de podiumkunsten heeft het genre theater het grootste aandeel in het aantal uitvoeringen bij de FPK-instellingen. Het aandeel is echter wel lager (51% in 2012, tegenover 65% in 2012 bij de BIS-instellingen, zie figuur 15.3). Daarbij neemt het aandeel theateruitvoeringen in de periode 2005-2012 met bijna 10 procentpunt af. Deze afname komt ten goede van het aandeel muziekuitvoeringen, dit aandeel neemt in dezelfde periode toe van 23% naar 33%. Het aandeel opera- en dansuitvoeringen ligt op respectievelijk 9 en 7% in 2012.

Figuur 15.3 Genreverdeling uitvoeringen BIS- en FPK-instellingen voor podiumkunsten 2012.

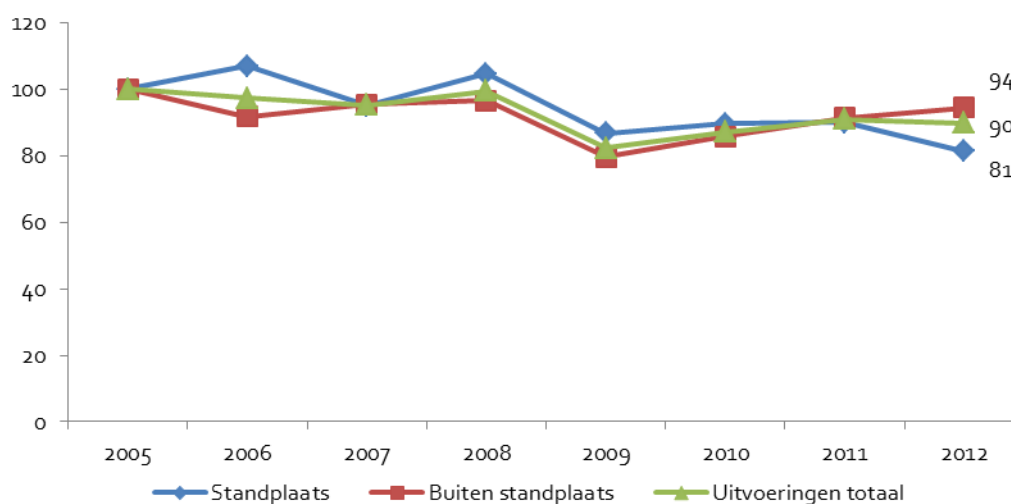

Bron: Ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

15.5 Aanbod per speelplek

Het aantal uitvoeringen van BIS-instellingen in de podiumkunsten neemt af. De volgende figuur laat zien dat de afname bij uitvoeringen in de standplaats sterker is dan gemiddeld. Dit betekent dat gezelschappen vaker op andere locaties zijn gaan spelen. Deze ontwikkeling zet zich in 2012 in. Logischerwijze neemt het aantal uitvoeringen buiten de standplaats juist toe.

Figuur 15.4 Ontwikkeling aantal uitvoeringen van BIS-instellingen voor podiumkunsten naar speelplek, 2005-2012^a

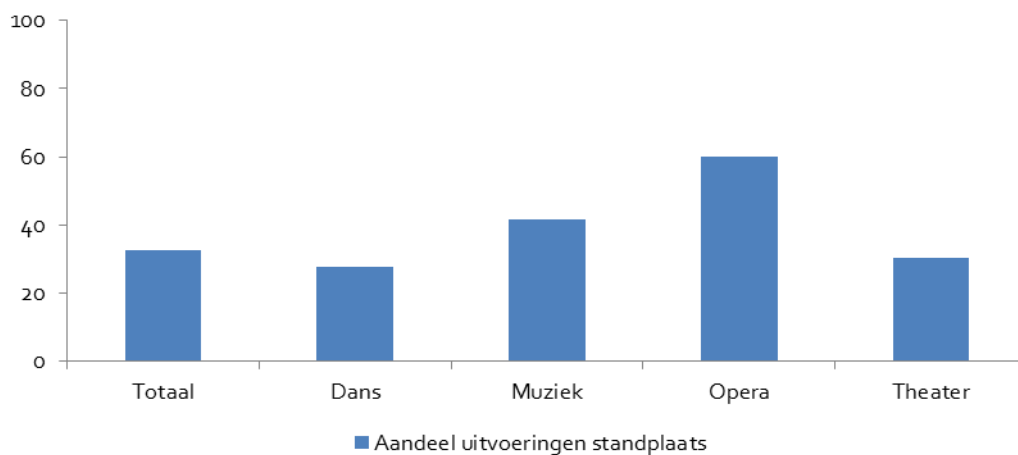

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Gemiddeld genomen vindt in 2012 33% van de uitvoeringen in de standplaats van de instelling plaats. Bij opera en muziektheater ligt dit aandeel hoger, namelijk op 60%. Ook bij muziek is het aandeel met 42% hoger dan gemiddeld. In de genres theater en dans reizen de gezelschappen vaker rond gezien het lagere aandeel uitvoeringen in de standplaats. In de periode 2005-2012 zijn er geen grote veranderingen in het aandeel voorstellingen buiten de standplaats. We zien wel dat het aandeel voorstellingen binnen de standplaats bij theatergezelschappen vanaf 2009 wat afneemt, terwijl er bij operagezelschappen juist sprake is van een toename. Aangezien theater een groot aandeel heeft in het totaal aantal uitvoeringen zorgt de afname van het aantal uitvoeringen binnen de standplaats bij dit genre voor een afname van het aantal uitvoeringen binnen de standplaats in het totaaloverzicht.

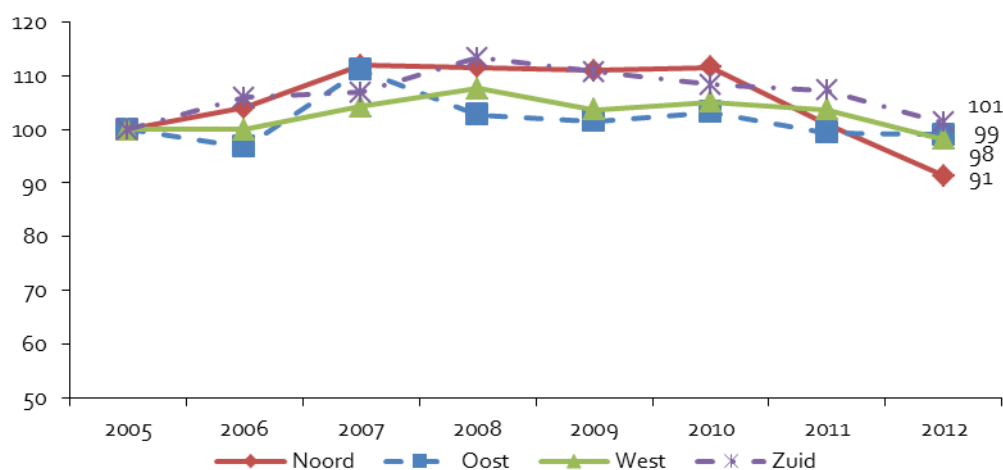
Figuur 15.5 Aandeel uitvoeringen in standplaats van BIS-instellingen voor podiumkunsten naar genre, 2012

Bron: ministerie van OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Aanbod naar regio

Voor de VSCD-podia tonen we het aanbod – zowel rijksgesubsidieerd als niet rijksgesubsidieerd – per regio (zie figuur 15.6). Uit de figuur lezen we af dat het aantal uitvoeringen in de regio Noord vanaf 2010 sterk afneemt (21 procentpunt). In de regio's Oost en West is er ook sprake van een afname, maar deze afname is kleiner. Over de hele periode bezien neemt het aantal uitvoeringen in de regio Noord met 9% af, in de regio zuid is er een kleine stijging van 1%. In 2012 vinden de meeste uitvoeringen plaats in het westen van het land: 12.455 voorstellingen oftewel 54% van het totale aantal uitvoeringen bij de VSCD-podia. Van de uitvoeringen vindt 22% plaats in het zuiden, 9% in het noorden en 15% in het oosten.

Figuur 15.6: Aantal uitvoeringen op VSCD-podia naar regio 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: VSCD (bewerking APE/Rebel)

15.6 Uitvoeringen per productie

Het aantal uitvoeringen per productie geeft aan hoe lang een productie wordt doorgespeeld. Zoals we in de inleiding beschrijven kan een instelling kosten reduceren door een productie langer door te spelen. Een productie kent redelijk hoge vaste kosten en de kosten van een extra uitvoering zijn redelijk beperkt.³⁴In deze paragraaf gaan we na hoeveel uitvoeringen er gemiddeld per productie worden uitgevoerd en welke verschillen we zien tussen het gesubsidieerde en het niet gesubsidieerde aanbod. Vervolgens gaan we na welke verschillen zichtbaar zijn tussen verschillende genres in de podiumkunsten.

De volgende tabel geeft het gemiddeld aantal uitvoeringen per productie weer van gesubsidieerde instellingen, podia en vrije theaterproducenten. Uit de tabel lezen we af dat het aantal uitvoeringen per productie bij de vrije theaterproducenten veel hoger ligt dan bij het rijks gesubsidieerde aanbod. In 2012 is dit gemiddeld 43, tegenover 11 bij BIS-instellingen en 6 bij FPK-instellingen. Hieruit leiden we af dat in het commerciële deel van de markt producties veel langer doorgespeeld worden dan in het gesubsidieerde deel van de markt. Bij de podia ligt het aantal uitvoeringen per productie een stuk lager. Dat komt omdat gezelschappen, vooral in de genres dans en theater, vaker een tour langs verschillende podia maken. Hierdoor komt het regelmatig voor dat op een podium van een bepaalde productie slechts 1 of 2 uitvoeringen worden gespeeld.

³⁴ Zie bijvoorbeeld Taalas, in a handbook of Culturaleconomics.

Tabel 15.2 Gemiddeld aantal uitvoeringen per productie in 2009 en 2012

	2009	2012
BIS-instellingen voor podiumkunsten	10	11
FPK-instellingen voor podiumkunsten	7	6
VSCD-podia	2	2
Vrije theaterproducenten	47	43

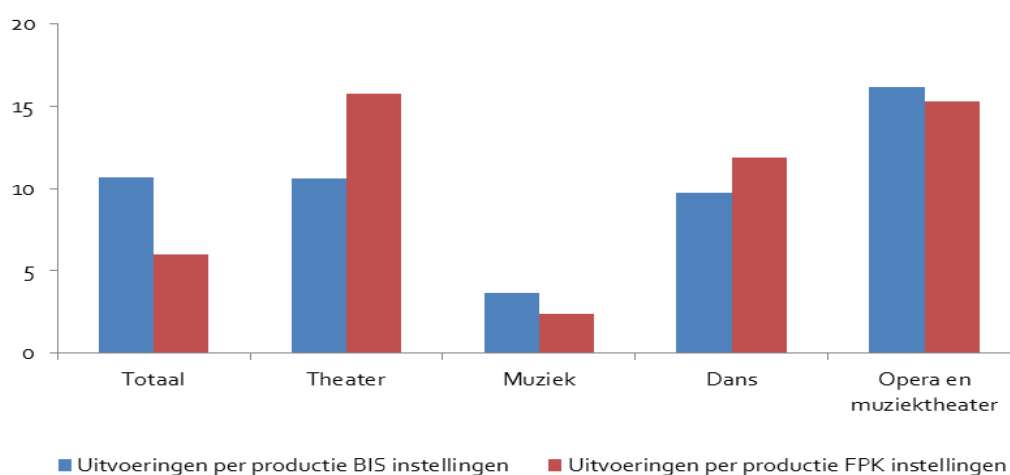
Bron: OCW, FPK, VSCD, VVTP (bewerking APE/Rebel)

Uit de analyse kunnen we nog geen trend opmaken van een toenemend aanbod per productie. Bij de vrije theaterproducenten zien we dat het aantal uitvoeringen per productie afneemt, maar als een langere periode in ogenschouw nemen (zie hoofdstuk 6) dan is het aantal uitvoeringen per productie in 2012 op hetzelfde niveau als in 2005. Bij de gesubsidieerde instellingen is er een kleine afname, maar als we het gemiddeld aantal uitvoeringen per productie van jaar op jaar bekijken zien we geen duidelijke trend. Wellicht kunnen we in de komende jaren meer inzage krijgen in deze ontwikkeling.

Naar genre

Tabel 15.2 liet zien dat er grote verschillen zijn in het aantal uitvoeringen per productie tussen het gesubsidieerd en niet gesubsidieerd aanbod. Vraag is of deze verschillen veroorzaakt worden door het hanteren van verschillende strategieën of dat het aanbod van verschillende genres hier ook in meespeelt. Figuur 15.7 en figuur 15.8 geven inzicht in het aantal uitvoeringen per productie naar genre.

Figuur 15.7 : Gemiddeld aantal uitvoeringen per productie naar genre van BIS-instellingen en FPK-instellingen voor podiumkunsten 2012.

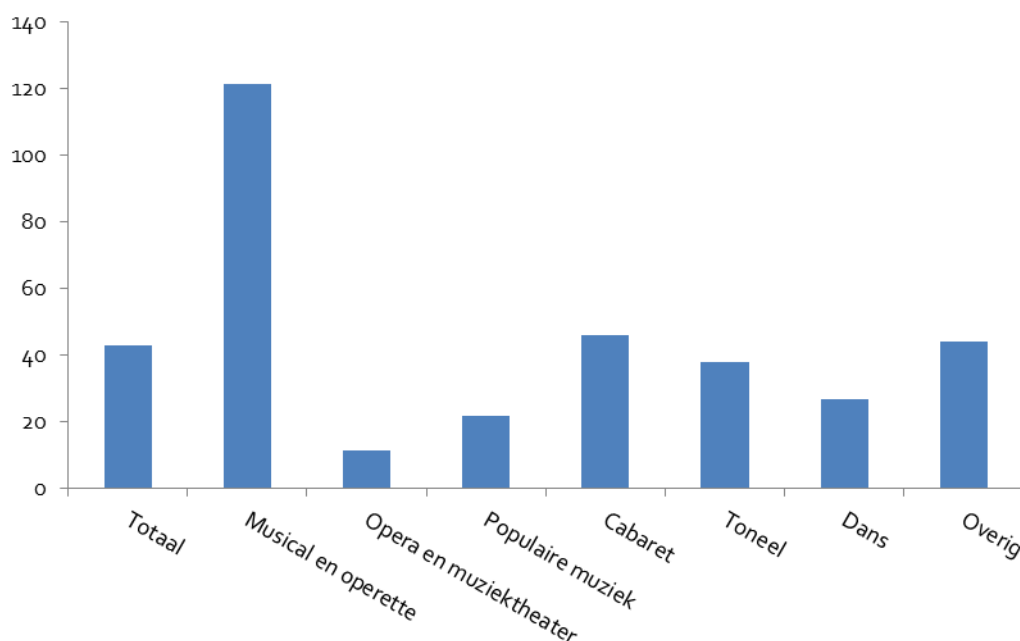

Bron: OCW/FPK (bewerking APE/Rebel)

Wanneer we kijken naar het aanbod van de gesubsidieerde instellingen zien we dat de BIS-instellingen gemiddeld genomen een productie 11 keer per jaar spelen. Bij de FPK-instellingen ligt dit aanzienlijk lager, namelijk op 6. De verhoudingen tussen de genres zijn nagenoeg gelijk. In het genre muziek ligt het aantal uitvoeringen per productie het laagste (4 BIS, 2 FPK), dit komt omdat orkesten een bepaald concert niet vaak in exact dezelfde samenstelling herhalen. Het genre opera en muziektheater kent gemiddeld genomen het hoogst aantal uitvoeringen per productie: bij de BIS-instellingen ligt het gemiddelde op 16 uitvoeringen per productie, bij de FPK-instellingen op 15. In het genre theater zien we redelijk grote verschillen tussen de BIS en de FPK-instellingen. Het gemiddeld aantal uitvoeringen van de BIS-instellingen ligt op 11, terwijl de FPK-instellingen in dit genre gemiddeld 16 uitvoeringen per productie uitvoeren. Het aantal uitvoeringen per productie in het genre dans ligt hier wat onder. Het verschil in het aantal uitvoeringen per productie tussen BIS- en FPK- instellingen wordt veroorzaakt door het aanbod dat zij spelen. FPK- instellingen bieden relatief meer uitvoeringen in het genre muziek aan (33% van het totale aanbod) dan BIS-instellingen (16% van het totale aanbod), in dit genre ligt het aantal uitvoeringen per productie lager waardoor FPK-instellingen ook gemiddeld op een lager aantal uitvoeringen per productie komen.

Bepaalde genres, zoals musical en cabaret, worden niet of nauwelijks door het gesubsidieerde deel van de markt aangeboden. Daarom kijken we ook naar het gemiddeld aantal uitvoeringen per productie in het commerciële deel van de markt. Hiervoor maken we gebruik van de gegevens van de vrije theaterproducenten (zie figuur 15.8).

Figuur 15.8: Gemiddeld aantal uitvoeringen per productie naar genre bij de vrije theaterproducenten 2012

Bron: Vrije theaterproducenten (bewerking APE/Rebel)

Zoals we eerder al zagen ligt het gemiddeld aantal uitvoeringen per productie op 43. Uit de figuur is af te lezen dat in genre musical en operette het aantal bijna 3 keer zo hoog is. Gemiddeld vinden er in 2012 122 uitvoeringen per productie plaats. Dit aantal is echter nog een onderschatting van het gemiddeld aantal uitvoeringen van een productie, omdat musicals vaak langer dan een jaar doorspelen. Na musical en operette kent het genre cabaret het hoogste aantal uitvoeringen per productie, het gemiddelde bedraagt 46 uitvoeringen. Doordat het aanbod van musicals verschuift naar cabaret (zie paragraaf 6.2 en 15.4) neemt ook het gemiddeld aantal uitvoeringen per productie in totaal wat af tussen 2009 en 2012. Ook in de genres die we tegenkomen bij het gesubsidieerd aanbod, zoals toneel, opera en dans, zien we dat het gemiddeld aantal producties veel hoger ligt dan bij het gesubsidieerd aanbod. Zo is het aantal uitvoeringen per productie in het genre dans bij de vrije theaterproducent gemiddeld 27 tegenover 10 tot 12 bij de gesubsidieerde instellingen. Alleen in het genre opera en muziektheater is het aantal uitvoeringen per productie in het gesubsidieerde deel van de markt hoger.

15.7 Conclusies

In dit hoofdstuk geven we een verdieping op de ontwikkeling en de samenstelling van het aanbod in de podiumkunsten. De belangrijkste conclusies luiden als volgt:

- Het aanbod neemt in een aantal deelsectoren van de podiumkunsten af in de periode 2005-2012, namelijk op de VSCD-podia en bij de BIS-instellingen voor podiumkunsten. Bij FPK-instellingen en vrije theaterproducenten neemt het aanbod toe.
- Tussen 2011 en 2012 zien we een forse afname in het aanbod van vrije theaterproducenten (-18%). Deze trend zien we, zij het veel minder sterk, terug bij de VSCD-podia (-3%) en BIS-instellingen (-1%).
- 17 procent van de uitvoeringen op de VSCD-podia komt voor rekening van rijksgesubsidieerde instellingen, dit aanbod neemt nog toe.
- De verdeling van het aanbod per genre is op de VSCD-podia stabiel. Bij de vrije theaterproducenten zien we dat er een uitruil plaatsvindt tussen musical en cabaret. De rijksgesubsidieerde instellingen bieden voor het grootste deel theater aan. Het genre muziek neemt echter in aandeel toe.
- BIS-instellingen spelen een derde van hun uitvoeringen in de standplaats. In de genres theater en dans wordt relatief vaak buiten de standplaats gespeeld. Dit is een opwaartse trend.
- Het aantal uitvoeringen per productie ligt bij het gesubsidieerde aanbod fors lager dan bij het commerciële aanbod. In 2012 spelen vrije theaterproducenten gemiddeld 43 uitvoeringen per productie tegenover 6 tot 11 uitvoeringen per productie van de gesubsidieerde instellingen. Dit komt deels doordat er een ander aanbod is. Vrije theaterproducenten bieden voor een groot deel musicals aan, gemiddeld genomen worden er in dit genre in 2012 122 uitvoeringen per productie gespeeld. Gesubsidieerde instellingen spelen ook muziekuivoeringen die gemiddeld een relatief laag aantal uitvoeringen per productie kennen, dit genre komt niet voor bij de vrije theaterproducenten. Echter, ook in genres die in beide delen van

de markt worden aangeboden zien we dat de vrije theaterproducenten gemiddeld hun producties langer doorspelen.

16 Nederlandse cultuur in het buitenland

16.1 Inleiding

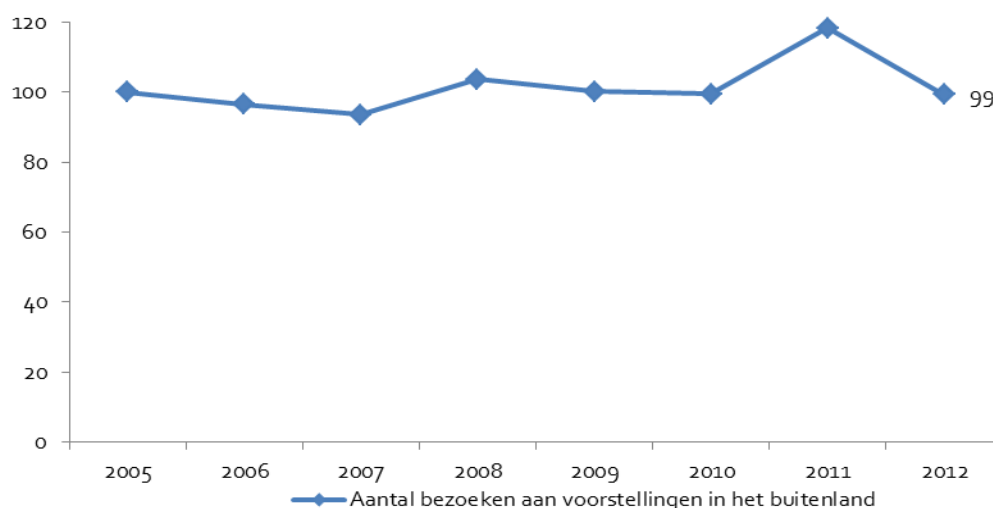
In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de Nederlandse cultuur in het buitenland. Dit doen we voor musea en gesubsidieerde podiumkunsten. Via activiteiten in het buitenland kunnen deze instellingen bijvoorbeeld hun eigen inkomsten verhogen. We gaan in dit hoofdstuk na welke ontwikkeling hier zichtbaar is en welke instellingen hiervan gebruik (kunnen) maken. Is het genereren van inkomsten uit het buitenland een strategie voor de "toplaag" van de sector of is dit een breder toegepaste strategie?

16.2 Podiumkunsten

BIS-instellingen voor podiumkunsten

De 53 BIS-instellingen voor podiumkunsten waarvoor gegevens beschikbaar zijn, hebben in 2012 44 instellingen voorstellingen gegeven in het buitenland. Dit aantal schommelt sinds 2005 steeds rond de 40; het maximum was 45 instellingen in 2010, het minimum was 38 instellingen in 2005. De instellingen trekken daarbij in 2012 zo'n 330.000 bezoeken. Ook dit getal is zeer stabiel door de jaren heen, zoals af te lezen is in de volgende figuur.

Figuur 16.1 Bezoeken aan voorstellingen in het buitenland van BIS-instellingen voor podiumkunsten, 2005-2012^a

a Indexcijfers met 2005 = 100.

Bron: ministerie van OCW (bewerking APE/Rebel)

Eveneens een stabiele factor is het feit dat vijf van de instellingen – Grand Theatre, Koninklijk Concertgebouworkest, Nederlands Dans Theater, Rotterdams Philharmonisch Orkest en Toneelgroep Amsterdam – verantwoordelijk zijn voor circa 60% van de bezoeken.

FPK-instellingen in het buitenland

We beschikken voor 2012 over een splitsing van de publieksinkomsten naar publieksinkomsten in het binnenland enerzijds en publieksinkomsten in het buitenland anderzijds. Dit maakt het mogelijk om een nulmeting te doen van deze inkomsten. Op het eerste gezicht is het belang van het buitenland daarbij niet bijzonder groot: “slechts” 11% van de publieksinkomsten worden buiten Nederland verdiend.

Deze publieksinkomsten in het buitenland worden echter binnengehaald door slechts 33 van de 75 instellingen. Sterker nog, er is sprake van een duidelijke concentratie van buitenlandse publieksinkomsten bij een klein aantal instellingen. Van de 75 instellingen zijn er 10 (13,3%) die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de publieksinkomsten in het buitenland. Het gaat vooral om muziek- en dansgezelschappen, bij deze genres speelt immers geen taalbarrière. Van de 75 instellingen halen 5 instellingen meer dan de helft van de publieksinkomsten in het buitenland op. Bij nogmaals 8 instellingen is dit tussen een kwart en de helft.

16.3 Musea in het buitenland

Op basis van de Museana geven we een analyse op hoofdlijnen van de rol die Nederlandse musea in het buitenland spelen. We beschikken over gegevens over het aantal tentoonstellingen in het buitenland, en de bezoeken die hieraan zijn afgelegd. Deze getallen dienen enigszins voorzichtig geïnterpreteerd te worden, omdat het (1) om een opgave van de musea zelf gaat en (2) daarbij niet duidelijk is of alle musea dezelfde definities hebben gehanteerd.

In de analyse kunnen we 17 musea meenemen, die melding maken van in totaal 48 tentoonstellingen in het buitenland, waaraan 2,65 miljoen bezoeken worden afgelegd.³⁵ Circa 55% van deze bezoeken worden afgelegd aan tentoonstellingen van het Rijksmuseum en het Kröller-Müller Museum. Samen met vijf andere musea zijn ze verantwoordelijk voor meer dan 90% van de bezoeken. In de Museana gegevens zijn voor het Mauritshuis geen tentoonstellingen (en dus ook geen bezoeken) in het buitenland meegenomen. Dit ondanks het feit dat een grote tentoonstelling in Japan heeft plaatsgevonden ('Masterpieces from the Royal Picture Gallery Mauritshuis', eerst in Tokio, vervolgens in Kobe), die door in totaal 1,2 miljoen mensen is bezocht. Indien we deze bezoeken meetellen, komen we tot een forse verhoging van het bovengenoemde aantal bezoeken.

Vier van de 17 musea trekken zelfs meer bezoeken in het buitenland dan in Nederland. Dit geldt bijna ook voor het geheel: als we de bezoeken in Nederland van 16 musea bij elkaar optellen (voor één van

³⁵ Nogmaals 4 musea kunnen we niet meenemen in de analyse, omdat we over onvoldoende data beschikken.

de musea zijn vanuit Museana geen gegevens voor het binnenland beschikbaar), dan komen we op 2,65 miljoen bezoeken in het binnenland en 2,51 miljoen bezoeken in het buitenland.

Zoals boven gezegd, deze cijfers dienen met uiterste voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Het is immers ook niet bekend welke financiële afspraken zijn gemaakt met de gastmusea in het buitenland. Wellicht ontvangt het Nederlandse museum een vergoeding, wellicht gaat het om een afspraak op basis van reciprociteit. Dit laatste – een tentoonstelling met “Nederlandse” kunstwerken in het buitenland, in ruil voor een tentoonstelling met “buitenlandse” kunstwerken in Nederland – zou dan uiteindelijk zorgen voor hogere publieksinkomsten in Nederland zelf.

16.4 Conclusie

Het is om twee redenen lastig om conclusies te trekken over Nederlandse cultuur in het buitenland. Ten eerste gaat het hier om een nulmeting, zodat we geen trends kunnen identificeren. Het is hierdoor niet mogelijk om in te schatten of bijvoorbeeld het aantal van 330.000 bezoeken aan BIS-instellingen voor podiumkunsten ‘hoog’ of ‘laag’ is in te schatten. De herhaling van deze analyse in de volgende jaren zal hierover uitsluitsel geven. De tweede reden is de onduidelijkheid over vergelijkbaarheid van de data in het bijzonder van de musea.

Wat we wel kunnen zeggen op basis van de bovenstaande analyse is dat de activiteit in het buitenland in alle sectoren vooral door een kleine toplaag gedragen wordt. Bij de BIS-instellingen in de podiumkunsten zijn 10% van de instelling verantwoordelijk voor 60% van de bezoeken. Bij de FPK-instellingen halen minder dan 15% van de instellingen 80% van de publieksinkomsten in het buitenland binnen. En bij de musea trekken zeven musea zo’n 90% van de bezoeken.

Literatuur

- Blankers, I., R. Goudriaan, N. de Groot, T.P. Everhardt, R. Frierson, 2012, *Effecten van de economische crisis in de cultuursector*, Den Haag: APE bv (APE-rapport 1016).
- Goudriaan, R., 2012, *Naar een monitor van de economische situatie in de cultuursector: Evaluatie en opties voor verbreding*, Den Haag: APE bv (APE-rapport 1016a).
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *Recordaantal faillissementen in eerste helft van 2013*, Persbericht 11 juli 2012.
- Towse, R. *Opera*, chapter 44 2003 In: R. Towse, *A Handbook of Cultural Economics*, Cheltenham, Edward Elger: 342-348
- Frey, Bruno S., Meier, Stephan. 2006. *The Economics of Museums*. In: Ginsburgh and Throsby (eds.) *Handbook of the Economics of Art and Culture*. Amsterdam: Elsevier. 1017-1042
- Taalas, M., *Costs of production*, chapter 17 2003 In: R. Towse, *A Handbook of Cultural Economics*, Cheltenham, Edward Elger: 152-160.
- Prof. Dr. Th.N.M. Schuyt, Drs. B.M. Gouwenberg, Dr. R.H.F.P. Bekkers, *Geven in Nederland 2011, 2011* Reed Business bv, Amsterdam.
- Fonds Podiumkunsten, *Verantwoordingshandboek*
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen 2009-2012*
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen 2013-2016*
- MEDIA Salles, *Europees bioscoopbezoek in 2012*
- VNPF, *Poppodia in cijfers 2012*
- VSCD, *Podia 2012*

Bijlage I Leden van de begeleidingscommissie

Dhr. T. Berbers (VRM, namens de federatie cultuur)

Dhr. G. Broos (NGA)

Dhr. P. Dijkema, (NAPK, namens de federatie cultuur)

Mw. E. Kleingeld (VSCD, namens de federatie cultuur)

Mw. H. Post (NFPK, namens de fondsen)

Mw. J Scholtens (stichting Filmonderzoek, namens de NVB)

Mw. K. Verloren van Themaat (NGA)

Dhr. J. Vlam (Vvtp, vanaf september 2013)

Mw. I. van der Werff (Vvtp, t/m augustus 2013)

Dhr. W. Westerman (VVEM)

Dhr. H. van Faassen (voorzitter, OCW)

Mw. M. Segers (OCW)

Dhr. R. Oosterhuis (OCW)

Dhr. J. Roelofsen (OCW)